…ИХОВИДЕНИЯ

Любомир Лев…

Поредица
БЪЛГАРСКА КЛАСИКА

Издателство
ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ

Поредицата „БЪЛГАРСКА КЛАСИКА“ излиза благодарение на любезното спомоществователство на

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
и
НАЦИОНАЛЕН ДВОРЕЦ НА КУЛТУРАТА

1000 екземпляра от всяко заглавие са предназначени за библиотеките в България.

ИЗДАНИЕТО Е ОДОБРЕНО И ПРЕПОРЪЧАНО ОТ **МОН**

ЛЮБОМИР
ЛЕВЧЕВ

СТИХОВИДЕНИЯ

Издателство
•ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ•
София, 2003

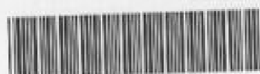

ISBN 954-739-342-1

ЗЕМЯТА НА УБИТИТЕ ПОЕТИ

Между арктическия кръг
и Тропика на рака
(между страстта
и мисълта)
и толкова далече от небето! –
цъфти една земя
красива
и богата –
земята на убитите поети...

А идват стихове.
Напират тълпи.
Разкъсват те.
И ето
по традиция
жетварката замахва
да ожъне
една ръкойка слънчеви лъчи...
– Но ти си жив! –
обижда се орлицата.
Вълкът ти дири раните с очи.

Земя за мен!
Земя дълбоко в мен!
Ти викаш от безсънни часове.
И лудата Марица на кръвта ми
подрива бреговете
на сърцето.
И уча се
да пиша стихове
в земята на убитите поети.

1962

АЗ,
КОЙТО НЕ ИЗБЯГАХ
ОТ ПОМПЕЙ

Смъртта е тайнство. Страх...
Но край – едва ли.
Земната люлка в пустотата ме люлей.
И чувам сферите – кристалните сигнали –
аз, който не избягах от Помпей.

Преди разкопките да ме разкрият
свит като ембрион, тих, вкаменен –
аз просто устоях срещу стихиите.
И забравимото се вкопчи в мен.

Аз гледах как вий бягате надолу
към лодки и спасителни лъжи.
Окрали храмовете, вий се молехте
грехът на чужда памет да тежи.

Човеци. Зверове... Изчезна всичко.
Как хубав бе пустинният Помпей!
При него останаха две-три тревички.
И слава допълзя като злодей.

Смениха Бог. Проучиха Вулкана.
Градът развратен станал е музей.
И само аз при себе си останах –
аз, който не избягах от Помпей.

1994

Само убитите ще си останат
на една и съща позиция.

... А който не е готов да умре –
той вече е мъртъв.

ДАЙЛЯПМА

Приятелю,
какво те наскърби?...
Ти днес изглеждаш толкова нещастен.
Вземи цигара.
Да запалим...

Димът расте като дърво,
което ражда мисли.
И плодовете са узрели
и сладки,
и горчиви.

Послушай, ако искаш –
ще ти разкажа за Дайляпма...

... Снегът вали,
вали,
като че ли
той иска да затрупа мрака.
А мракът все под преспите извира...
По улицата бърза някой.
И вятър,
вятър свири...

Пред нашата врата се спират
крачката малки
на уличното безпризорно хлапе.
И през желязната ключалка
един премръзнал глас се моли:
– Дай ляп ма!...

Това е моят бос връстник.
Дърва и въглища пренася,
за да получи хляб.
Затуй наричат го Дайляпма...

И тръгва той със кофите грамадни.
След него аз –
със ключа от мазата.
А майка ми ме спира на вратата:
– Внимавай нещо там да не открадне!...

По стълбите си мисля:
какво ли може да открадне?
Нали и двете му ръце
заети са със кофите грамадни...

Ала великият крадец
открадна моето сърце!...

Една усмивка чиста:
– Знаеш ли да пушиш? –
И ние вече сме другари,
които пушат от една цигара.
И аз от пушека се давя,
и слушам,
слушам...
като едничкия войник
на тая приказна държава,
в която той е цар велик
и трон му е обърнатата кофа.

Аз гледам този дързък профил
и слушам чудните му думи:
как някой ден
ще хване друма
и ще настигне цирковата трупа.
Ще стане там прочут смешник
със гърбица
и нос картонен
на осветената арена...
А мен ще пуска без билет...

Стои на своя трон Дайляпма –
най-бедният от всички на земята.
А всички са тъй малки пред смеха му...
И цялата земя –
едно
пшенично зърно...

... Приятелю,
когато ми е тежко
и шибат ме в сърцето неудачи,
и загорчават тези дни човешки,
и идва ми да плача,
един смешник огромен се изправя
със гърбица и нос картонен...
И смее се,
и смее се палячо,
когато плача!...

1957

ИЛЮЗИЯ

Търново!
Търново!
Търново!...
Като мечове тежки и кървави
бият твойте вековни часовници.
Бият.
Право в сърцето ми бият.
Не ми дават да спя.

Тука
някога
аз съм живял.
Ето всичките мои причини
да се скитам по стръмните улици –
с тъмни черепи сякаш постлани.
И пиян от бушуващи люляци,
да се питам
какво е станало?...

Аз се връщам след толкоз години,
че всъщност
това не е връщане.

На кристали е станало виното.
На гримаса –
детинският смях.

Непознати девойки от къщите
ме поглеждат безстрастно.
За тях
под прозореца някой минава.
И на мен ми се ще да извикам:
– Аз съм вашия цар Калоян!
Аз се връщам от Солун!...
Със слава!...
... Ала връщане няма назад.
Може би мой е бил оня град,
който плува във Янтра
удавен...

Най-добре е да нямаш илюзии,
а да имаш билет.
Да летиш.

Сбогом, Търново!
Търново!
Търново!
Град на казани вече слова.
Неприятно е само това,
че лети самолетът
нагоре
със трептящи от радост крила,
а на мен ми се струва, че падам
от злокобната
лобна
скала.

1962

ГРАДИНАТА ПРЕДИ РАЯ

Пак на Радой Ралин

Мина маршалът.
Не хареса града.
Минаха танковете.
Минаха камионите...
И остана само разбитият път.
И останаха сто ранени коня.

Някакъв сантиментален командир
беше направил жест чудат –
беше дал на впряга
свобода и мир...
И то във времето на военния глад.

Те не бяха грациозни циркови артисти,
тънконоги бегачи за стипъл чейз.
Бяха бойни коне.
Оглушали от изстрели.
Ослепяли от огън.
Коне с чиста чест.

Увенчани със своите чудовищни рани,
те пасяха бавно в овощната градина.
И пиеха дълго от коритото каменно
причастие,
преди
за рая да заминат.

Вече никой не ги подковаваше.
Само славеите вечерни ги славеха.
Само един много стар солдат беше оставен
да ги пази
и
като тях
да доживява.

Цялото му семейство бе избито отдавна.
Всички бяха погребани в негово отсъствие.
И сега
той зараяваше конете
като кентавър.
Даваше изстрел
и се прекръстваше.

Ето го –
пред колибата сламена.
Опрятен.
Със всички медали и ордени.
Преминал с конете всички кървави драми.
И скрил всички болки под проста гордост.

Ний – децата, му носехме кибрит и цигари,
откраднати от бащи и братя.
Той не приемаше никакви подаръци.

Затова ги оставяхме
до него
на тревата.

Но той приемаше нашата страст към ездата.
Страст към страшното.
Страст към забраненото...
И само с кимване на главата
ни посочваше конете,
за нас отредени.

Ранените коне ни близваха кротко,
докато се катерехме
боси
по техните гриви.
И тръгваха тежко –
с бойна походка,
те за последен път,
а ний за първи път –
щастливи.
....

Живяхме дълго, но не остаряхме и не ни убиха.
И сега,
когато чувам,
че Шива
отново
танцува,
чувам как сърцето ми вие далечно и тихо.
– Капитане,
безсмислено е да се лекуваме!
Плътта ни не става за конски колбаси.
И ако преживеем този бой последен до края,
направи своя жест чудат и опасен –
пусни ни да умрем
в градината преди рая.

1989

НОЩНИЯТ ПЪТНИЧЕСКИ ВЕК

Детството – това е царството,
където никой не умира.
ЕДНА СЕНТ ВИНСЕНТ МИЛЕЙ

Пробужда ме далечен летен гръм
или подземно сърцебиене достига
до мен, за да помисля: А дали не съм
погребан жив? Ръка издигам.

Но не напипвам никакъв капак.
И се измъквам на балкона.
Хотелът спи. Бледнее склонът.
Под Търново минава „моят" влак.

От мост в тунел. Ехти звукът.
Защо пък „мой"? Това е тайна
на детството, в което... има смърт.
И мост. И пак тунел. И пак безкрайност.

И сякаш тук е мястото, където
небесният и земен град се сливат.
Старикът среща в себе си момчето.
А аз се чувствам незасята нива.

Как бавно виделее. Цветовете
се лутат – търсят своите места.
Зелено злато за корони на дървета
промива Янтра. Пропастта

издава дъх на женска участ.
По моста Стамболов – по забранената
дъга – момиче и сънливо куче
се стичат в друга някаква вселена.

А аз оставам в здрач старопрестолен –
полупредание, получовек.
И въпреки че птиците се молят –
под Търново минава моят век.

1999

РОМАНТИЧНА БАЛАДА

Мария –
младата вдовица –
вдовицата на землемера,
със вдигната глава и спуснати ресници,
премина
през градината.

И мракът стана два пъти по-черен
от черната ѝ рокля,
от чорапите
и панделката черна на косите ѝ...

Тополите
като клюкарки
главите си зелени приближават.
И шепот глух ръми над парка:
– Все още твърди са гърдите ѝ...
– Все още властни са очите ѝ...
– Все още тя е хубавица...

Мария –
младата вдовица –
не чува и не вижда.
Едно безумие приижда...
Събуждат се със писък птиците...
Глухарчетата се топят във вятъра...

Нима е непотребна пролетта?
Нима е мъртва вече любовта?
Нима са ласките заровени в земята...

– Мария,
добър вечер...

Като крилца на нощна пеперуда
запърхаха уплашено ресниците
над пламъците
на зениците...

– Мария,
добър вечер!
Не се плаши от мене.
Аз съм
синът на дърводелеца –
тоз, който падна във едно сражение
до твоя мъж прострелян...

– Мария,
аз съм вече пълнолетен...
И може би затуй войната свърши.
Войниците гърмяха тази вечер
с последните куршуми
към небето...

– Мария,
те удариха луната.
Луната падна тука под бръшляните.
И някой каза:
„Колко хубав дансинг!...“
И някой каза:
„Искам да танцувам!...“

– Мария –
аз извиках –
искам да танцувам!...
Но искам да танцувам с теб!...

... И пролетта възтържествува.
От някаква далечна степ
дойдоха падналите в бой тръбачи.
Застанаха огромни и разкрачени.
Тръбите им проблясваха във мрака.
Но не засвириха атака...

Разнесе се
най-веселата песен.
Тя ронеше прашеца на черешите.
Като приятелка говореше:

Вий, хора,
трябва да живеете
по-мъдро,
по-красиво,
по-човешки!...

И ето
върху дансинга прекрасен
останалите живи
затанцуваха.
Танцуваше синът на дърводелеца.
Танцуваше със черната Мария.
Танцуваше
и я целуваше.
Танцуваше и звездната виелица.
Танцуваше и морската стихия.
Танцуваха брезичките прекършени.
И разминираният път...

Войната свърши...

Почваше мирът!

1960

ПРОДЪЛЖАВАЩА ПОЕМА

Много вечери
преди рождеството
на голямата наша близост
ний се срещахме
като погледи:

– А сега за какво си мислиш?...

Ний се срещахме
като устни:

– А сега за какво си мислиш?...

Една вечер
внезапно
започнахме
да отгатваме своите мисли.
Едновременно се усмихнахме.
Просто – тръгнахме.
Аз те пазех
със прегръдка от лошия дъжд.

А витрините ни позлатяваха.
Тротоарите ни отразяваха.
Шофьорите ни се караха.
Многодетни жени ни се смееха.
И с далечни тромпети ни свиреха
всички наши
предишни любовници...

Ний летяхме
и молехме сенките,
ветровете,
звездите,
капчуците
и кабините телефонни:
– Едно място за двама влюбени!... –
Във градината на библиотеката.

– Едно място за двама влюбени!... –
Под комина на ТЕЦ „Марица“.

– Едно място за двама влюбени!... –
На бургаския вълнолом.

– Едно място за двама влюбени!... –
Колко малка е нашта земя!

– Едно място за двама влюбени!... –
Колко кратки са нашите дни!

Докога ще летим
и ще търсим
едно място за двама влюбени?

1962

* * *

Спряхме.
Точно под табелката
с надпис:
„Спирането забранено!"
И тогава ти ми каза:
– Ето моето любимо място...

Мост.
От релси и дъски.
О, ръждясала дъга!
И табелка с надпис:
„Спирането забранено!"

А под моста не тече река.
Там текат железопътни линии.
И семафори
криле размахват.
И гърмят среднощните маневри.

А когато
под краката ни
преминаваха локомотивите,
облаци от пара ни обвиваха.
И съвсем невидими,
и съвсем единствени,
ние се целувахме.

Сигурно милиони са вагоните,
с нашите целувки натоварени
и изпратени по всички
краища на земята.
Тръгвахме,
когато аз ти казах:
– Ето моето любимо място...

Мост.
Вълшебен.
И незабравим.
Между детството и зрелостта.
И табелка с надпис:
„Спирането забранено!“

1962

APPASSIONATO

Обичам нощното небе,
защото само то е голо.
А тази дневна светлина ми пречи
да гледам голотата на вселената.

О, тази звездна голота!...

Не се обличай!
Искам да те гледам.
Да разгадая твоята материя,
която толкоз властно ме привлича.

Обичай ме!
Бъди ми нощ!

1960

ЕПИТАЛАМИИ

И пихме.
И танцувахме.
И пяхме.
Оженихме ги хората.
Семейно щастие им пожелахме.
Гърмяхме
със двуцевката на двора.

А те –
стояха плахи
и свенливи,
тържествени и мълчаливи
и от човешкото привличане обзети,
под масата си милваха ръцете.
Щастливци!
Те си мислеха, че никой
не вижда тази мъничка интимност.

Но аз видях.
И ти видя, любима.

... И някакъв ранен войник извика.
Едно крило удари изведнъж...
Очите ти се вкопчиха във мене:
– Нали и ние сме жена и мъж!
Жена и мъж
пред цялата вселена!...

Каква зелена
светлина извира
от тъжните листа на фикуса.
Като че ли и те сега разбират
на твоите очи езика...

Да,
ти под бял венец не си вървяла.
И пръстени не ще си разменим.
Такива чудеса не си мечтала,
когато ме нарече
свой любим.

Ний просто се обичахме тогава.
Ний тичахме,
пияни
от желания,
към черквата, отдавна изоставена
без свещи,
без тамян
и без камбани.

Под образите на светците мършави
ний, двамата безбожници, се спряхме.
И силно,
много силно се прегърнахме.

И със една целувка се венчахме.
И толкоз проста беше красотата ти!

Тъй силни
и щастливи бяхме ние!...
И биеха,
и биеха сърцата ни
като камбани на камбанарията!...

... Така започват хубавите песни.
И все така започва любовта.
Като вълшебен
и велик предвестник!...
А после...
После...
Колко суета!
Щом е дошъл един отровен миг –
да викаш като наранен войник.
По портите на твойте слепоочия
студена кръв да чука.
Да завиждаш
на тези малки
влюбени поточета,
които в чуждите очи прииждат!...

Разбирам всичко.
Ти си справедлива.
Тъй делнични и жалки ний сме тука!

– Горчиво е!
– Горчиво е!
– Горчиво е!... –
скандират гостите
от скука.
И се целуват младоженците.
И руква виното от менците.
А ти се мъчиш да не плачеш.
А парят твоите клепачи...

Войник на щастието,
усмихни се!
Кажи на фикуса:
– Болеше,
но премина!
Туй не е моята кръв.
Това е моето вино!...

Войник на щастието,
усмихни се!...

От тази нощ
на твоето чело
една дълбока бръчка ще остане.
Като следа от рана
ще се впива.

Но ти
така ще бъдеш по-красива!...

Любима,
който не е бил раняван,
не знае как се побеждава.

Ела до мен!
И ний ще се целунеме,
макар че тази сватба не е наша.

Ще тръгнем пак
по мрак
и пълнолуние!
И нека красотата бъде страшна!
И нека щастието не е леко.

На нас ни трябва щастие,
в сражение
родено.
Не по-голямо от сърцето на човека.
И не по-малко
от вселената!

1960

ПЕСЕН ЗА Ф. Г. ЛОРКА

Когато умра...
погребете ме с китара...
Ф. Г. ЛОРКА

Къде е тая кървава Гренада?
Къде е твоят гроб?
Кого да питам?
Дали жребците,
дето цвилят
и рият пясъка с копита,
или орлите белобради
от върховете на Невада...

Далечна е,
далечна е Гренада!...
Небето синьо ли е там?
Зелени ли са миртите?...
Не знам.
Но ти нали загина за Гренада.
Нали там, където пеят сегедиля,
във тая пръст испанска са изгнили
на мои братя кървавите ризи.
Далечна е,
далечна е Гренада!
Но ти си близък!

Не търся твоя гроб, за да жалея.
На твоя гроб аз песен ще запея,
китара ще звъни
на весел строй.
И върху твоята надгробна плоча
една кама кастилска ще наточа
за следващия бой!

1957

АТАКАМА

На Хосе Марти, на Сесар Валехо,
на Пабло Неруда, на Виктор Хара
и на всички поети, убити с куршуми
или с безразличие

Ще дойдеш!
Нали ще дойдеш!
Преди да изчезна съвсем.

През някакви тайни пробойни
нахлува
болка
в мен.
И огнярите вътре се давят.
И пръскат се вече машините.
И ето
самичък оставам
всред Атакама,
всред пустинята.
Аз търсех път за всички,
а ти намери за мен.
Кажи ми, че ме обичаш
в последния
мой
ден.
Не ще те целуна,
защото
устните ми са горчиви.
А можех да бъда кротък,
да бъдем позорно щастливи.

Но вече съм смъртно обречен,
продаден,
прострелян,
проклет.
Да, аз на законите преча —
неуправляем поет.
Сега
пистолета заравям,
изгарям си дневника таен.
Сега
само ти ми оставаш
и знаеш ли как те желая!
Като кръгозор неизбежен
заключва се
пътят
наш.
Ах, в тази пустиня от нежност
ела, старомоден мираж!

1973

ПАСО ДОБЛЕ

На доня Изабел –
сестрата на Лорка

С крило от огън
лятото мете пещта за бъдеще.
Изгаряме!...
Няма значение.
Градината на Пепе Кабалеро в Алкала
не е място за развлечение.

Говорим за Лорка.
Мислим за себе си.
Мълчим за главното...
А в ослепителния ден
проникват ноктите на утрешната буря.

Защо ми подари
рисунка с бик и матадор,
художнко, побратимен с поета?
Рисунка на самообречен
със златни дрехи,
с розови чорапи,
с образ овъглен.
Той се заслушва в мен,
като че съм ехо от далечни мълнии.
А само буря би могла да отмени
коридата неделна.

– И все пак,
за какво ви трябваше
душата на поета?
Не бе случайност.
Вие питахте големите.
И някой пусна радиовълна
с паролата за смърт –
„Кафе!
Дайте му повече кафе!"

– Не говорете за войната!
Стига!
Имаше жестокости
и от едната, и от другата страна.
Да гледаме сега напред!
Да мислим нещо светло!

Мирише на кафе
твоят следобед огнен и неделен,
Двайсти век.
И ми се пие силно и горчиво, и последно...

Каква умора!
Те не искат да говорят
за никаква борба,
за никаква,
освен

за твоята, тореадоре.
Смъртта на моите учители
е вече старомодна притча.
Обезценява се добрата слава...

Само коридата не остарява.

Е, добре.
Вратата е отворена.
Бикът излита.
Трибуните са пълни с весели туристи.
Те не разбират, че коридата
не е място за развлечение.
Глупаци горди
им обясняват правилата на смъртта.
Крещят „Оле!",
размахват бели кърпи...

Бикът умира еднократно.
И когато
мулетата светли като ангели повличат
душата му окървавена,
Бикът ще изреве на Рафаел Алберти:
„Коридата си струва сабята!"

А ти, поете, осквернен
от обясненията на скимтящите палачи,
умираш всеки път,
когато ний не сме достойни.

Не се страхувайте от първата си смърт.
Пазете се от втората и третата...

Коридата се състоя.

И нашта буря ще се състои след нея.
Небето се надига като бик
с рога, по-остри от зелената
луна на Федерико.

И мълниите като бандерили
във шията на мрака се забиват.
Мълчание и вик,
луна и мълния в един и същи миг
ще осветяват
танца, който ни остава,
с онази проста двойна стъпка –
смърт и слава,
смърт и слава.

1989

ПОЕТ В НЮ ЙОРК
след шестдесет

Asesinado por el cielo,
entre las formas que van hacia la sierpe
y las formas que buscan el cristal,
dejare crecer mis cabellos.*
F. G. LORCA

Привлича ме градът отречен.
Сутрин излиза от морето. Вечер
се срива в небесата. Златен,
висок прозорец без завеси.
Без стълбище и...
Без стеснение,
че някой от невидимото гледа.
Бог има работа. „Бог дава
пари" – твърди незабранена секта.
Но не и на поетите. Под сянка
на пирамида
или на небостъргач
записват сънищата луди писари.
Записват сънищата на измислени
от тях самите фараони.
Ухае на магия.
Броди Бродски.
И Алън Гинзбърг рови купчините стърготини
от небе.

* „Убит от небето,
сред формите, които се движат към змията,
и формите, които търсят кристала,
ще оставя косата ми да расте."
Ф. Г. ЛОРКА, из „Връщане от разходка"

Ню Йорк е пълен с ровещи абсурдите поети.
Защо обичат този град? Защото е велик,
но разрешава и на тях да бъдат...
Още един...
Или един по-малко...
Това е без значение, когато
страхът от кървав сняг се е стопил.
Ала тревата пак раздава
зелени повиквателни.
Хляб от илюзии
е нашата закуска на тревата.
В алеите на Сентръл Парк
се стрелкат вече летните кънкьори.
Моят април се приближава като котка
към присмехулник.
Хей! – Отлитай!

1996

●●●●

ПЕСЕН ЗА БЕЗСЪНИЕТО

На Пеньо Пенев

Димитровградски светлини изгрявали.
И влаковете свирели в нощта.
Той писал стихове.
И на прощаване
едно безсъние ни завещал.

Димитровградски светлини изгрявали,
когато той
завинаги заспал...

А в чашата небесна се стопявала
последната таблетка веронал.

Безсъние!

Защо?
Защо разкъсваш
зениците на романтиците?
Защо на твоя страшно бавен огън
изгарят малолетните мечтатели,
задъханите,
нервни откриватели,
средністите свинегледачи,
безумните стихотърсачи
и разни други влюбени...
А подлеците се усмихват,
в детински

цветни сънища притихнали.
Лъжците
могат мрака да излъжат.
Крадците
могат сън да си откраднат.

Защо?

Сърдечният покой не ни обича.

Навярно
твърде много сме проклинали
деня,
задето е преминал,
преди да сме иззидали етажа
с прозорци за човешките очи,
преди да сме ожънали в полето
една ръкойка слънчеви лъчи,
преди да сме строили екипажа
под писъка на вечерните гларуси,
преди да сме завършили куплета...

И ето
часовете потъмняват.
А слънцето на мислите неказвани
не иска,
о, не иска да залязва!...

Безсъние!

Ти слизаш по пътеката
на преумората.

Десницата е толкова олекнала,
че клепките не може да затвори.

Червени кръгове се завъртяват.
И те обезумява тази гледка. –
Като че ли
самичък наблюдаваш
как в теб умират мозъчните клетки.

Безсъние!

Ти хвърляш ни въпросите:
Дали изпълних своито обещание?
Дали гласът ми правдата е носил?
Дали ще се събудя утре рано?...

В такива мигове на изпитание,
когато падат мълнии отвред,
когато цялото сърце е рана,
тежко ти,
ако си поет!...

Учителю
Владимир Маяковски!
Другарю Пеньо Пенев,
през април
вий писахте предсмъртните си строфи.
А виждате ли,
аз съм се родил!
За мене вашта смърт не е загадка.
За мене вий не сте самоубийци.
Вий паднахте в една сурова схватка
с враг,
който във сърцата ни се крие.

1960

ЖЕЛЯЗНАТА РЪКАВИЦА

Помня –
валеше дъжд.
Прозорецът беше отворен
и влизаха огромни пеперуди...
Ние разглеждахме репродукции.
На дивана лежеше
зеленооката на Модилиани.
На масата седяха
„Ядачите на картофи".
И ние трябваше да стоим прави.
И да внимаваме
да не настъпиме
калейдоскопите на Клее...

И пушехме.
И разговаряхме
за бъдещето на света.

Аз
и мнозина
не бяхме съгласни,
че машината може да мисли.
Тогава
домакинът скочи яростно
и извика:
– Това е истина!

Електронният мозък решава
безпогрешно
велики задачи.
Той играе на шах.
Той свири.
И композира лунни сонати.
И не боледува от рак...
И всичко това го прави
малолетната кибернетика.
Аз ви моля
да си представите
следващото хилядолетие:
всемогъщи
и мъдри машини
сами ще се произвеждат.
Камери мислеща плазма
във вселената ще се вглеждат.
О, нашият мозък има
толкоз малко милиарди клетки!
А машината
ще разполага
с огромни пространства материя.
Ще започнат да мислят
скалите,
въздухът
и водата...

Ще мислят с прецизна точност.
Със съвършен логичен ритъм,
където няма изненади,
съмнения
и грехове...

... Почувствах тъмен страх.
Навярно
така последният археоптерикс
е слушал на вулканите смеха...
И не машините ме плашеха.
Не!
Плашеше ме тоз човек,
забравил всички хора на света
и раболепно влюбен в механизмите.
Той на роботите завиждаше.
И електрониката славеше.
И сигурно от подражаване
бе заприличал
на машина.
Кибернетика!
О, кибернетика!
Защо никой човек не е бил
тъй страстно защитаван?
Лакей на машините,
слуга на слугите ни,
ти си страшен!...

Но не за всички:
– Вижте
колко е симпатичен! –
въздъхна една красавица.
И ораторът кибернетичен
внезапно
засечка направи.
Просто
мисълта си изпусна.
И не идваше друга мисъл.
И той гледаше девойката руса
изчервен
и глупаво слисан...

– Да тръгваме...
– Роботът се умори...
– Хайде!...
– Вече не вали...
Отивайте си! –
викаха
дори
часовниците на Дали...

А всъщност
под дърветата валеше.

И аз вървях под тях
и ги разклащах,
за да изпитвам острата наслада
на капки
върху парещо чело...

Но изведнъж
на моя път застана
една позната сянка на човек.
(На заседания ли съм го срещал?
Или пък
заедно сме били войници?)

– Аз съм
кибернетичния поет,
когото ти обиди тази вечер.
Аз искам удовлетворение!
Утре
в девет часа
и трийсет минути
и трийсет секунди –
тук!...
Железен смях.
Желязна ръкавица.
И си отиде...

А аз останах.
Смачках си цигарата.
И гърдите ми свиреха,
свиреха
като полицейска кола,
във която сърцето се мята
и блъска с юмруци:
– Къде ме водите?
Къде!...
И главата ми трескаво мислеше
с толкоз малко милиарди клетки:
Значи, утре...
Удовлетворение...
Значи, утре...
Утре...
Край...

Аз виждах електронният поет
как в тази нощ
преди дуела
е „седнал“
да напише два-три скеча
за следващия цирков фестивал.
Маслото
със спокойствие велико
по своите каналчета се движи.

И утре
електронният поет
ще дойде със кибернетична точност.
Ръката му
не може да трепери.
И пистолетът му не може
да не удари във целта...

Ще ме застреляш ти,
Дантес,
тъй както си застрелвал всички други!...

Но преди да умра... може би...
„Може би!“ –
ти си моето оръжие.
Моите грешки са страшно оръжие.
Аз ще стрелям със теб –
„може би!“.

...И от всички хоризонти
заприиждаха стъпки.
Невидими ръце ме галеха.
И устни неизвестни ме целуваха.
И аз не ги познавах.
Това са те –
незабравимите.

Това са те –
неизброимите.
От мен извършените грешки.
Това е моята първа стъпка
от детското креватче
към прозореца.
Погрешна стъпка,
след която
почувствах колко твърда е земята.
Но тази първа грешка ме научи
да тичам
със разчорлени коси
през пролетни полета с минзухари
и през траншеите с бодлива тел...

При мене е и първата целувка.
Ах, помня!
Козирката на каскета ми
попречи да достигна до целта.
И ученичката със смях избяга.
И плаках аз
от ярост
и от срам...
Но грешката момчешка ме научи
как устните се пукат от любов...

При мене е един подлец,
когото
аз
някога
като другар приех...
При мен са моите изпити невзети...
При мен са моите слаби стихове...
И всички,
всички грешки ми предлагат
един урок,
жесток като куршум,
за бой с машината непогрешима –
машината,
която иска
човечността да замени.

Човешко вдъхновение,
окриляй ме!
Любов,
бъди със мен и този път!
И вярвам аз
със всичка сила,
че грешките ще ме спасят!

1962

ХАЛЮЦИНАЦИЯ ОТ УМОРА

Походи.
Походи.
Походи.
Все по големия път.
Все срещу острия вятър.
Все към великата цел.

Суха прииждда умората.
Слънцето –
черен паяк,
в черни лъчи те оплита.
Мозъкът ти се запалва.
И непрекъснато чуваш
плискането на чешми.

Хвърляш си личните вещи.
(Тегнат ти даже писмата.)
Ще издържиш ли?

– Дерзайте!...

В този миг
аз видях
моя другар от детинство.
Моят другар от детинство
скришом изхвърли сърцето си.

Пък може и да не е тъй.
Сега
той сякаш
приспива нещо в ситото.
Но съска пясъкът
и върху мрежата
подскачат мокри камъни...

Затворниците вадят пясък.

Пясък.
Чакъл.
Пясък.
Чакъл.
Но не за назидание.
О, не!
И от тях ще направят бетон.
И те са за основите –
всепоглъщащите.

Бетон за нови детски ясли.
Бетон за университети.
За танцови площадки.
И фантастични мостове
към други небеса,

където
звездите нямат
отровни двойници...

Пясък.
Чакъл.
Пясък.
Чакъл...
По-бързо,
че самосвалите идат!

3. X. 1963

ВАРИАЦИИ НА ТЕМА ИЗТИЧАНЕ НА ПЯСЪКА

1.
На езика на Пясъка
ний сме Глина,
с която си играят богове.

А на върха на нашия език
и между стиснатите зъби

2.
и по склона
буксува колелото на историята.

3.
Край изкопите
стари въдичари
ловят на хляб отблясъци от залез.

И Пясъкът пътува и
оставя мокра диря, за да го намеря.

4.
Тогава.
Винаги.
И в този миг
изгребвам аз тунели тайни
през себе си към свободата.
Копая кладенци все по-навътре,
догдето в себе си се срутя
и в страха,
разсипал същността ни.

И кули вдигам –
наблюдателници за отвъд.
Но там е същото.

5.
Сега се връщам от последната манифестация.
Прибират знамената и плакатите.
Далечно барабанче още бие –
от марша прави рок,
от меча – плуг.

6.
Там вятърът минава и пребърква кошчетата
за боклук.
А пейките белеят като болнични линейки.
Там злобен малчуган измъчва с клечка
златен бръмбар –
божество на тайните,
последен въглен,

7.
в алеята,
в историята, още ненаписана,
но всъщност в нас...
Децата и работниците стават все по-малко.
А старците живеят все по-дълго.
И колко много са спасителите вече.
И откъде ще им осигурят
по два разбойника,
когато аз съм сам.

8.
Неясна е поезията ни като следата,
като съдбата върху пясъка прекрасен.

9.
Скалата е взривена.
Ето –
настъпва ерата на Пясъка.
Засипват с него кървавите локви.
И всеки има своя собствена
пустиня.
Ала Прометей
отново е свободен.

1989

ПОЗИЦИЯ

Ний не сме съученици.
Нито конякът ни е направил приятели.
Залегнахме ний на една позиция –
там, където се сражават двата свята.
Светът на залязващите богове
контраатакува всеки ден.
Бързо като кръв
изтичат часове.
Колко е хубаво, че си до мен!
Благодаря ти
без поглед,
без думи.
Та ние дори не си знаем имената!
Затова
под писъка на куршумите
се назоваваме братя...

Но когато свърши това сражение,
нали ще погледнеме
дълбоко в очите си!
Сигурно ще открием с удивление,
че те са съвсем различни.
Ти ще кажеш:
– Обичам тишината. –
А аз:
– Обичам джаз.

Ще се усмихнеме на имената си.
И –
на добър час!...
И няма да е късно,
нито рано
за неизвестни ветрове,
за неизвестни птици...
Само убитите ще си останат
на една и съща позиция.

1962

ЕПИТАФИЯ

Ние се отдаваме едновременно
на две болки
всемогъщи.
Ние искаме света да се променя
и да си остава
един и същи.
Затова
атакуваме старото
с песни,
багери
и безсърдечие.
А сътвореното от нас –
вярваме –
трябва да остане вечно...
Няма такава вечност!
И това е добре.
Крадците на огън не са се свършили!
... А който не е готов да умре –
той вече е мъртъв.

1962

II

Аз виждам тази идваща балада
с очите на любим
и нелюбим.
Момичетата стават все по-млади.
И ставам аз
все по-непоправим...

ИНТЕЛИГЕНТСКА ПОЕМА

Накрая свършват всички заседания.
Накрая свършват всички съвещания.
Аз си тръгвам
с пламтяща глава.

– Да пазим великото единство!

Аз ли казах това?...
Все едно.
За сърцето това е парола,
а паролите нямат автор...

– Да пазим великото единство!

Аз видях как вие се усмихвате
неопределено
към звездите...

Тротоарът клокочи от хора.
Обхваща ме светлинният потоп.
Жалки, стари звездобройци,
пребройте електрическите крушки,
пребройте светещите лозунги,
връхлитащите фарове
и стопове,
и котешки очи край пътя.

Гори!
Гори изсъхналото време!
Ний стоим в средата на двайсети век
като в средата на горски пожар.
Осветени са всички посоки.
Осветени са всички проблеми.
Осветени са от умове...
И от прожектори на танкове...

Добре.
Благодаря,
светлинен свят!
Аз не обичам да стоя на сянка.
Аз обичам
да се увличам.
Аз се обричам
на светлина.
Защо тогаз
по някакви закони
от мен извират тези дълги сенки –
различни,
нетипични...
И ме гонят.

Защо?

Слънца,
все най-велики,
озаряват
човешките ми страсти
нощ и ден.
Слънца минават
и си заминават.
А сенките остават все за мен.
Слънца естествени
и електрически,
и поетически,
и политически...

Огромни чукове от светлина.
Издигат се
и падат.
Изковават
сърцето ми.
Разчупват го на сенки.
Отхвърлят моите образи навсякъде.
И сякаш се разбягвам сам от себе си...

– Да пазим великото единство!

Стой!
Кой руши отвътре дисциплината?

Неоформени мои сенки –
интелигентки,
никоя от вас
не би могла сама да съществува.
Не се опитвайте да бягате!
Ще ви разкъса злобната усмивка
на моето единствено лице!...

Какво разбират сенките от строгост?
На мен приличат.
Аз така живях.
Аз много ги обичам
и не мога
да бъда лош към никоя от тях...

Възторг,
и ти ли,
сянко първородна?
Възторг,
не ми изменяй!
Не си доволна ти от мене.
Ти искаш да съм вечен бригадир.
Когато си броя заплатата,
ти моите компромиси броиш.
Ти ме замеряш с яростни въпроси:

– Защо забрави речния канал?...

... Бригадата „Бандера роса"
копаеше
и пееше без жал.
Каналът беше символ.
Символ бяха
лопатите,
звездите,
всичко,
всичко!...
И вечерните рапорти звучаха:
„Сто и шейсет процента!..."
Като притчи!
Какво, че хвалеха ни инженерите –
неудовлетворени бяхме пак.
И как се мъчехме да си намерим
геройски сенки
в простичкия мрак.

Геройство!
Винаги ли си такова –
незадължително,
но възхитително
изкуство, първобитно и сурово?...

Ти пречиш ли на нашето единство?

... За да не губим време за пътуване
и за да има време за танцуване,
оставахме под небесата.

Огънят
ни правеше червено нереални.
Сами си пеехме
и мъж със мъж танцувахме.
И там,
на изкопните брегове,
постилахме си сенките
и падахме,
и спяхме като млади богове...
– Безсмислено прахосване на младост –
ще кажат хуманистите големи.
– След време
ще грозите комунизма,
прегърбени от остър ревматизъм...
Прегърбвам се
и пак не съжалявам.

О, слава!
Слава!
Трижди слава!
На тебе, моя сянко твърдоглава –
ентусиазъм.
Защото даже всичко да отричаме,
пак ще се къпят младите момичета
в канала на „Бандера роса"
и ще тече реката
русокоса...

Аз виждам тази идваща балада
с очите на любим
и нелюбим.
Момичетата стават все по-млади.
И ставам аз
все по-непоправим...

– Сухар!
– Сектант!
– Не, ти не си това! –
Въстават всички други сенки в мене.
Те съдят ме.
Те искат своя час.

Изхвръкват черни,
весели,
зелени,
отчаяни
и лудо вдъхновени...
Това съм аз!
Това съм също аз!

– Да пазим великото единство!

Целуващите устни се отдръпват.

Ще те опазя ли, любов?
Защо те мразят всички други чувства?
Завиждат ти.
Страхуват се от теб –
най-простото,
най-сладкото единство.

... Дългът
(ах, този активист
със посивели от въздържане коси!)
се мъчеше да те запише
в кръжока по история.
А ти му се усмихваше
и казваше:

– Добре,
но след това ще ме изпратиш,
защото става много късно...

Здравей, любов –
четирикрака сянко!
Ний бягаме от уличните лампи.
От светлите предчувствия
към тъмните предградия.
И ти пред нас се люшкаш като бездна.
И ние ставаме все по-огромни.
О, толкова огромни,
че изчезваме...
Изчезваме!
Един във друг изгубени...
Макар че сме частици от природата,
в която,
казват,
нищо се не губи...
Нима?

Сънувал ли съм пътя,
постлан със сънища изгубени?

Вървя.
От двете ми страни

жита узрели люшкат златен здрач.
А още по-далеч,
на хоризонта
издигат тъмни зъбери заводите,
комините тържествено димят...
Но хора няма!

Вървя.
О, този страшен път,
постлан със сънища изгубени!
По всички телеграфни стълбове
висят високоговорители.
Аз чувам музика –
фанфари.
Аз чувам патетични стихове.
Това са моите стихове
за моята голяма вяра...
Но хора няма!

Безветрие.
Безверие.
Безкрайност...

И става сянката ми морава
от страх.
От тези сънища изгубени.

От тези стълбове говорещи.
От тези котешки очи край пътя,
които всичко,
всичко наблюдават
и някъде разказват след това.

Едно око
започва да расте.
Един автомобил изгрява.
Лети с държавна скорост...
Застанал на средата на шосето,
аз махам с две ръце:
– Вземете ме!
Другари!...

Спирачките изсвирват иронично.
Вратичката самичка се отваря.
Един приятен бас ме кани:
– Ела, момче.
Ах, нашето момче!... –
И пак лети автомобила.
И аз усмихвам се насила:
– Но все пак...
Вие за къде пътувате?
– Как за къде?
Към комунизма!

сините листа на перуниките...
– Да пазим великото единство!

Но то започва от самите нас.
Във себе си единство да намериш –
това е трудността!
А инак
с разкъсани души да се събираме –
от бръчките си
пропасти ще правим.

Да се опитваме на думи
от своите сенки да избягаме?
Не искам.
Не,
не искам да се лъжа!
И вий не се лъжете, врагове!
Не стреляйте по моите сенки.
Стреляйте в мен!

Смъртта ли е единството?
Едва ли...

Ще ме убият със големи думи,
с неизпълнимите ми обещания.
Ще зашурти последната ми сянка...

Последната ми сянка!
Тя ще стане
едно червено огледало!

Минавайки, ще се оглеждат в него
суетни претенденти за слънца.
Луни.
И фосфорни часовници,
където всяка следваща минута
е съкратена.
Витрини с манекени,
по-хубави от нас,
и някаква пулсираща реклама:
„Сключете си по-скоро застраховка!"
Едно червено огледало,
в което всичко почва отначало...

Какво да правя,
другарю Чернишевски?

Когато гледам своите сенки,
като че ли се виждам изгорял.
Художници,
вземете ме за въглен
и нарисувайте картина:

„Дон Кихот от Ламанча
зове
на бой последен".

Но може би след Сервантес,
след Домие
и Пикасо
това ще ви се стори трудно
и ще ви обвинят в чуждопоклонство.
Тогава,
моля, нарисувайте
един невероятен пощальон
с едно-единствено писмо –
любовно.
Написано...
да кажеме, от мен
и адресирано да някакво момиче,
което ще живее
след петстотин години.

Всички пишем своите писма.

Пощальонът
История
ще изхвърли фалшивите.

Пощальонът
История
ще изхвърли кресливите.
Ще остане единичко
писмото на оня,
който е обичал
повече от всички...

Но ние пишем своите писма.

Александър Дюлгеров
пише своето писмо с оксижена,
увиснал
като тъмносиня птица
на скелите на ТЕЦ „Марица-изток".

Той ми каза:
„Сенките не смеят
да се катерят много нависоко.
И изобщо,
докато работя,
аз не мисля за такива глупости.
Виж,
по разни заседания,
където чудя се какво да правя,
гледал съм си сенките и аз.

Мисля, че на вас –
интелигентите –
малко са ви слаби гайките.
А пък по въпроса за единството –
работата му е майката...“

Сашо,
хайде да се напием!
След това ще изядеме чашите!
След това ще изядеме сенките!

Мъчно ми е, Сашо!

1963

Да те жадувам аз,
да те жадувам!
А ти все повече да се отдалечаваш.
И аз все повече да съм виновен...
Това е толкова недопустимо!

НО ПРЕДИ ДА ОСТАРЕЯ

Бързо живей!
Бързо мечтай!
Бързо,
бързо работи –
всеки ден
от седем сутринта
до полунощ...
Тогава
дванадесет красавици запяват.
Главата ми се люшва
като изпуснато хвърчило
и пада
над балади недописани
и редове мастилени
се отпечатват
по бузите и по брадата ми...

Мама
измъква от моите пръсти цигарата.
Мама
гали моето рамо:
– И утре ли си рано?

... Ще ме викнат рано,
много рано
в кервана на ветераните –

генерали
със строшени саби,
баби,
оглупяли,
пенсионирани ентусиасти,
медали,
закачени с безопасни,
поети, надживели стиховете си,
любовници с внуци в ръцете си...

Шествие тържествено,
къде отиваш?!

Жълта лимфа ронят раните
и с ухание горчиво
есенните билки ме опиват...

Но преди да остарея!...

1964

НЕВЕСТУЛКА

Малко по-късно от мен
и малко по-рано от големия сняг
тя се пресели
в същата къща
на брега на реката.

Тя дойде
и веднага изчезнаха
стадата от нагли плъхове.
Така че останахме само
тя
и аз.

Тя
и аз...
В къщата отдалечена
и с дупки от куршуми по балкона...

Сутрин,
когато, треперещ от студ,
аз се спусках в дълбоката изба
за дърва,
тя ме чуваше.
Тя излизаше
от канелата
на една плесенясала бъчва.

Грациозна
и червена –
тя избликваше като призрак
на изпитото някога вино.
Тя приближаваше
на разстояние
една брадва.
И...
Мисля, че ми кимваше с глава.

Аз я приветствах по следния начин:

– Здравей,
прекрасна ръждива самотнице!

Тя...
Мисля, че ми кимваше с глава
и си отиваше веднага,
защото старецът е казал,
че думите убиват творческия дух.

1964

ПЛОДОВЕ

Ето ни двама.
Сами.
В голямата къща с много камини.
В голямата къща с неясна история.
Глави на елени
стъкленооки
нещо загатват за прежните хора.
Нежност на царя към чужди жени...
чужди стени...
чужда жестокост...
Тука всичко ни прави сами.

Вън вали.
Може би дъжд.
Може би вече е сняг...

Нека затрупа парадния праг.

Колко е хубаво
пак да послушам сърцето ти,
като момчетата първовлюбени!...

А не сме първовлюбени.
Осем години!
Наистина ли са минали?

... В романтичното мое скитничество
ти споделяше моя път –
там, където фонтани метанови
като входа на ада горят.
Ти си спала
на моето рамо
в закъснелите нощни влакове.
По строежи
от студ си плакала,
скрила чело под моята ватенка...

А и аз в твоя скут лежал съм
като кораб, изваден от дъното.
Устните –
от треска ръждясали.
В очите –
водорасли безсъние.

Да!
През болки сме минали.
И през свади сме минали.
Познаваме се безжалостно.
Даже
детските си години
чрез своите деца видяли сме...

... И сега сме сами пред камината.
И пред себе си.
Между нас –
само видимост,
бистра,
синя...
И на чувството вечната власт.
Няма мисли,
които пресмятат.
Няма тайни,
които те тласкат
в агонията на любопитството...

Ний се сключваме
като две истини,
невъзможни без своїто привличане.
И в пространството АЗ – ТИ:
„Обичам те!
Обичам те!“ –
за поздрав ми шептиш...

Без излишни слова
и без жестове
не пропускаш,
че ето –
живееш.

Много бавно
и много тържествено
на балкона вратата светлее.
Не вали.
Нито дъжд.
Нито сняг.
Виждам пътя.
И виждам небето.
По дърветата няма листа.
Само няколко ябълки светят.

1964

СПИРТОВАРНА

Вечер,
само вечер...

Има едни коварни,
непоносими часове.
Не са за сън.
Не са за стихове...

И пак отивам в спиртоварната
при Амед.

Два казана ракия над огъня –
гърди над младо сърце.
Амед –
черното циганче,
хвърля дървета,
хвърля...
и зъбите му се запалват.

А от кофите до чучурите
двете дяволски струни треперят.
В мензурата
спиртомерът
потъва до 65.
И Амед ме кани с канчето:

– Пий бе,
нали си поет!...
Не искам!
Не мога да пия!
Пие ли се без другари?!...
Стигат ми сега парите –
дето се вият.
Вият се.

И небето е анасонено.
И тая мъгла над Стряма –
синя и силна –
повлякла
луни и ранени фазани...

Ти да не мислиш, че нямам другари?

О, всичко, което имам,
това са моите другари!

Когато се разделяхме,
единият се усмихна
с усмивка,
изкована
от връхчета на гръмоотводи.

Сега,
като спре токът,
само си спомня за нея,
и в стаята става светло...
светло
като пред изгрев...

Другият ме целуна
по двете слепоочия.

Само една от тези целувки
в пещта да сложа,
твойте казани ще хвръкнат
като презрели глухарчета...

Да, Амед,
мойте другари
са нещо като магьосници.
Ще се явят веднага,
само три думи да кажа:
Искам,
искра,
искреност!...

... От тавана
капки охладени
капят
и звънят върху будилника.
И Амед се смее добродушно.
И ми казва:
– Лъжеш като циганин!...

1964

МАЙКА МИ В РАЯ

Ангелчетата, които шиеш
със синия остатък на очите си,
ангелчетата добри,
какъвто бил съм аз
на тяхна възраст,
ангелчетата,
мамо,
ангелчетата
чакат да ушиеш
последното крилце.

Тогава
те ще запеят
и ще запърхат около теб.
Ще разплетат косите ти
редки
и бели.
И ще те възнесат като светиците.

Там, в рая,
ще започнат твоите мъки.
Защото в рая
няма нищо,
което да прилича на сина ти.

Ще паднеш ти пред трона на всевишния.
Краката му със сълзи ще измиеш.
И ще го молиш,
ще го молиш
да те допусне за минута,
невидима,
да се завърнеш вкъщи...
Да ми приготвиш нещо за закуска...
Да ми изчеткаш дрехите...
И да напишеш
върху цигарената ми кутия:
„Върни се рано!"

Всевишният ще се усмихне.
Макар че
той е също избродиран
със синьото на твоите очи.

И няма да отвърне на молбата ти.

... Ще легнеш ти самичка
под палмите блажени.

И ще пробиеш с фиба
една звездичка –
тайна,
шестдиоптрова,
да гледаш нашия квартал.

Ще изгряват прозорците
на белите блокове.
В сенките
влюбени
ще стоят като статуи.
Жени по чехли за хляб ще отиват
и ще викат децата си
с напевен глас.
Една каравела
ще се вие над летището.
Невидими влакове
ще свирят в нощта...

Ах, тези сигнали на нощните влакове,
с които аз винаги нейде пътувам!

Ти си ги слушала.
Слушай ги!
Слушай ги!
Как идат...
Как бързат...
Как реват на прелеза...
Един от тях ще бъде моят
закъснял и дрезгав
плач
за теб!

1964

КОГАТО НЕНАДЕЙНО ТОКЪТ СПРЕ

На Енчо Пиронков

Когато ненадейно токът спре,
аз ставам
да отворя прозореца.
Защо?
Каква връзка има?...
Пристъпвам
внимателно, за да не се ударя
в трупа на светлината.
Отварям.
Сякаш нещо трябва да излезе.
И вдишвам въздуха студен дълбоко.
Но не ми става хубаво.

Мракът в полето е просто приспивна песен:
„C'est la chanson de mon village...“ –
и тъй нататък.
Мракът в гората може да бъде опасен,
но пак е естествен.
Само градският мрак е чудовищен и невъзможен.
Той е нов.
Не зависи от слънцето
и от разни такива далечности.
Би могъл да си го представиш –
счупени стълбове,
гърч на скъсани жици...
ако това не са твоите собствени нерви.

И тъй, когато ненадейно токът спре,
аз стоя на прозореца
при умрелите мухи,
превърнат на слух.
Кой казва, че от камъка не може да поникне нищо?
Ето,
аз виждам
как поникват стъпките от тротоара
и как се люлеят
все по-високо стъблата им тънки,
завършващи с грива тръстикова.
Ах, този гаден смях на хулиганите,
от който ми се свиват пръстите
на дясната ръка...

Така че всъщност,
когато токът спре,
аз виждам
безброй неща, невидими на светло.
Например:
изведнъж разбирам,
че в града са се натрупали
опасно много хора
на осветен квадратен метър.

И вече няма никакво значение
дали си бил Антей,
защото
под тебе има няколко етажа
и те са твоята земя.
И чуваш
как в стаята под теб съвсем еднаква
отваря скрина твоята земя
и търси свещ или кибрит, или и двете...
И вече няма никакво значение
дали си бил Икар,
защото
над тебе има няколко етажа.
И те са твоето небе.
И чуваш
как твоето небе отваря
над тебе същия прозорец.
И мислиш си:
„Дано не му се плюе..."

О, само хората са истински.
В тях трябва да летиш
и да се приземяваш.
Не ми приказвайте за космоси,
изядени от звездни филоксери...

И после друго нещо:
когато ненадейно токът спре,
когато аз стоя разстроен на прозореца,
загубил шанса да завърша
фатално-днешната си работа,
тогава
забелязал съм, че винаги
един невидим мотоциклетист
ще пресече изчезналите улици
и ще надуе докрая газта
на мотора двутактов
и без заглушители.
И аз ще почувствам как мракът прониква в мен
през ушите ми.

Тогава аз се моля,
тогава се заклинам аз –
никога вече
няма да оставям нищо важно
за последния миг.
Само токът да дойде сега!
Не ще си губя времето с такива
измислени и графомански теми.
Ще пиша за главното,
вълнуващо всички.

Само нека да светне сега!
Ще работя денем,
а вечер ще лягам с птиците.
Само нека сега да не бъде голяма повредата!
И ще намеря телефона на съседите.
И ще им позвъня веднага.
Дори да са си легнали –
ще им се извиня,
ще ги помоля
да извикат майка ми
по съдбоносно важна работа.
А когато тя уплашено попита:
– Какво се е случило? –
аз ще ѝ кажа, че просто съм искал да чуя гласа ѝ.
Че съм добре.
А тя как е?
И ще ѝ пожелая лека нощ.
И ще ѝ кажа, че я целувам,
тъй както преди четвърт век съм я целувал...
Само нека токът да дойде!
Само веднага да светне!...

Дяволите да ги вземат,
ей така
са се родили всичките религии!...

1966

ТАЙНА ЛЮБОВ

– Дали си ме обичала?
– Дали си ме лъгала?

Вървя като сляп през безлюдни безистени.
Безсмислено бързам.
Търся ъгъла...

Таен кът за смешно обяснение.

Но точно там –
в пропастта на калканите –
аз съм открит –
аз съм обкръжен –
от призрачни пози,
от образи странни,
от тъжен гипс
и мрамор студен...

И аз ставам мраморен.

Бавно
схващам играта.
В този двор въдворяват пропаднали статуи.
Отхвърлени от изложби.
Недобили признание.
И от своите ваятели дори неприбрани...

Тогава
на тях какво им остава?
Завити с найлон
или с прах,
или голи
и с лице към стената,
все пак те продължават
да се изживяват
в своите гибелни роли.

Мълчат отхвърлените.
Мълча и аз.
Мълчи и времето.
И чувам глас.

Един смачкан цинков варел за боклук,
измамил себе си,
че щом е тук,
и той е творба,
и раззинал капак,
изпълва с пророчество градския мрак:
– Братя!
Ще дойде ден
и нас ще ни признаят!
За прошка ще ни молят,
братя!...

О, може би за всичко
на този свят ще дойде ден!
Ще дойде!...

Само ти, любима,
ти няма вече никога да дойдеш.
Разбирам –
ти ми обясняваш
необяснимото...

Но аз...
Аз нямам дарбата на мрамора.
Аз нямам цинковата твърдост.
Аз коленича.
Аз целувам
зъглъхващите стъпки на надеждата...

Не ме отхвърляй!
Не ме отхвърляй!

1966

ВЕЧЕРНИ МОМЧЕТА

Трябва малко тъма,
трябва малко тъга,
трябва малко
„какво да правя?...“
И тогава
излизат момчетата вечерни.
От паважа безличен
те изскачат разгърдени.
Те са зли
и щастливи.
Те са вече такива,
каквито не могат да бъдат.
Умерените стойности им се предават
с обратния знак.
Недостъпните устни им шепнат:
„Любими!...“
Забраненият час:
„Забрави!...“
Не се спирай!
Не се оглеждай!
Не се ослушвай!
... И те крачат
и плюят по главната улица.
Ний ги гледаме с нашто страхливо презрение.
Ний не сме хулигани.
Блазя ни!

А дълбоко и в нас
има малко тъма.
А дълбоко и в нас
има малко тъга.
Само че ние си имаме смисъл.
И това знаят всички.
Ний сме верни
и честни.
И това знаят всички.
Под високите лозунги наши
пак се блъскат неясните хора.

Движение!
О, вечерно движение!
Парад на неосмислените пориви.
Парад на неизвършените подвизи.
Парад на вечерни момчета.
Много вечери.
Много години.
По паважа, жестоко известен –
от тъмната градска градина
до паметника на обесените.

1966

ПЛАЧ ЗА РАЗРЯЗАНИТЕ КРАЧОЛИ

Капеха
звезди и кестени
в скучния край на неделята,
когато
излизаше на движение
момчето с най-тесните панталони.

Валери Брумел
има
най-високия скок!
Има Сумак
има
най-големия глас!
А момчето си има
най-тесните панталони.

Вие,
които нямате нищо „най“,
ще можете ли да разберете
как вървеше то
и как очакваше
да го извика в уличката
най-хубавото момиче...

... Извикаха го в уличката...
Два удара
и...
на земята.
И като прилепи,
като вампири,
огромни черни ножици подскачаха.
И хукна момчето
с разрязани крачоли
като с разрязани вени.
И само плачът му огласяше
скучния край на неделята.
Когато капеха
сълзи и кестени –
зелени
и бодливи.

1966

СЛЕД СВЪРШВАНЕТО НА КОНЯКА

Сега отивайте си всички,
доброжелатели,
съветници,
загрижени какъв да бъда!...
... Искам да съм тенекиена капачка
от лимонадена бутилка.
Искам дъщеря ми,
обличайки се сутрин,
да ме скрие
във джобчето на своята престилка.
За да си има нещо скрито
от къщи в детската градина.
Защото не е позволено
такива вещи да се внасят.
А те са тъй необходими!...

Когато е необходимо,
аз изведнъж ще засияя –
назъбен,
сребърен,
като звезда.
И моята дъщеря ще се усмихне...

И нека да се наруши забраната!

1967

ПОЕМА

1.
За да стигна до вас,
скъпи мои приятели,
аз изминавам огромни пространства.

2.
Онзи,
който е кръщавал
планините и реките,
пропастите и предметите,
не е могъл да измисли
имена на моите пътища.

3.
Затова съм затруднен да ви разкажа всичко.
(Думите са твърде груб
амбалаж
за туй, което
искам да ви поверя.)

4.
Затова мълча понякога.

5.
Моята кръв е от нулева група –
на всекиго мога да дам,
но не мога да взема от всеки.

6.
Затова мълча.

7.
Бързам да се радвам
на безшумно
споделената усмивка.

8.
И на вашето съучастие в лазура...

1967

И ЕТО...

На Бистра

И ето – аз отново чакам
голямата любов.
И ето аз отново гледам
големия часовник.
Върху голямата стрелка
е кацнал гълъб –
самичък
като мен...
Червени облаци димят
в следобедната тишина.
И ето
трагва
голямата стрелка –
чертичка по-надолу пада.
Избухват гълъбовите крила.
Уплашената птица литва
като египетска душа.
Аз гледам как над покривите пърха
една изгубена минута
и се изгубва...
И остава
страхът на гълъба
в сърцето ми.

1964

ДНЕВНА ЛУНА

Този свят е направен
от Земя, от Небе и Защо.

Ето –
и аз,
както всички,
търся яснотата на нещата.
Формата да стане формула.
Знанието – полза...
Но
Защо,
четейки последните вести в трамвая,
или по-късно,
изслушвайки
важния глас на началството,
Защо
все поглеждам с едното око
към небето?
Защо?
Аз чувствам твоето присъствие,
дневна луна.
Едва забележима
като белег от ваксинация.
Защо?
... И обядвайки в стола.
И дописвайки спешната статия.

Аз се сещам за теб непрестанно.
Ти ме разсейваш,
дневна луна –
прозрачно бял призрак –
тайна...

Какво правиш ти в този слънчев следобед?
Закъсняла?
Или преждевременна?
За тебе може би това е
едно и също?...
Ала не и за мен!
Аз съм временен.
Аз съм кратък като стиховете си.
Аз търся яснотата на нещата...

О, скъсано сватбено було,
захвърлено в синьото!
Дали ти си спомен за минала нощ
или предчувствие за бъдеща?...

1966

ДУША

Тази сутрин се събудих
толкова внезапно,
че душата ми
не успя да стане на абстракция.

Просто
беше смешно да се гледа
как изскочи вън
и се престори
на небе и клони...

Винаги съм знаел, че ме шпионират.
Но това небе!
И тези клони!
Те са ми така добре познати!

Изгрев.
Вятър.
Дим от ТЕЦ-а...

Винаги съм ги наричал –
моя източен прозорец.

Впрочем клоните не ми харесват.
Миналогодишните листа
не желаят да окапват.

Новите
растат неудържимо.
И се получава нещо блудкаво.
Нещо като два билета
за един и същи стол.
И скандали на разпоредителки...
Само че аз нямам право
да се хиля,
щом това е
моята собствена душа.

Наистина...
Защо не мога
напоследък да забравя нищо?
Защо не мога нещо да загубя?!
Да скъсам нещо!
И да го захвърля!...

Ако дочуя шум,
като че ли
дете е бръкнало в кутията с бонбони –
то значи,
старите листа шумят.

Ако звукът е тих
и ми напомня
събличането на момиче –
то значи, новите листа шумят...

– Но ти не ме обичаш вече! –
ми каза тя.
И аз не отговорих...

Бездарна, лекомислена душа!

1967

ТОГАВА

Само на тебе
ще разрешавам да влизаш.
Видима
или невидима.
Да чистиш пепелника.
Да отваряш прозореца.
Да покриваш леглото...
И най-подир
и най-непоправимото –
да подреждаш хаоса от листове
недописани
и пръснати навсякъде.

И няма да извикам, че това съм аз,
че това е живота ми,
че всеки миг
е захвърлен на своето място.
Че всичко ще се смеси
и загуби...

Разбира се, че няма да извикам.
Защото ми е толкоз хубаво
да ме докосват твойте пръсти,
да ме подреждат
и да ме погубват...

Тогава ще бъда пак аз.
Но ще приличам
на безконечно
и нелогично
стихотворение.
Сам няма да зная
къде свършва моето детство,
къде почва моята зрелост
и кога съм те срещнал за първи път,
и коя си...
Само ще чувствам твоите пръсти.
И ще ти разрешавам.

1967

НЕДОПУСТИМОСТ

Да те жадувам аз,
да те жадувам!
А ти все повече да се отдалечаваш.
И аз все повече да съм виновен...
Това е толкова недопустимо!
Защото все пак ти ще ме помилваш.
Главата ми ще падне на гърдите ти –
ще се стопят китарите,
догдето
остане само оня звук,
наподобяващ
звънтежа на пружинено легло...
Това е толкова недопустимо!
Защото аз не съм готов да те загубя
като ключе от пощенска кутия
и като календарче с телефони.
Не съм готов!
Не съм готов!
Затуй минавам всяка вечер
под фосфорната тайна на прозореца
и под влудяващия стон на гълъби ревниви...
Минавам аз.
Минавам сам.
Недопустим като тъга.

1967

IV

По покрива ни вече някой ходи.
И мълнии,
като крила,
над раменете му поникват.

РЕЦИТАЛ

Рецитали,
рецитали!...
От студентските клубчета
до триумфалните зали,
срещу мелници
и срещу призраци,
в страшни делници,
и то без ризница....
поетът следва своята поезия цял живот,
както Санчо следва своя Дон Кихот!

Е, разбира се,
всеки е получавал букети.

Но има едни далечни градчета!
Жп спирка.
Кучета лаещи.
Грамада от цвекло и празни щайги...
И ето –
ние
бавно
падаме от вечерния влак.
А под камбанката ни чака
оня смутен хлапак –
оня вечен
и непознат
наш събрат,

който ни повика като духове в своя свят.
Все „от името на всички възторжени строители",
които били „на рециталите любители"...

Добре!
Тръгваме патрулно мълчаливи.
Прекият път прилича на нива.

Но пред нас,
като хероин,
възбудително свети
на строежа електрическото цвете.
И в стол № 2
всред дъх на яхния
към теб,
Двайсти век,
се обръщаме ние:
„Ти си окървавен
от мечти
и заблуди!
На теб са ти нужни
поети луди!
Ний ще разминираме твойте небеса!..."
Ах, ний обещаваме възхитителни чудеса!
Но шепата монтажници,
дошли да ни слушат,
не са възхитени –
излизат да пушат.
В очите им синее недоумение чисто:
– За какво ни агитират тези артисти?...

Поетите могат всичко да преживеят –
да бъдат гладни
и все пак да пеят,
да бъдат безработни,
изключени студенти...

Но, Господи,
може ли без аплодисменти?!
Ухилù се!
Кажи, че няма значение.
Но в душата ти ще зее –
поражение!
Поражение!

И тъй
колко пъти
във вагон-ресторантите
ний сме си промивали с ракия раните.
И някой е въздъхвал
с трагическа ирония:
– А Женя Евтушенко чете по стадионите!

Това е,
братче,
руският език –
слушат те даже и да не си велик...
– И даже когато нищо не разбират,
все в някой Ню Йорк
ще те акламират...

– О, не!
Стадионът не е за стихове!
Стиховете се четат в свещени часове.
Като любовни писма.
Като позиви тайни.
Които искат не пози,
а всеотдайност!...

Но
обратният влак е спирал
и са се пръсвали поетите
към старите си квартири,
към новите бойни полета...

Покрай парка,
покрай стадиона,
и аз съм се връщал късно...

Когато изведнъж съзрях,
че оградата е скъсана.
И ми хрумна една усмивка.

И се промуших като спомен
на пустите трибуни
всред кратера огромен.
Забравена бутилка
издрънча по стъпалата
като абсурден звънец
в абсурдния амфитеатър.

И тогава...
Тогава ме завладя
това романтично приключение.

Три милиарда звезди
седяха по пейките и гледаха в мене.
И аз започнах да декламирам
с неподозиран глас.
И ехтеше безкористно в мрака
най-искрената ми страст.
Мисля, че разказвах на звездите
за това как човекът изгрява.
И колко му е трудно цял живот да свети.
И то със своя светлина.
Да се изпепелява
над нови основи
или над честни куплети...

Ако е имало пазач,
помислил е, че съм полудял.

Но за това,
знаете ли,
хич не ме е грижа.
Толкова беше истински този мой рецитал,
че ви разрешавам да ми завиждате!

1968

КАРМЕН
или измисленото момиче

Някога,
в седефеното някога,
в предпразничното,
в призрачното някога –
ний ставахме зелени великани.
Ний пиехме бира с коняк.
Ний пушехме дълги цигари със златни мундщуци.
И си разказвахме любовни приключения...

Тогава именно измислих
измисленото момиче.

Бе моя ред,
а нямах още нищо,
което да разкрия,
и тогава...
Измислих, че сме се целували
зад токоизправителната станция.
И че си имаме сигнал –
„Кажи ми, Кàрмен, любиш ли ме ти...“

Разбира се, изсмяха ми се всички.

Но през нощта,
когато сам
и малък
аз съчинявах тъмни стихове,

някой изсвири призивно под моя прозорец –
„Кажи ми, Кармен, любиш ли ме ти...“
Отворих,
разтреперан като пламък,
и те видях,
красавице –
копнежна,
с коси, развени от луна,
и озарена от среднощен вятър,
и с шепот от листа на перуника:
– Ето ме –
каквато ме измисли!
Наричай ме Кармѐн!
И знай, че те обичам!...

О, скъпа моя Кàрмен!
Колко пъти
ти идвала си да ме приласкаеш,
да ме възбудиш за победа
или пък да ме упоиш,
когато страдам...

Изменяха ми аксиоми.
Изменяха ми братя по оръжие.
И сам на себе си изменях аз...
И само ти –
измислената –
никога

до днес не си ми изменила.

Когато пътят се загубваше,
ти ми оставаше.
Когато свършваха куршумите,
ти ми оставаше.
И не поиска нищо друго,
освен
едно изсвирване момчешко –
„Кажи ми, Кàрмен, любиш ли ме ти...“

Бъди и тази нощ при мен, любима!

Роши косите ми,
които побеляват вече!
Целувай ме!
Изпий ми огъня!
Защото чувствам как се изпепелявам.
И вятърът ме разпилява
във времето.
И аз разбирам
(и всички някой ден ще разберат),
че всъщност
измисленият бил съм аз.

1971

БАЛАДА ЗА УМОРЕНИТЕ ЖЕНИ

Ето ги уморените жени.
На заводската спирка
чакат
вечно закъсняващия любовник –
автобуса.

Здрачава се студено.
Една флуоресцентна новина
избухва в убежната точка.
Предава се от стълб на стълб:
Пътят ще стане сребърен.
Пътят ще стане сребърен.
Пътят ще стане сребърен...
До другия край.

И ето ги сребърните уморени жени.
Толкова уморени,
че нямат вече
сила да бъдат красиви.
Защото са сели с квадратното сито.
Защото са месили хляба бетонен...
(Съсирена вар блести в косите им.)

А след това...
Защото са разтребили небето.
Защото са накърмили слънцето.
И са го сложили да спи...

Оня идва
и ги отнася
в задушната своя прегръдка.
Заспиват прави.
Люлеят се.
Усмихват се...

Майки на новия покрив,
майки на всемира,
целувам
съня, който не ще си спомните!

1968

ПОЗА № 13

Те идват да позират с озарение.
В ателието мръсно
те застиват
като в самата вечност.

Но...
Точно тази вечност ги унищожава.

Подир петнадесет минути
те стават нервни,
молят за цигара.
И пъшкат,
сякаш са просъществували
петнадесет столетия.
Тогава
всички изведнъж си спомнят
за важна среща
или съвещание,
или концерт...

И си отиват!

Жена ми е художничка!
Тя знае,
че всички много скоро ще си спомнят.

И бърза за петнадесет минути
да вземе вечното от личността:
Очите горди.
Умственото чело.
Усмивката небрежно лъчезарна.
Или пък скромността...
да, скромността!

Защото личността се уморява
и позата ѝ става проза...

И всички си отиват!

Тогава идвам аз в ателието.
Тогава бие моят час!
Жена ми ме нагласи на мястото
на абдикиралата вече личност.
Анестезира ме с две-три целувки,
ухаещи на терпентин.
И продължава.

И тъй позирам аз по цели дни
за нечий крак,
за нечия ръка,
за рамо,
за гърди
или за всичко...

Изцапан с нечий блясък.
Вдъхновен
като дете, играещо на:
Царю,
честит ти...
имен...
ден...
И трябва да ви кажа, че издържам!
Аз си стоя и мисля разни работи.
Стоя си ей така
и мисля.

Представям си понякога как славата
върви със моите крака.
Как се почесва с моята ръка...
И като предусетя как витая –
близко и
безименно
нищожество –
в салоните на вечността,
ми става страшно хубаво
и смешно.

– Е-е! –
сърди се жена ми зад статива. –

Нали ти обясних, че си мечтателен!
Какво се хилиш като идиот!...

И в позата се заковавам пак.
– Прощавай –
казвам, –
нещо се размислих!...

1971

ТЪЖНОТО РАЗЛЮБЕНО МОМЧЕ

Аз бях момчето на стрелбището.
Аз стрелях
        и барабанът биеше.
Аз стрелях
        и куклата танцуваше.
Аз стрелях
        и шутът плюеше бонбони.
Аз бях...

Но днес не ми се стреля вече!

Днес ще стоя облегнат на тезгяха
и като финикийски звездоброец
ще съзерцавам
дупчиците на брезента...
(Щом историята
        си губи времето,
защо пък аз
        да не си губя времето?)

... Ще дам парите си на някой сляп.
Ще слушам пясъка под стъпките на някого.
Отдалечаването...
да,
отдалечаването...

Напразно ми зареждате, госпожице!

Наистина аз бях момчето...
Аз стрелях
        и вие се смеехте.
Аз стрелях
        и вие танцувахте.
Аз стрелях
        и вие ми хвърляхте думи:
„Навярно.
        Утре.
            Може би..."
Аз стрелях
        и слънцето се въздигаше.
Аз стрелях
        и слънцето падаше...

Но днес не ми се стреля вече!
Не съм навит!
Не!
    Дявол да ви вземе!

1971

КАПРИЗ № 1

Ако някой ден направя кариера
(а твърдят, че туй е неизбежно),
ако се издигна толкоз,
че ми зазвънят отвсякъде,
тогава
ще си назнача смъртта за секретарка.

И когато вие ме потърсите,
тя ще отговаря, че ме няма.
– Но все пак...
поне за малко...
– Не! –
ще казва тя. –
Съвсем го няма!

А през всичкото това безкрайно време
аз ще гледам от прозореца
как листата падат
или се раззеленяват,
как далечното кубе на черквата прилича
на кафена чашчица, обърната за гледане,
как момичетата се оглеждат в стъклени врати
и как вие мислите, че мен съвсем ме няма вече.

1968

КАПРИЗ № 2

По дяволите!
Този свят е тъй весел,
тъй развлекателен
и тъй любезен,
че започва да ми напомня
къщата на обесен!
И аз се хиля.
Шляя се по улиците
с приятел някакъв си,
който
измисля хитрата игра –
да гледаме жените най-напред в лицето
и да отгатваме какви са им краката.
И аз се хиля.
Играем всеки сам за себе си.
И аз се хиля...

А как ми се говори за въжето!
Ах, как ми се говори за въжето!...

1968

КАПРИЗ № 3

Аз.
Ти.
Калканите.
Нощта наоколо.
Прозорците, напълнени с уиски.
Момичешката топлина.
Ти.
Вятъра.
Фантазията на звездите.
Падението на листо върху асфалта.
Вятъра...

О, миг, Спри!
Огледай се!
Ослушай се!
И премини...
Ако не идва доктор Фауст –
намерил оправдание за всичко.

1968

ДУМИ ЗА ВЪЖЕТО

Защото всяка порта
прилича на бесило,
обесили го те
над родния му праг.
Каква причина!
Изкъртили крилата да не пречат.
Въже от кладенеца...
Назидание!...
И след това
изчезнали!
Изчезнали!
Есесовци отстъпващи
в мъглата на нощта.

Безименни убийци
в мъглата на света...

Защо тъй рано трябваше да видя
как люшка се човекът на въжето?
Как влиза вкъщи
и излиза,
погълнат от мъртвешката си работа...

Не беше от прочутите герои.
И все пак
страшно гордо е това –
чрез тебе да мъстят на свободата!

Ето –
духа вятърът на нашия живот
и го люлее.
И той в забравата излиза.
Но ненадейно пак ще се яви.
Ще запищят жените.
И наште зъби ще заскърцат:
Кой уби Петьофи?
Кой уби Ботев?
Кой уби Лорка?
Кой уби Бабел?...
Не съм ли ставал с почит във трамвая
пред някой белобрад палач?

Искам ясно да зная:
важи ли все още
законът за всемирното възмездие?

Убива ли Арес
все още
онез, които са убивали?

Не ме интересуват давности!
Искам всичко сега и тук!

Тогава
от нервите си стълба ще направя
и ще сваля обесения от вратата
на моето
и нашто бъдеще.

1968

АЗ И ТВОИТЕ СЪНИЩА

Моля те,
не ме сънувай повече!

Или искаш да ме убедиш,
че самият аз съм едновременно
рицаря,
смъртта
и дявола?

Казваш, че съм тичал по брега.
Бил съм тъжен.
Смеел съм се много.
Купил съм цветя
и съм ги подарил на рибата...

(Боже мой,
какви ужасни глупости!)

Приблизително когато
аз се връщах от дежурство
и се мъчех да си спомня
загасих ли електрическата печка...

Аз съм казал на принцесата:
– Не се плаши –
от сипея се е отронил камък!

Ала тя завила в шал гърдите си
и се вслушала отново...

Приблизително когато
проверявах
има ли писма в кутията
и намерих вътре счупен гребен...

Херцогинята ми казала:
– Все пак
някой трябва да е минал там,
за да се отрони камък.
Аз съм я целунал по бедрото
и лениво съм се пошегувал:
– Минала е сигурно причината,
поради която
нашата земя се изравнява.
Планините падат в долината.
И реките пълнят океаните.
И ако върви така,
след няколко милиарда
всичко ще е абсолютно равно...

Приблизително когато
вече се събличах
и навивах

стария будилник-касичка...

Херцогинята отвърнала:
– А на мене ми се струва,
че ни шпионират.
Страх ме е!...

Приблизително когато лягах...

Ти
стреляла си в мен
и в баронесата
и с третия куршум в сърцето си...
А отгоре падал водопада...

1968

РАЗВРЪЗКА

Ти се събличаш като на лекар.

Тази мисъл се счупва в душата ми.
И изведнъж
всичко става чупливо.
И вазичката става епруветка.
И цветето – странен бацил.
И ти ми се изсмиваш:
– Хайде, хайде!
Питай ме какво чувствам.
От какво страдам.
Къде ме боли...
Или каквото искаш питай!
Само не се преструвай...

Аз се навеждам машинално:
– Дишай! –
казвам аз.

И въздухът те поема дълбоко.
И ти изчезваш.
Теб те няма вече.
Леглото още стиска твойта топлина –
разкъсаната дреха на беглеца.
Но ти си се изскубнала.
Завинаги.

Навярно слизаш ти сега
по спомена
надолу.
Плачеш.
И ципът на полата ти е скъсан.
И счупен е гласът ти.

Чувам:

Сбогом,
любими,
сбогом!
Сбогом, жадуван мой!
Желая ти всичко най-хубаво
и част от моята болка.

1968

ИЗСТРЕЛ

Оставиха ме на едно дърво,
на онова балконче между клоните,
наречено чакàло...
И след това шейната се отдалечи.
Стопиха се детинските звънчета.
Останах сам.

Останах сам.
В последната гора на моя свят.
В последната действителна гора.
Гора със зверове
и горски духове,
и тишина смолиста
и студена...

Почувствах, че замръзвам в тишината.
Отворих пушката.
Погледнах през цевта
и през цевта видях
вулкана Фуджияма –
спокойната свещена планина...
Или пък може би смъртта видях
как чака.

И тъй като ми е известно, че смъртта
не чака дълго,
няма време,
запуших бързо моята страна
с два хубави патрона за елен.

Тогава чух еленът да се приближава.
Рогата му пращяха в гъсталака
подобно огън,
който се разпалва.
На края на полянката
той се огледа.
И се наведе.
Бих казал, че земята иска да целуне.
Но всъщност търсеше солта...

Прицелих се.
Спрях дишането.
И
червеният камшик
със страшна сила изплющя.

Еленът скочи право към небето,
като фонтан,
с чието кранче си играят дечурлига.
И после рухна във снега.

И после почна тайнствената схватка.
Агония, подобна на любовна лудост.
Любов със нищото.
О, смърт!

Аз слязох от чакалото.
Изстрелях втория куршум
в главата,
за да не повредя кожата.
Извадих гилзите димящи още...
Но ги изпуснах във кръвта,
защото в този миг над мен прелитна
душата на елена.
Гората ли простена?
Последната гора на моя свят.
И стъпканият вятър.

1971

ДОБРИЯТ САМАРЯНИН

Вървя по древен селски път,
нарязан от гъсеница на трактор.
Забравено зелено!
Там в катедралата на празния следобед
тишината ме причастява
и ставам аз добър,
добър,
почти като добрия самарянин.

Вървя по древен селски път
и възхищавам се на слънчогледите,
и възхищавам се на верността им
как всички
всички
всички
гледат слънцето!

О, как го гледат!...
И само там
един,
единствен
стърчи обърнат с гръб.
Единствен!
Но той веднага става моя слънчоглед.

Затичвам се към него.
Листа бодливи ближат моите бузи.

Препъвам се в стъбла и буци.
Прегръщам го.
Опитвам се с милувка
да му покажа вярната посока.
Но той безмълвно се извръща пак
на еретичната страна.
Той е безумен.
Той е фанатичен.
От слънцегледане на слънцето прилича.
И аз се взирам, накъдето гледа,
ала не виждам нищо.
Нищо друго
освен небе,
ръмлини тъмносини
и дим на влак
далечен,
бавен
призрак...

Мой сбъркан приятелю,
разкажи ми нещо
за своето измислено слънце!
Квадратно ли е то?
Или е черно?
Или е някакво неясно същество?
Самотно доказателство?

Войнишка рана?...
Не!
Моят слънчоглед
презрително мълчи.
Кафяви мравчици пълзят
по всички слънчогледи
и по него.
Следа от реактивен самолет
като камшик
извива се над нас
и аз вървя по древен селски път.

1971

ПОКРИВИ

На Богомил Райнов

Старата дядова къща
имаше покрив от плочи.
И даже помня, че растяха някакви треви
там горе...

– Къде е –
питам –
старата дядова къща?
А те ми отговарят, че се разрушила
от само себе си.
– Виж –
казват, –
от плочите на покрива направихме
един оригинален тротоар!

... Разбира се, че плочите са същите.
Но дето къщата била се разрушила
от само себе си...
съвсем не ми се вярва!

Тя беше чудно съчинена къща –
уютна,
проста,
човекоподобна...
Обаче както дядовото мироздание,
така и тя
си страдаше от същия дефект –

ужасно тежък покрив,
а основи няма.

Така че къщата не се е разрушила,
а бавно,
бавно е потънала в земята.
Потънала е чак до покрива.
И днеска аз по плочите ѝ ходя като котка.
И от комините димят чимшири...
А долу –
в дядовската Атлантида –
останало е всичко като някога.

Гори огнището.
В гърнето къкри боб.
И татко –
мъничък –
се гуши в скутите на баба.

– Заспивай скоро! –
шепне тя. –
Че караконджулът върви по покрива!...
И татко се ослушва ужасѐн.
Да – чува се!
(Това са моите стъпки.)
И вярва.

И потръпва.
И заспива...

А аз все още трополя по тротоара.

Жестоко трудно е да композираш покриви,
така че да ги издържат основите на времето.

Надстройката
(би казал Маркс)
не бива да премазва базата!
И ние – пишещите –
трябва да измислим нещо много вярно,
реалистично,
слънчево
и жилаво...

Защото ми се струва,
че
по покрива ни вече някой ходи.
И мълнии,
като крила,
над раменете му поникват.

1971

Щом е бой последен,
стреляй пръв.

В ДОМА НА ХЕМИНГУЕЙ

Finca el Figia

Палми с цвят на цимент.
Палми с черни перуки
в омагьосан рефрен
повтарят се тука.
Палми-фонтани,
внезапно спряни
във въздуха...
Stop!
Спряло е времето,
както е бягало.
Тук
е гроб.
Спира сърцето.
Мучачос,
момчета,
по дявола всичките лъжесантяговци!
По дявола всички награди-прегради!
Запознайте ме с морето!

...
И аз възлизам на твоята кула, Ернест.
И нейде наблизо бие камбаната днес:
Америка средна,
Америка северна, южна!
Бедност черна!
Ярост,
ярост е нужна!

Но къде е авангардът?
Загубеното поколение?

Вие витаехте като небесно знамение.
Вие връхлитахте като тунгуски метеорит...
Но последва гърмеж.
И секретът остана скрит.
Бяхте близо.
Само
на крачка от наште позиции.
Но изчезнахте в драмата,
в огнените ѝ езици.
Какво бяхте вие?
Кораб от друга вселена?
Или
падащо тяло,
сърце, от болка взривено?

И яхтата славна сега е покрита с брезент
както мъртвец
след уличен инцидент.

И ето аз слизам от твоята кула, Ернест.
И все по-близо
бие камбаната днес.

1973

НАДПИС
в кръчмата „Бодегита дел Медио“

Mi mojito
en-la Bodeguita
y mi daiguiri
en-la Floridita.
ERNEST HEMINGWAY

В Бодегита
пих като комита.
О, господи на сибонеите,
тъй много щастие до днес видях,
че сигурно ще бъде краят ми
ужасен
като твоя!...
Ала дори когато някой ден
душата ми на оня свят отлита,
пак ще спре да пийне
чашка в Бодегита.

1973

КАМБАНИТЕ НА ИСЛА НЕГРА

Отидох на гости у Пабло Неруда.
Бях поканен от „Ода за въздуха".
И понеже поетът
бе някъде много далече,
само звънчето на входа ми каза:
– Salut, compañero.

И тъй
на масата седеше вятърът.
Украсата се състоеше
от две чинии,
лук и чушки.
Изгнили ангели витаеха.
И плуваха в бутилки
странни кораби.

На двора
срещнах знаменитите камбани.
Висяха те като обесени
въстаници –
готови страшно да възкръснат,
щом буря пак захване...
Седях на каменната пейка.
Гледах
великочерните вълни на Пасифика.
Мълчах на каменната пейка

и се чувствах
нетраен като образа на облак.

Ала когато си отивах,
написах на небето:
„До Неруда.
Където и да съм,
щом чуя
камбаните на Исла Негра,
ще бъда тук."

1973

ПРИКЛЮЧЕНИЕ

Мадригал

*Ключ и нож
има моята стая.
Колко са обикновени тези думи –
ключ и нож!*

*За какво ми е ключът?
Почти не зная.
Нямам тайни,
нямам
страх
лош.*

*Впрочем
за ключа се сещам само
ако трябва да сме безпределно двама.
(Значи любовта
е моя разкош.)*

*С ножа си подострям
простите моливи.
Но съм длъжен да ви съобщя,
другари милостиви,
че съвсем не се е притъпила
на острието
родословната сила.*

*Ключ и нож
не се събират
всеки път
в едно леговище,
нали?*

*Ала ето,
аз се връщам
и намирам
ножа сложен
във халката на ключа.*

*И разбирам, че си идвала, любима.
И раздялата ми става обяснима.
Как ти хрумна да оставиш този знак?
Разбираем
и опасен като мак.*

*Ти си ключът.
Ти отключваш търпеливо
истините сладки и горчиви.*

*Аз съм ножът.
Аз съм ножът.
Аз приключвам!*

1973

ВИК ЗА ЛУИС КОРВАЛАН

Ярост води следствие над моите мисли.
Болка изтезава моята памет.

Плачат филантропите.
Всички пак са чисти.
Разстреляха Чили,
а убийци няма...
Ах, инфлацията бил фаталният въпрос...
И понеже няма безработни юди,
30 сребърника струваше Христос,
а Луис –
500 000 ескудос.

Колко е позната тази драма.
Тази клетва:
„Кръв, Сантяго, кръв!"

Но ти,
който пак ще вдигнеш знамето,
не повтаряй градските програми!
Щом е бой последен,
стреляй пръв!

1973

БОЙ НА ПЕТЛИ

„Club de playa Pachacamac"

Амфитеатър и арена –
за двеста души
или за вселена...
Сега това е вече без значение.
Защото носят за сражение петлите,
покрити
с пелерини кадифени.
Завързват им камите на краката.
Представят ги на съдията.
И цялата тълпа от императори
сега избира своите гладиатори...
– Залагайте!
Залагайте, сеньори!
Догдето свирят болеро
там горе.
– Сто солеса за десния!
– Сто солеса за левия!
– Един милион за ултралевия!
– Един милион за ултрадесния!

... След миг
ще станат топка кръв петлите.
Единият ще бъде победител.
Той ще умре по-късно,
зад кулисите,
докато банката брои парите си.

Така е и в живота,
дявол да го вземе.

Залозите са малко по-големи.
Но краят...
Краят толкова прилича си.
Смърт за палячовците политически!
Смърт за фразьорите!
Смърт за позьорите!
Макар че те са често честни хорица...

И аз на смешни битки съм отивал.
Убивал съм.
И мен са ме убивали.
И ослепявал ме е кървавият блясък.
И клюнът ми се е изпълвал с пясък.

А горе,
на амфитеатъра,
разтваряли са се във вятъра
онези фантастични перуанки
със евкалиптусовите осанки...

Затуй сега не ми е безразлично
кой с моите песнички ще се развлича.
И струва ми се, че разбирам
защо
и за кого умирам.

1973

VI

Талантът –
това е Мамаев курган!
Бездарието е фашизъм!

СТИХОВИДЕНИЕ

Живея
със своя
убиец
в един и същи кръг,
в един и същи час...
И той нарича този свят – свой.
И аз...

Сега седиме – тримата с лъжата.
Тя ни прегръща
като обща любовница.
Налива нашите чаши...

– Наздраве! –
казва моят убиец.

Очите му сияят
като огромни диаманти.
Една сълзица се отчупва
и пада в питието...

– Наздраве! –
казвам аз.
И пия.

Ала усещам как това вино изтича
от раната,
как лепне по гърдите ми
и как на ризата ми се явява
като червено привидение...

Убиецът ме гледа ужасѐн.
Той почва да крещи,
че няма въздух.
Той моли мен за глътка състрадание.
И гали моята
изгниваща
ръка.

Аз се заклевам,
че не ме боли.

Лъжата се усмихва снизходително.
А онзи слуша вцепенен.
– И още –
казвам аз, –
смъртта изобщо не е страшна.

Страшното е
да те предаде приятел –
много чист,
кристално чист
и светъл...

А най-страшното е
да се примириш със всичко
и да се прегърнеш с враговете си.

1974

НО ДА НЕ ГОВОРИМ ЗА ТОВА

Виж как пада този странен сняг.
А нощта надничa от комините
и пак се скрива –
рано е за нея.

И за теб е рано.
Моля те!
От добрия ден остава толкова,
колкото остава от века.
А от любовта...
дали остава?

Хубаво ми е до тебе,
мое ничие момиче!
Ей сега ще ме попиташ ти –
защо
те фиксирам тъй трагикомично.

Аз ще те излъжа нещо,
за да ми повярваш.
А пък всъщност виждам на лицето ти
това,
което подир малко ще ти хрумне.
(Страшното е,
че познавам
хората, които си отиват

още докато сами не знаят,
че ще станат
и ще се отдалечат.
Същото важи и за сезоните.
Същото важи и за епохите.)
Но да не говорим за това.

Виж как пада този сняг магичен.
Колко ми е хубаво до тебе,
мое ничие момиче.

Ти сега приличаш
на една
загубена мечта,
за която
все пак
още мога да си помечтая.

Само без да оглупявам от възторг.

Виж как пада този сняг...
Но чакай!
Той не пада!
А дърветата
и къщите,
и хората изплуват.

Те летят нагоре заедно с тебе,
а снегът е неподвижен.
Заедно с мен.

Хей, момиченце,
ти ставаш все по-малко,
не отивай толкова далече.
Там веднъж отиде
някаква си моя мисъл
и когато искаше да се завърне,
вече не намери пътя...

Чуваш ли ме още?
Или казваш сбогом!

1974

СЛЕДЛЮБОВ

Някога срещнах
една малолетна вещица.
Толкова хубава друга не може да бъде.
Ти беше тази...
Ти нещо ми даде да пия,
за да остана завинаги верен,
обречен
и твой.

Помниш ли как играехме
двамата на целувки?
Помниш ли как играехме
двамата на любов?
И докато разберем, че това са
били истинските целувки,
и докато разберем, че това е
била истинската любов,
играта,
мила,
свърши!
Свърши
играта,
мила!

И стана ръката ми само ръка.
Престана да бъде крило.

И стана леглото
само легло.
Небето –
небитие...

Но какво е тогава това,
което
сега ни съединява,
сега ни опиянява,
сега ни опожарява?
Как се нарича?
Кажи!
Може би следлюбов...

Чувам едно сърце.
То бие страшно и лудо.
Но ние сме толкова близо,
че не зная дали е моето,
или е твоето,
мила.

1974

КАПРИЗ № 6

Вярно е, че съм се претоварил.
Вярно е, че натежах от спомени.
Вярно е, че някои са забранени и опасни...

Плувам наклонен като обречен кораб.
– Ще потънем! –
вика ми отвътре капитанът.
– Може –
    казвам аз, –
        но няма да изхвърля нищо.

– Първото вълнение ще ни изпрати
да вечеряме с девойките от Атлантида!
– Е, добре, добре...
ще гледам да не се вълнувам много...

И нима не ми личи, че съм спокоен?

Прекосявам „протока на сладката умора“.
Спирам в „залива на шепота“.
Ръката ти гори в ръката ми
като прикрит фенер.
Както някога,
когато бях невидим,
люлките в градинките самички се люлеят.
И се чува само тяхното метално възклицание.

Или скриптенето на броня
из някаква сага,
из някаква тъмна балада...

Там моята младост зове:
Любов,
колко много ми даде!
Любов,
колко много ми взе!...

Но днес не ми трябват твоите думи!
Трябва ми само твоя глас.
И аз се хвърлям в него.
Скривам си главата като в майчин скут.
Гърча се щастливо.
Потъвам
все по-дълбоко,
все по-дълбоко.
Там, където
девойките на Атлантида
ми носят вече амфори ухаещо безумие...

1976

ШЕГИТЕ НА АМУРА

Днес е именният ден
на безименните дни.
Тъй че хайде да играем
на шегите
на Амура...
Моя мечта!
Моя прекрасна измама!
Мое чистилище!
Моя едничка любов!
Търся те трескаво.
Мятам се –
тъй както болният звяр
търси в тревата
спасителна билка.
Къде си?

Гледам лошо.
Ах, гледам лошо!

Кой дърпа конците на моя живот?
Кой ги дърпа
така бездарно?!

Искам да се загубя
в един град,
в една нощ,
в една гмеж,
където никой не ще ме познава...
И аз не ще познавам никого.
И затова
всички ще бъдат добри.
И аз няма да бъда
отвратителен.

Но не мога да се загубя.

Навсякъде има табели.
Навсякъде има указатели.
Навсякъде има надписи...

Госпожа Давидова,
учителко
моя
първа –
защо ме научи да чета?
Толкова ли ме мразеше?

Ето
луната залязва
в изгрева на слънцето...
Или може би изгрява
от залеза...
Това не мога вече да разгатвам.
Няма надпис!
Няма надпис на небето...

Моя любов!
Моя едничка мечта!
Моя прекрасна измама!
Ние
никога
вече
няма да се срещнем.

Защото,
когато аз казвам:
– Хайде да започнеме
нов живот!, –
ти се намираш
всред друго съзвездие.

И още
защото,
когато ти казваш:
– Хайде да започнеме
нов живот!, –
аз се намирам вече
в един друг свят,
където всичко е надписано...

И не мога да се загубя.

1976

БЕЗ СЪЛЗИ

На Стефан Данаилов

Колко е лесно да бъдеш влюбен
на двадесет години.
И колко е лесно
да бъдеш разлюбен...

Прегръщах ветрища.
Целувах дъждове.
Търкалях се в ливадите от влажна нежност.
А когато ме блъсваха
в бездънното „сбогом",
мислех си, че умирам.

Но ме спасяваха онези мрежи
от млади слънчеви лъчи.
Подскачах върху тях
тъй, както
децата скачат по пружинени легла.
И смееше се моето лице,
студено от изсъхнали сълзи.
Момичета
като магии
се виеха около мен.
И свободата съм я чувствал най-добре
след болка от раздяла.

А колко е страшно да бъдеш влюбен
на четиридесет години.
И колко е страшно
да бъдеш разлюбен.

Без „сбогом“.
Без магии.
Без сълзи.
Разделата не носи свобода.

И мисля си, че не умирам.

1976

ПЕСНИЧКА ЗА МАМАЕВ КУРГАН

През вечната степ,
през мен
и през теб
тече тази Волга от болка.
А там има бряг.
Там има възвишение.
Там има смъртен враг...

Там няма само път за отстъпление.

С куршуми рязани
са те прорязали.
С вериги танкови
са те премазали.
С огнепръскачки
са те изгорили.

Но ти все още намираш сили.
Животът ти си е отишъл.
Но смъртта ти не е дошла.
Не дишаш.
Ах, вече не дишаш!
Така се стреля по-точно в целта.
И онези отсреща –
зловещо зелените,
припадат в безумен страх.

За тях
ти си привидение.
Безсмъртен си ти
за тях...

Всеки има своя хълм свещен,
който трябва да бъде
докрай защитен.

И ти
предпочиташ смъртен саван,
но не усмирителна риза.

Талантът –
това е Мамаев курган!
Бездарието е фашизъм!

За някакъв образ
почти пропилян
ти в ада на тайните влизаш.

Любовта –
това е Мамаев курган!
Останалото е цинизъм!

И над руската ера,
и над вчера,
и днес
издига се неизмерен
върхът на човешката чест!
От горест и гордост
гори увенчан,
мой скъпи,
мой святи
Мамаев курган!

1974

ПРОКЛЯТИЕ ЗА КОЛУМБ

Дон Кристобал Колон,
или Колумб,
или... какъвто искаш се наричай –
нещастнико,
наивнико,
глупако...
За тебе няма вече милост!

Ти промени представата ни за света.
Ти промени самия свят.
Историята изведнъж потече „Нова"...
За тебе вече няма прошка!

Защо не послуша
адмирала на златната суша,
когато ти нашепваше:
– Внимавай,
мили мой,
внимавай!...
Ти пиеш бури
и невиждани простори,
но не забравяй и за мен.
Защото
важното е най-накрая
аз
със кого си пия чая!...

И ето –
благородниците на Испания
са отегчени.
Говори се,
Колумб,
че си мошеник.
Разхождаш се за лично удоволствие на запад...
И пътя, който си открил,
съвсем не е за Индия,
а дявол знае за къде е...
И още –
вместо да се молиш,
пиянстваш ти
и блудстваш...

О, бъди проклет!
бъди проклет!!
бъди триклет!!!

Мисля, че разбираш
отсега нататък... какво те чака?!

Ще носи чуждо име твоят континент.
А пък за теб –
камшик и присмех,
сифилис и гибел!...

Дон Кристобал Колон,
защо не си нещастен?!

Защо не лазиш на колени?!
Защо лежиш спокоен
на кея
на прокажените просяци?!

Ти гледаш нещо.
Облак?
Или призрак?
Или медуза междузвездна?...

Но ти наистина си отвратителен човек!
Ти си чудовище!
Ти виждаш нещо пак!
Ти виждаш...
Което ний не различаваме все още...

1978

МАХАЛОТО НА ФУКО

Питат ме с добри и лоши думи:
как примирявам
студените служебни задължения
и свободата?
Как съчетавам
чиновническата яка
и песента?...

Аз отговарям винаги с усмивка.
Аз отговарям:
„Както всички..."

Ала сега,
когато съм застанал сам пред себе си,
а между мен и мен
е само този лист прозрачен,
този жесток екран на съвестта,
не искам и не мога аз да скрия –
това двувластие ми струва много скъпо!
Много скъпо!

Завиждам на дърветата,
защото
нямат крила.
Наистина
те махат нещо с клони.

Ала това е само
игра на полет.
Танц зелен.
Молитва.
Изповед пред бога Вятър –
този измислен и несъществуващ бог.

Защото видите ли вие
дърветата да летят,
вземете си торбичката за онзи свят.

Дърветата остават вековерни
на своята същност.
А това е корена!
Земята е това!
И тази неизменност нечовешка...

Завиждам и на птиците,
защото нямат корени.
Наистина
краката им, изопнати
при полет,
ноктите, забити в нищото,
напомнят корени.
Ала това е само
една илюзия,

една удобна поза,
това е нашто виждане обидно.
Защото
птиците остават
дълбоко верни на простора,
на вечното движение,
на порива!
Защото същността им е крилото!

Какво да правим ние –
всички ние,
които имаме и корен, и крило –
дълбоко в нас
(и още по-високо) –
знак на епохата катастрофична.
И нека кажа също –
знак
на онова, което идва подир нея.

От корен до крило –
това махало
доказва, че земята се върти.
По слепоочията ми се стича бяла лава.

И чувам –
нейде в пещерите
на моята непозната същност
ехтят експлозиите на сърцето.
Здравейте, разрушителни стихии!
Крила и корени,
разкъсвайте ме...
и здравейте!

1980

ОЛОВЕН ТОСТ

Има една
нощна
градска игра,
измислена от чудовище:

Звъни телефонът с гарвански грак.
И те сепва в съня,
войнико оловен.
И ти скачаш.
И в тъмното търсиш слушалката
с допотопното
чувство за дълг.
И жалък,
ти викаш:
– Ало!... Ало!...
Но отсреща мълчат.
Чуваш само зъл дъх.
И кръвта бие своя тъпан мъртвешки.
И ти осъзнаваш до краен предел,
че това не е сън,
не е глупава грешка,
а игра безпощадна –
стрелба в жива цел.

Така че –
    спокойно!
Някой ни проверява.
Някой ни преслушва
изсдън безкрайността.
Любовница някоя,
    твоя,
    забравена...
Спомни си!
Коя е?
Дали не е Смъртта?
Колко години
флиртуваш ти с нея
и колко пъти
до днес я измами?!

В мембраната тихо проклятие зее
и прошка,
и милост
няма.

А сега –
остави слушалката отворена.
Запали всички лампи.
Пусни магнетофона.

Налей две чаши
    горди
    догоре...
И сядай над листа –
това ти е трона!
Защото
    в този
    отровен час
аз искам да вдигна
    тост в стихове.
Аз искам да пия до дъно за вас –
мои
    верни
    врагове.
Вашата безгласна съпротива
е подемната сила на всички крила.
Бъдете достойни!
Бъдете талантливи!
За да ни е сладка
    отвоюваната
    висота...
Наздраве – знайни
    и незнайни, –
    наздраве!
Вдигай чашата страшна,
    оловни войнико!

Нас
приятелите
може и да ни забравят,
но враговете –
никога!

1980

МАГНОЛИЯ

Улични бели дървеса,
които
танцуват благороднически танци:
Шокана.
Сарабанда.
Фолия...

Какви са тези думи,
неясни като междуметия?!
Стъпки забравени.
А някога танцувани от всички...
Улични бели дървеса,
вие и днес ми махате
с неразбираема ръка.
Вие подскачате като деца
с огромни празнични кордели.
И ме настигате.
И ме прегръщате.
И ме целувате...
с онези устни, от които те побива
дъхът на друго същество.

Магнолия!
Магнолия грандифлора!...
Веднъж в зеления и млад,
и магнетичен град Батуми
аз си откъснах цвят от теб –
мила Магнолия.

И през нощта
в хотелската каюта
ти светеше като луна,
в една изпита чаша потопена.
Ти грееше като божествен знак!...
А аз се гърчех.
Аз умирах –
в минали мълнии
и в бъдещ дъжд,
и в този полусън жесток:

... Отивах в стола с двете си деца,
когато ти извика
и към мене се затича.
Усмихната,
неделно бяла,
настигна ме
и ме целуна,
и в мен потече тази сладка
и ароматна,
и омайна гибел...

... На сутринта
дойдоха моите приятели
и се развикаха:
- Но ти си луд!
Да спиш с Магнолия,

това е все едно
да се ожениш по любов!

Дойдоха моите приятели.
Отвориха прозореца.
Изхвърлиха цвета отровен
на улицата,
където си танцуваше.
Измиха чашата
и ми наляха в нея
все същото
блестящо,
студенокръвно и едва-едва
виновно вино на забравите...

Наздраве!

Наздраве и последно сбогом,
моя последна обич и измама.
Моя религия –
Магнолия, Магнолия!...

И превърни се на една
мелодия без думи!...
Строга!
Като Лафолията на Корели...
Сбогом!

1980

* * *

Кажи, къде е радостта, поете?
Кажи, къде са точките опорни?

Не ти оспорват вече стиховете,
макар че те са не по-малко спорни.

Не ти отричат правото да страдаш.
Съгласни са дори да бъдеш нов...

... И в несъпротивлението падаш,
като в една целувка без любов.

1974

ГОЛЕМИЯТ ЛОВ

1.
Часът
е час за вик.
И ето – ние пак
възникваме, възникваме,
възникваме...
Ние – викачите.
Ние – гонячите.
Гонячи на елени.
Гонячи на магьосници.
Гонячи на задачи...

И на себе си.

Румени призраци,
горски царе с цървули гумени.
Хайде, наслука!

Започва големият лов!

През тръненния полумрак,
в предутринния двайсти век,
като камшик
плющи нашият вик.
Като присъда безпощадна.
Като тръба
последна...

Настъпва краят на света!

И вие се събуждате в бърлогите.
И вие се въздигате.
И вие душите небитието –
зверчета,
грешници,
дамгосани
от смъртната тревога.
И вие тичате и питате:
Защо?!

А вие, другите –
по-жалките,
сега
дочули призрачния вик,
ще се притиснете към своите приклади,
както деца уплашени
ръката майчина прегръщат.
Защо?!

Щракват затворите.
Не бива повече да се говори!

Това е краят на света!

Кучешки лай.
Не,
вой на бесни вълци…
А може би
рев на изчезнали чудовища,
които тичат през горите
и питат:
Защо?!

* * *
Каква велика отговорност е
да викаш!
Викачи истински
се срещат все по-рядко.
Стрелячи много,
а викачи няма.
Да викаш е велико!

Ето –
след малко ще изгрее слънцето,
извикано от нас.
Тогава – стреляй!
Може би
за миг ще зърнеш ти Смъртта
как бяга по пътеката
към водопоя,

който засища всички жажди
завинаги,
веднъж завинаги...
веднъж...

2.
Часът е час за бяг!
И ето – ние пак
напускаме обителите страстни.
Ние – ужасните,
дивите твари,
зверовете,
героите на глупавите басни...
Зад нас настъпва хайката крещяща.
Безмилостното минало
преследва настоящето.
А там – пред нас,
засади жадни дебнат.

** * **
В нашето зелено царство се събужда гибелта.
Първото слънце капе от листата –
кръв пламтяща...

И ето –
ние бягаме,

както самото време бяга.
И от кого?
От себе си?
О, бягай!
От себе си пощада няма да получиш,
животно,
повишено в чин „Човек"!

Викачи и стрелци проклети,
защо си мислите, че туй, което сте спечелили,
е повече от туй, което сте загубили?!
Откакто свят светува,
за някого е краят на света.
Откакто свят светува,
се повтаря
тази история,
наречена „лов",
или
този лов,
наречен „история".
Някой
ще бъде обявен за звяр –
живот без дух,
без божата искра...
Дивеч!
И ето, кучетата и викачите са пуснати.
И спусъците са освободени.

Не ще и дума,
с течение на времето
оръжията се променят.
Ала това е без значение.
Защото
причината за смърт е винаги
по-малка от куршума!

3.
Часът е час за смърт.
И от самия връх
на небесата
пада
последната звезда.

Предутринникът лъхва
и довява
предчувствие
за края на света.
Далечен лай на кучета и на викачи.
Значи
това наистина е час за смърт.

** * **
И ето – ние пак
взимаме всеки звук на прицел.

Ние – стрелците.
Ние – мъдреците,
скрити
зад стволовете на вековните традиции,
зад блясъка
на неразчетен знак...
Нали все пак
някой ще трябва да натисне спусъка,
да бъде лошия,
да си окървави ръцете...
Така че вие – чистите,
непогрешимите,
светиците,
спокойно да оглозгате
сладките кокалчета на трапезата.
И да ни заклеймите.

За нас остава
сладката забрава.
Насладата на схватката.
Насладата, наречена жестокост.
Смъртта –
само веднъж,
само една...
И нужната за всеки мъж
вина...

4.
Тогава,
винаги тогава
на този склон се появява
един сребристо изумруден старец
с коси от мъх,
с очи от боровинки
и проговаря:
– Защо не стреляш, синко?
Виж –
под тънки сенки
над живовляк див
се приближава твоят час щастлив.
Пръв тича заекът,
след него е лисицата,
след тях
сърната и еленът
ще се явят на твоя прицел.
И най-подир –
глиганът, груб,
огромен, като бягащ гроб...

Аз отговарям:
– Старче,
господарю
на слънчевата тишина

и веселия дъжд,
това вълшебство земно не е мое.
Оглеждал съм се в нож
и зная, че не съм достатъчно достоен.
Друг лов
сърцето ми опиянява –
аз търся огнената птица на вечната любов.

– Няма такава птица –
казва старецът. –
Някога може би е имало,
но вече е изчезнала.
Изчезнала е както самодивите,
както русалките
и както вярата ни в тях.

5.
Лежа на влажен мъх.
Светата тишина
ме причестява.
От моравите зъбери
на кръгозора,
от благородните корони
на негово величество дъба,

отвсякъде
в очите ми се стича
спокойствие и красота.
Поклон!
На неизминатия път.
Поклон!
Душата ми е пълна.
Пушката е празна,
закачена
на нисък клон.

Достатъчно!

Аз тичах с дрезгав рев, като неандерталец.
С тоягите си шибах храстите.
(Тези зелени храмове
на зверовете!)
От храстите изхвръквах,
аз –
еленът –
омагьосаният принц.
Очите ми угаснаха от кръв и страх.
Натиснах спусъка.
И стрелях.
В себе си.
Куршумът ми прониза гордия гръбнак.

И аз пищях от болка.
И крещях от радост...

Стига толкоз!

Това вълшебство земно не е мое.
Оглеждал съм се в нож
и зная, че не съм достатъчно достоен.
Друг,
по-опасен, лов
сега
до лудост ме увлича.

О, моя приказна земя –
България!
Майка на пропасти и върхове.
Майка на извори спасителни
и гибелни напитки.
Майка на съвършенства и хармонии!
Аз гледам
как
по горските поляни
пасат ята от ангели небесни
с крилца кристални,
с девствена невинност.
И как от края на гората,

като лисици хитроумни,
надничат боговете.
Те душат вечността.
Не им харесва нещо тука.
Но друго нещо непреодолимо ги привлича.
И те се канят да излезнат на открито.
Там,
при цветята кротки
и пчеличките...
Някакъв родов спомен – отвратителен –
в кръвта на боговете плува.
Но красотата
е по-силна от инстинкта!...

И няма нужда пушката да вдигам.
Защото
не след дълго
тези зъбери смарагдови и аметистови,
тези любезни планини – ще щракнат
и ще се затворят мигновено.
И ще се чуе писъкът на боговете.
Страшен писък!

Защото думата България
е много древна дума.
И на езика на вселената
и вечността
тя значи –
капан за богове.

Наслука!

1980

●●●●

ЛЪК

И ни отнасят гибелни течения.
И вързани за мачтите крещим.
И пак през омагьосани вселени
веслата на надеждата въртим.
А някъде
в любимите Итаки
женихите пируват и реват:
– Живейте днес!
– Не бива да се чака
да се завърнат мъртвите от път!... –
Те могат да обличат моите дрехи,
да вдигат с моята чаша тост „До дъно!“,
да се търкалят в локва от успехи...

Но моя лък не могат да опънат!

Мой лък,
извит по устните горчиви,
наместо тетива от жили диви
на теб опъвам
своя
мъчен
път.
И бездните отново ме зоват.

И ако някой ден изчезна там,
тогава всред учудени очи
ще се опъне моят лък сам.
Един луд лък
за слънчеви лъчи.

1983

МЪГЛА
високо на превала

Мъгла.
Пътувам бавно
и потъвам
в пустинята, където даже времето
престава да се движи.

Мъгла.
Като че ли съм срещнал
подлец, облечен във доверие.

Мъгла –
пречупени крила!

И слепият се плаши от мъглата.

На фаровете жълтият тунел
в безцелност някаква отвежда.
Който е минал,
но се е завърнал
оттатък смъртния предел,
така описва своето премеждие.

Мъгла.
Едва се движа.
А край пътя
парчета от реалност плуват:

Зимно поле.
Трева кафява.
Последна паша.
И коне космати,
които уж пасат...
а може би се молят
на старата,
прастара майка наша.
Целуват сбръчканата ѝ ръка.
И от горчивите им морди
капе пяна...

И аз не гледам вече пътя,
а конете гледам.

Конете –
старото приятелство.

Конете –
верността и волността.

Конете –
непотребни на света,
в който се казва, че живеем.
Света на изотопа
и мотора с вътрешно горение.

Пресметнатия свят,
където
конете са икономически неоправдани
или по-ясно казано,
осъдени!

Осъдени, съдии и забравени,
молете бога да ви прати
в мъглата кон,
в неволята приятел!

Конете гледам.
Каня се да спра.
Да сляза от автомобила...
Дори вратата няма да затворя.
Не искам да затварям,
нито да отварям!
Ще тръгна сам по зимното поле
край тъмни локви
и остатъци от сняг.
Ще коленича.
Ще целуна
ръката камениста.
След това...
Дано са истински конете.

Дано не са направени от сън,
от спомен
или от мъгла.
Дано не са делириум.
Дано миришат те на пот
и конска пикоч.
За да възседна някой
и да си отида.

1983

УТРИННА СЛАВА

Влюбен до уши,
богат назаем –
тъй влязох на пияниците в рая.
А ти до мен сияеше виновно
с брилянтите на капките дъждовни.
Часът бе ранен.
Барът беше празен.
Но барманът –
стар барман се оказа.
Огледа ни над рамките на очилата.
И ни благослови:
– Какво ще пият господата?
Сто и шейсет коктейла имал той в репертоара.
Научил ги на „Куин Мери" в бара.
Но
„господата" идваха от комсомола,
непосветени в тайнствата на алкохола.
Така че...
казах...
Той да ни предложи.
– О, да „пинк лейди" може би за Вас, госпожо?
Защо се смеете?!
Не сте съпрузи!
Кой ви пита?!
За брака трябва „морнинг глори" да опитате...

А утринната слава
беше смес такава,
че много скоро почна да ме олюлява
като на кораб. Гибелно вълнение!
А старият чудак бе в приказливо настроение:
– Гледам ви... и за първи път не мога да позная
каква е вашата професия.
Впрочем, каква е?
– Писател! –
казах аз пиянски самохвално.
– Така ли?!
Пишете ли за море?
Не?!
Жалко!
На ваше място аз бих писал само за морето...
– Защо?!
– Не знам! –
парола на сърцето...
Морето е любов!...
А всичко друго – суша.
Не се сърдете. Или...
Просто не ме слушайте.
Обърнах се обиден с гръб кам бара.
Какво съм седнал да говоря
с този смахнат старец...

Тогава изумен видях, че съм застанал на брега,
че ти си утринно море
и твоите бездни ме зоват.
От теб изгрява слънцето.
Ти ме докосваш
и се съмва в мене.
И тъй танцуваме прегърнати и заслепени.

Прости,
че пиша за морето
твърде късно.
Нас ни разделяха с магиите най-мръсни.
В целувките ни сипваха отрова.
Ала от дъното възкръсвахме отново.

И пак вълна те вдига като гребен.
Налей ми „морнинг глори"!
Жаден съм...
за тебе!

Изминала е вече цяла ера,
откакто под дъжда вървяхме вчера.

1984

БАВЕН МАРШ
или
СБОГОМ НА АВАНГАРДА

Защо вървим така тържествено изправени?
Защо мълчим?

Защото носим
на своите отмалели плещи
невидимия саркофаг
на всичко минало.

Невидим саркофаг! – Но как тежи
победата, когато стане вчерашна!
Над пепелта свещена –
Дим! Дим! Дим!
Ще ни се пръснат сънните артерии
от този химн,
от този бавен марш...

Аз нося.
Аз вървя и осъзнавам,
че миналото няма гроб
да го положиш там,
да го заровиш.

То има само този саркофаг от смисъл.
И ние – там под саркофага,
не трябва да пълзим като стоножка.
Ний трябва честно и достойно да го носим!

Едва издържам.
Сигурно ще падна.
Къде са другите, които с мен понесоха
невидимия саркофаг?
Къде сте, Пеньо, Владо и Цветан, и ти – Василе?!
Къде сте, ангели на новото?!
Къде сте, рамена, достойни за крилото
и за саркофага?

Обръщам се
и виждам себе си –
лежа в кристала на небето.
О, аз съм вече целият потънал
в невидимия саркофаг
и само малка част от мен все още носи.

Това видение безумно ме разсмива.
Но все пак в него има нещо хубаво
и нещо верно и достойно има.

И продължавам
аз –
каквото съм останал.

Смъртта, маскирана на слава, с нас се забавлява.
Чакалите на завистта са пуснати.

Но ний вървим тържествено изправени.
Но ний мълчим...
Умира вечността. Безкрайността се свършва.
Но ний вървим!...

1984

РЕКВИЕМ

Лятото премина.
Ятото премина.
    Ти премина...
Пред Ваганковското гробище
вятърът отваря и затваря
телефонните кабини.
Кленови листа горят
и димът
посяга
с тъмни, тънки, дълги нокти
към лицето на небето.
Сякаш някой там се задушава
и се мъчи да се залови за нещо
и да се измъкне.
Да,
наистина е страшно тясно
там –
между алеите.
Гробчетата стават все по-малки.
Кръстове от камък и чугун си блъскат рамената
като баби на опашката за вечност.
Не съзрях нито една звезда позната.
Освен теб,
Володя,
братко мой –
ваше височество Висоцкий.

Ти лежиш
там
на самия край
и до вратата,
дето странниците хранят гълъби.
Ти лежиш,
сам
странник, гълъб и храна за гълъби...
А дали не са те назначили портиер?
Ако е така,
тогава,
моля те, предупреждавай,
викай, пей, шепни...
(Ти можеш всичко.)
Нека знаят всички,
че е невъзможно повече да се умира.
Няма вече никакво място
нито в земята,
нито на небето!
Няма никакво място
отвъд оградата изгнила и необяснима!
Още малко,
и смъртта зад нея ще прелее
като кипнало мляко,
забравено на огън.
И ще изтече.

И със живота ще се смеси.
И ще стане всичко обяснимо.
И това ще бъде краят на света...
Не ги пускай повече,
Володя!
Казвай им, че трябва да живеят!
Казвай им, че трябва да възкръсват!
Казвай им, че си запазил
само мъничко място
за мен.
Защото има нещо много важно да си кажем.
Защото трябва да се съчини
една
съвсем необяснима песен.
В нея да се появяваме
и в нея да изчезваме,
когато
бъде
вече
вечер.

1981

МЕЛОДИЯ ЗА ФЛЕЙТА

На Нино Николов

Защо не ми зарастват раните?
Защо останаха?
Защо не преболяха?...

Ще каже лекарят: „Идете още утре рано
да проверите кръвната си захар!“

О, не за тези рани ми е думата, лечителю.
Със сладкия живот не прекалявах.
Там – вътре в същността ми, нещо злобно
и мъчително
не иска да зараства и отворено остава.

Болят ме грешки.
Прошки ме убиват.
Като в акумулатор някакъв оловен
киселината на омразата в сърцето ми доливат.
Ще мога ли да ви подам искра отново?

А майка ми дали ще каже: „Трябва да се примириш!
Направил си годинки, моето момче.
Смирението е един морал по-висш.“

Не казвай нищо, майко!
Нямам нужда от такава чест.
И както няма да сменя сърцето си,
тъй няма да сменя и своя идеал.

На запад слънцето блести като безмилостна
монета.
На изток слънцето гори като фалшив медал.
Как да се примиря? Да се завия в себе си
като в пашкул.
Или да подражавам на мръсника
с диво самомнение.
Заплюеш ли го, казва, че народа си заплю.
Поклона пред народа обявява за падение.

Не ми зарастват раните...
И съм готов да кажа,
че може би самият аз съм рана.
Понесена от моя век. Нанесена от ярост вража.
И незарастваща... И неединствена...
И все пак странна...
Отворен, зея и през мене свири
като на флейта вятърът,
който променя времената.
Наивна флейта сред военния оркестър на всемира.
Боли. Но аз не се оплаквам от съдбата си.

1986

КОПРИВА

Проливах туй, което се пролива.
И ето ме – на твоя гроб отново,
Татко.

Земята в бурен.
А небето в буря.
И аз мълча,
като че ли съм вън от всичко.
Като че ли това е моят гроб
и аз съм го напуснал,
и отвън се гледам.

Връстник на този век,
ти би могъл все още да живееш, Татко.
Ти би могъл на моя гроб да идваш.
Не съм ли виждал тук наоколо бащи
да правят вечни къщички на своите дечица?

Ти би направил всичко по-добре от мен.
А аз какво направих?
С този мозък, разрушен от стихове,
измислих и направих ей това.
Постлах ти гробното място с павета –
големи, стари, тежки, тъмни,
извадени от мъртъв път,
а те сами

безсмъртни.
Сред толкоз паметници скъпи и трогателни
да бъде твоят гроб различен –
груб гроб,
но издръжлив на всичко.
Аз рядко тук минавам –
нека времето минава леко над праха ти!
Така си мислех
с този мозък, разрушен от стихове.

А днес
аз виждам твойта пръст нагъната,
като че ли ужасни земетръси
танцували са богохулни танци.
Като че ли от вчера е изтекла ера.
Изскочили от своите леговища,
паветата –
избити зъби –
ми се надсмиват...
Не вярвах, че ще мине толкоз тежко време
през твоя гроб,
а значи и през мене,
Татко.

Тревите мърдат,
сякаш си шушукат лоши тайни.

Аз също зная, че ще връхлети
голяма буря всеки миг.
Накрая винаги тревите имат право.
Но дразни ме копривата, поникнала до кръста.
И коленича.
И започвам да я скубя.
Тя пари пръстите.
До кръв ги зачервява.
Но колко ми е сладка тази болка,
като че ли е бащин укор.

Ти имаш право.
Гибелно греших.
Бях лековерен.
Вярата бе тежка –
павета и сърца разби.

А може би тъй гробът ти е по-красив.
Прилича тъй на барикада,
Татко.
Гърми се.
Мълниите приближават.
И аз пълзя като Гаврош.
И пея.
Събирам не патрони,
а коприва скубя...

Ще я оставя на пътеката.
Да си свари чорбица Бог.
За него кой се грижи...
Нека!
И нека рукне най-подир поройт!
И нека се здрависат мълниите и дърветата.

1989

VII

Не ме интересува дали варварите идат –
Гърците си отиват от нас!

НОЩНАТА СТРАЖА

1.
Докато някои наивници умираха,
момчетата на капитан Франс Банинг Кок
позираха
пред модния тогава портретист
Рембранд Харменс ван Рейн,
за да остане споменът лъчист
и подир тях преславно да живей.
Защото знае се, че славата изисква грижи,
жертви и дори пари
и получава я,
който позира пред художници добри...

2.
История позната и банална.
Рембранд ги нарисува гениално.
Но...
Не във пълен фас.
А някои дори с едно око.
И като в долен фарс –
със смешно облекло.

Без ордени.
И без медали...
От яд стрелците бяха побеснели:
Това са други хора!
Те не се познават!

И за такава гадост гулдени не дават!
Това не са стрелци, а някаква си жалка
нощна стража!
Художникът
с презрение да се накаже!...
Така картината остана неприбрана
на своята епоха на тавана.
И незаконен,
свой живот започнаха лицата,
като деца подхвърлени и непризнати,
като души, отречени от своето тяло –
ничии истини,
избягали
и подивяли,
озъбени в един убийствен смях...
Тъй
на епохите през гибелния прах,
през мрака на великата забрава,
тъй Нощната стража минава.

3.
Когато земята замира
в безумната ядрена кома,
когато надеждата спира
съвсем на ръба на погрома,
тогава пропяват тръбите,

пробити от слепи куршуми,
съсечените барабани
изригват старинни закани,
по кожите окървавени
светкавици свирят сбор
и вият вещици на клади разжарени
и лаят призраци в мъртвешки хор,
и уличници, болни от проказа,
играят танца на вселенската омраза,
кривят се, ходят на ръце и викат:
„Слава! Слава!...“

Но вместо краят на света...
Тогава –
Нощната стража минава!

И стихва всеки звук.
И чуваш пак
как звездният капчук
една надежда нова възвестява.
Ах, Нощната стража минава
и часовоите на вечността сменява!

4.

Но кого пази тя?
И с кого се сражава?
Сега в музея ѝ се кланят и я обожават.
И... себе си все още в нея не познават.
Да, ний сме други,
ний сме ангели и мъченици,
а на картината са някакви смешници...

Стрелци,
не се отричайте от своя лик!
И ти, мой капитане, който си величествен,
ала не си велик,
знай: тази истина,
която не признаваш –
тя твоята присъда страшна става!
И образът, от суета отречен,
е твой палач
и вече вдига меча!...

5.

... Но аз защо крещя,
защо се озлобявам?
Важното е да има нощна стража.
И в моя миг последен,
даже и тогава,

когато мракът ме поеме с пръсти влажни...
да се надигна от небитието и да кажа:
Да!
Чувам я!
Разбира се! Минава!

1983

СМЪРТТА, ПРЕПУСКАЩА НА БЛЕДЕН КОН

Бележки по белите полета на един каталог от изложба

Търнър е можел да рисува, както си поиска.
Да, той е можел да рисува като Рафаело Санти –
далечно сини хоризонти
с надеждно сини небеса...
Да, той е можел да рисува като малките холандци –
земя,
вода...
и слънчевите странности.
Да, той е можел да рисува замъци
в развалини и сладостни растения,
като Вато.
И да остава
самия Джозеф Търнър...

Ще кажете, че всеки може да рисува,
тъй както вече някой преди него е успявал.
Не е тъй проста тази работа!
Защото Търнър
е можел също да рисува като импресионистите,
още преди самите те да се родят.

Търнър е можел да рисува
като Матис...
и като нас...
(Това, разбира се, не е голяма чест,
ала е трудно обяснимо.)

Като че ли не той, а нещо друго е изисквало
да се рисува тъй
или пък другояче.
Като че ли
ние рисуваме
светлината
на историята,
а той рисува
историята
на светлината...
И затова не го засягат нашите съображения.

Не ми е ясно как се е отнасял той
към политиката.
Рисува много пъти битката при Ватерло.
Ала не се разбира
това победа ли е или поражение.

Накрая
той рисува своите любими морски бури.
Рисува своите мъгли любими...
И внезапно – скелета
или смъртта, препускаща на бледен кон!...

* * *

Картините, които най-много приличат
на днешните,

това са лудите етюди и ескизи
за бъдещи картини.

Нещо ескизно има в нас и в нашето време.
Надраскани сме ний
върху хартията на прехода.

Съдбата ни прилича повече на подготовка за съдба,
на опит...
Изтриват ни.
Изстъргват ни със ножа.
И ни започват отначало.
Художникът не си постига идеала.
И подвиг е да издържиш!
Но ний ще издържим!
Защото
кръвта ни е с цвета основен
върху палитрата на времето, все още.
И нашите сълзи – едничкият съединител.
А съвършенството ще тържествува ли все пак?
Ще бъде ли завършена онази композиция мечтана?
И кой ще се любува на хармонията нейна?
Кой ще ни съзерцава?
Когато ний ще бъдем само облак прах
подир смъртта, препускаща на бледен кон.

1984

СВЕТА ПОБЕДА

Не по моя воля
нещо ме избира...

Винаги съм бил приятел на самотници,
на обречени, осъдени и т.н.
Коняк и бира
в ресторантчето на гарата...
Щом са преуспявали,
те са ме забравяли...
А и аз, разбира се...

Само ти, Сезан, си още упорит.
Имаш лош характер, Пол.
(Какво да правя!)

И рисуваш ти,
рисуваш
до лъча последен.
Victoire,
Sainte Victoire! –
Света победа!

Тази планина
защо стои
все пред твоите очи?
Защо върви пред теб?

Няма ли най-сетне да се махне,
за да дойде друго очертание,
или просто
да се види
нещо има ли отвъд?...

Може би ще проговори път.
Може би река свещена ще прогледне.
Victoire,
Sainte Victoire! –
Света победа!

Най-накрая всички ще крещят,
че ти си гения,
че от теб започват всички нишки...

Но това не утолява вече нищо.
Славата не е добър другар.
Думите оттук нататък са безредие...
Victoire,
Sainte Victoire! –
Света победа!

1978

ВЛАК

Точно сто години
след смъртта си
Едуард Мане
ми каза:
– Влакът?
О, това е дим от влак!

Бял
и бавен,
и безмилостен...

Той не си отива,
а изчезва тук,
изчезва в тебе.
Въпреки че дал си клетва
да го помниш винаги,
а след това...

Жената зряла гледа в теб.
Не е особено покрусена
от твоята измяна.
А детето е обърнато с гръб.
Гледа влака.
То не знае,
че влакът –
о, това е дим от влак!

1983

ВСЕЛЕНАТА Е АНОНИМЕН АВТОР

На Чарлс Чу

Китайският художник, за когото става дума,
по някакви причини, непонятни нам,
се е превърнал на картина от китайски
художник.
За него нищо друго не се знае.

Ние си имаме други имена,
граждански номер, чип за разпознаване и пр.
Ала душата ни остава непрогледна.

А той – безименният, ни показва
само душа отворена и ясна.

Ний съзерцаваме картината...
А той
през тънките шпионки на небесните врати
внимателно и тихо ни проучва.

Китайският художник, гледан
отблизо, е учудващо съвременен.
Той чупи видимите линии
и ги заменя с тайни връзки.
Той прави от нещата знаци, а от нас – значения.

Но гледан отдалеч,
китайският художник

помага на душата ми
да се освободи от времето...
И вече няма никакво значение
коя династия ме управлява.

Китайският художник ме научи
да композирам главната идея в ъгъла,
а не в средата на творбата.
Защото ако вземем вечното, безкрайно всичко,
там празното пространство е централно.
И все пак, малкото човече – сиреч ние,
стоящи долу срещу водопада,
го заглушаваме със своето мълчание.

Не се подписвай! –
казва малкото човече. –
Няма смисъл.
Вселената е анонимен автор.

1999

КАПРИЗ № 22

*Неговият приятел Пол казваше:
„Моралът на пространството е
усилието му да бъде слънчево."
Кой ти даде тези
очи, с които виждаш залеза
под езерна повърхност
и същността под смисъла, и чувството
под същността?
И...
Дъно няма.
Дори ако се гмурнеш до великото
безсмислие на багрите. Дори
ако сънуваш тези водни лилии,
пронизани от отражения на плачущи върби,
и вкусиш цвят на лотос,
и забравиш
какво си обещал на пътя...
остава слънчевата изповед
да гледаш за последен път
последните картини на Клод
Моне.*

2002

ЕКСПОЗИЦИЯ

*Нагоре
по витата стълба
на „Гран Пале"
изведнъж ми се зави свят.
Когато разбрах, че все пак
няма да падна,
казах си:
Старче, я по-бавно!
Освен спиралата на Хегел,
има и други възгледи
за извисяване.
И тръгнах между картините
с крави,
лодки
и междувременни лица.
Сто пъти съм го гледал
този Констейбъл,
но чак сега ми хрумва, че
той е искал да ни внуши
колко по-напевна,
по-чиста,
и по-благородна от нас
е природата.
Небеса като майки
къпят своите неврътстни облачета
в тихата вода.*

Река ли е или е езеро? –
Не ми е ясно всичко на този свят.
Но щом конете пият,
значи не е блато...
– Говорѝ глупости.
Гледай.
Но не пипай изкуството! –
иска да каже пазачът
на вечните салони,
но не може да се събуди.
И ти не можеш да го отличиш
от портретите на Констейбъл.
Ама те наистина са „като живи“,
като днешни,
новобогаташи,
дебелогъзи и дебелооки,
крадци на помощи за сираци,
крадци, които говорят
против убийствата...
След това
картините свършват.
Вън вали.
И аз съм учуден,
че няма хора на коне
и нито една гилотина.

2002

ГЪРЦИТЕ, КОИТО СИ ОТИВАТ

Когато се видяхме за последен път,
той лежеше разграбен, от себе си избягал.
Той беше само очи – забравени да горят
като фарове нейде из архипелага.

Пихме прощално, но не и мрачно:
– Е, добре, ще се мре – голямо чудо!...
Ще ти дам за спомен една задача:
мисли, вместо мен, за Михалис Гарудис...

Костакис, бунтарят, не беше сантиментален.
Знаеше да стреля, не знаеше да плаче.
И просто като парола в часа прощален
той ми повери съдбата на сирачето.

Майка му загинала при Грамос – Вичи.
Синът не я помнел. И дори снимка нямал.
А тя била хубава. Свободата я обичала.
И калта я целувала в общата яма.

Това са елините. Странстват. Сражават се.
Вероломстват помежду си коравосърдечно.
Но пред смъртта и свободата се съединяват
подобно двете острия на меча.

И помня! Но как да мисля за Михалис?!

За него мисли куцият от Олимп.
Той стана художник. Той се самозапали
и сега по български и по гръцки пламти.

И в това смешение има нещо всечовешко,
всеблаго, като надеждата и като простора.
Дано то е по-силно от клетвите тежки
за страшния хан Крум и за Василий.

Защото българи и гърци, освен че са се клали,
са правели и мир, и просвета са сяли.
И за гъркини са пили. И за българки са пяли
ангелогласните Йоанови възхвали.

Ако това не е поезия, а е политика –
цял живот бих се молил тя да просъществува.
А сега искам тихо, без да ме види никой,
да погледам как Михалис рисува.

Но това не са картини. Това са капани
за призрака на чувството. Магически мозайки.
Мрежи от лъчи, които дух ще хванат!...
Михалис винаги рисува невидяната си майка.

Рисува я като партизанка, като амазонка,
като фея.

Но все е без лице крилатото ѝ тяло.
И понеже са му казвали, че прилича на нея,
рисува очите ѝ, като се гледа в огледало...

Не се удивлявайте. Така правим всички –
Ние възкресяваме изчезналите светове
все с тази вяра, че си приличаме.
И приличаме на неграмотни богове.

Портретът на епохата не е възможен
без чертите
на тез, които не оставиха дори едничка снимка.
Те са милиони. Те живеят в мечтите ни,
нахлупили тревожните си шапки-невидимки.

В музея – празни снимки. В мисълта ни също...
Пий вечен огън за безследни и незнайни!
Ала смъртта изгубени лица не връща...
За да ни мами и увлича тайната.

Оглеждаме се в огледалото на общи идеали
и безвъзвратното рисуваме, както Гарудис.
Свещена прилика! Ала едва ли
само в това е на живота чудото.

Защото ний дори от себе си се отличаваме.

От тези прилики избухват пътищата и съдбите.
Това са раните на нашето съзряване.
Това са на пророците очите...

Бях в Делфи. Под Парнас. Бях омагьосан
от простотата на света, в който живеем.
Заплетени са само нашите въпроси:
Къде е истинският път? Къде е щастието ни?
Къде е?...

Последното, най-непростимото
пророчество на Пития сега четеме в каталога:
„Пресъхна изворът, а имаше
да казва още толкоз много."

И кипариси остри, древни, многократни
стърчат като пирони
в ослепително пространство.
Преди разделата небето и земята
били са с кипариси заковани.

Сега делфийците продават сувенири.
А после пият бяло вино на терасите.
Здрависват се с лорд Байрон и се взират
в безкрая на егейските отблясъци.

Те знаят всичко. Затова не казват нищо.
Тъй както вече не предсказват нищо птиците.
И жребий хвърлят само по игрищата.
И се забравиха на огъня езиците.

Само сърцето наше не престава да предсказва,
гадае то на кръв и на безсъние.
Любов ли иде или пък омраза,
или в охолство равнодушно ще затънеме?

Простете! Почнах да се обяснявам –
поезията унизявам! Искам да ме разберат.
Защото много малко време ми остава!
А ми остава толкова много път!

Та за какви гърци тука бърборя?!
За какви делфийци, дявол да ги вземе?!
За гърците вътре в нас. За странността
на хората.
И порива безумен да се борим с времето.

И жаждата за ново... И жаждата за риск...
И жаждата за песен... И жаждата за жажда...
А Костакис – куцият, стар комунист,
някъде в природата сега се преражда.

Прибират се гръцките политемигранти,
а сякаш това е за тях изгнание.
От всемира се връщат в зараснала рана,
в томче от Рицос или в устно предание.

Репатрират се. Чезнат с горда обида,
както чезне в семейство любовната страст.
Не ме интересува дали варварите идат —
Гърците си отиват от нас!

1984

VIII

На кой пазар за роби ти ме купи
и ме забрави, без да ме освободиш?

Нито вълк, нито брат.
Човек за човека е българин.

ПИСМО
Poste restante

Отива си червеното светило.
Последният див рис се взира
в това, което е невидимо за нас.
Отива си снегът от върховете.
Кабинките на лифта неподвижно
пътуват към забравата,
пътуват.
Като изпъдена мечта.
Като отчаяна надежда.
Отива си епохата.
Отива си екстазът...
И сякаш само аз оставам.

Не знам дали ще мога да ти пиша пак.
Не знам дали ще мога да те видя.
Но знам, че няма как да те забравя
до своя край,
а може би и след това.

Ще си забравя ключовете на вратата
на небитието.
Ще си забравя очилата и ще ослепея.
С разкървавени пръсти ще те търся,
но всичко, до което се докосна,
ще се изпепелява.
Ще ти забравя името.

Да дишам ще забравя.
И само твойта нежност ще протича
вместо време.
И само твоят шепот на ухото на тъмата...
Добре!
Чух.
Сбогом!
Сбогом!
Сбогом!
Сбогом!

На кой пазар за роби ти ме купи
и ме забрави, без да ме освободиш?
Какво ли стискам аз в сърцето свито?
Дори да знам,
не бих ти казал вече.

1989

СВОБОДНО НЕБЕ
или
седмата смърт

Прозрачни и разхвърляни, и още топли
пустеят облаците.
Ти ли там си спала?
Останал е от тебе само
дъх на небе и свобода.
А от косата ти е паднала
копринената панделка на залеза...

Къде си?
Ако търсиш своя шепот –
аз ти го взех.
Държа го в шепата,
наречена душа.
Държа го там
като щурец
и той ми пее шепнешком:

Любов колкото една песен –
това е
сън на дете,
целунало за първи път луната,
учителката наша по безумие.

Любов колкото две песни –
това сме
аз и ти,

преди да сме се срещнали.
Нали?

Любов колкото три песни –
това е
бистър брод,
след който няма връщане
ни в бащината къща,
ни в твойта стара същност.

Любов колкото четири песни –
това е атавизмът на сърцето.
Тракийска буря.
Колесница.
И стрела срещу Небето.

Любов колкото пет песни –
това е пропастта на нашата самозабрава,
и който падне, той остава.

Любов колкото шест песни –
... От спуканата устна
вкус на
кръв...

Любов колкото седем...

О, това е
свещената,
магическата котка –
пазачка на египетските гробници,
която има седем смърти.
И ни гледа...
Тихо!

Любов колкото едно мълчание –
това е моята любов.
И ти я знаеш.

1989

АДСКА МАШИНА

Не се влюбвай в мен!
Моля те и ти заповядвам!
Вземи всичко, което поискаш,
и бягай далече!
Не се влюбвай! И бягай!
Защото след малко
лудостта ще се върне у мен и тогава
други думи ще чуеш,
друга заповед,
друга молба...
Ще ти кажа тогава, което сега премълчавам.
Не се влюбвай!
Остави тази болка на мене!
Не минавай през мен!
Аз съм мост, зареден с експлозиви.
И часовникът цъка.
И неясният час ме застига.
Всеки мост между истината и красотата
е миниран,
осъден да бъде завинаги
ничий...
Ти не вярваш? Добре!

Само още веднъж
притисни се
до моите гърди
и ще чуеш
тази адска машина.

Целуни ме за сбогом.
По-дълго!
И бягай далече!

1989

ЛЮБОВ ВЪВ ВОЕННАТА БОЛНИЦА

или
почит към
Великата френска революция

Шинелът на нощта ни е голям –
ще ни покрие двамата и ще се влачи по земята.
Ще заличи следите ни и ще останат само
нашите слова
да странстват и понякога да се намират.

С оръжията съм си взимал сбогом
и то така, че Бог
ще ме запомни.
Но никога не съм бил в никаква военна болница.

Край тихия отровен Дон
съм се търкалял,
съсечен от клепачи на казачки.
Но никога не съм бил в никаква военна болница.

Между звезди и пясъци, и чума
с ужасния художник Гро
съм съзерцавал посещението на великите миражи.
Но никога...
И все пак вчера
ний бяхме в лазарета.
Покрити от шинела –
като локва
сред локви от съсирена и още непролята кръв.

Сред купчини от гнойни бинтове и марли
и вериги „хевиметъл"
лежахме ний прегърнати, не,
вкопчени един във друг.

Ти бе запушила с целувка смъртоносната ми рана
и моята душа изтичаше
не в хаоса и в непрогледността,
а в тебе, светла моя пропаст.

На дъното. Там исках да се скрия.
Треперехме и двамата.
А покрай нас крещяха слепи, ампутирани,
дрогирани, обречени...
Повръщаха предсмъртен писък:
„Allons enfants! Allons enfants!"
„Egalité!", „Fraternité!"
Матросът със отрязани нозе
запяваше с последно вдъхновение:
„На крак, о парии презрени!"
„Rot Front!" – издигаше ръце безръкият.
„Avanti popolo!"
„¡No pasaran!"
„За Сталина, за Родину!",
„За Сталина, за Родину!",
„За Сталина...!" –

крещеше наказателният взвод,
а също и онези Другите,
почти заспаналите в гроба тридесетмилионен.
„¡Patria o muerte!“
„¡Venceremos!“

А може би и аз съм вече сляп.
И затова те галя като луд.
Чета те като брайлово писмо. „Прости ми!“
А ти ми шепнеш: „Не това! Кажи ми другото!
Кажи ми го отново!“
И аз крещя „Обичам те!“ като осъден.
Тъй както се крещи последна дума.

Бъди спокойна, няма да ни чуят
в лазарета двайстовечен
сред всички тези крясъци, стенания,
проклятия, хриптене
и останало мълчание.

Когато дойдат утре сутринта гробарите за мен,
проговори отново и кажи, че вече си ме изгорила.
Кажи, че тъй съм пожелал, да бъда изгорен
отделно.

Не казвай, че за твоя огън става дума.
А името ми може да стои при Другите
на братската могила...
Но и това е много.
По-добре твърди до края,
че аз не съм бил никога и в никаква военна болница.

1989

УТРО

Да,
тъмният вятър е пълен със звън на будилници.
По-бързо, моето момче!
Да,
млекарката разнася утрото
в бурканичета и кофички.
По-бързо!
Ще ни върнат!
Да,
от устата ни излизат облаци.
Да,
ний приличаме на дракони.
Единият – голям,
а другият – по-малък
и още не съвсем разсънен...
По-бързо!
Пред вратата на детския дом
малкият дракон ми пуска ръката:
– А можеш ли веднъж
да дойдеш да ме вземеш пръв,
когато всички кукли викат „мама",
когато всички кончета препускат,
но не отиват вкъщи...
А?
– Ще се опитам, дракончe...

Аз мога миналото да извикам.
Аз мога в бъдещето да проникна.
Аз мога да сразя със стихове
най-злобните си врагове.
И на смъртта аз казвам, че съм мъж...
Ала ще мога ли веднъж...

Да,
тъмният вятър е пълен със звън на будилници.
И тъмният вятър съм аз.
И бащи се събуждат във мене.
Странно.
Едната ми ръка е топла,
а другата – студена.

1964

ОБУВКИТЕ НА МОЯ СИН

Когато беше малък, колкото едно пшенично...
дихание,
обичаше да носи моите обувки. Тайно
щропулкаше из къщи с тях.
Приличаше на пате.
Но очевидно бил е нещо друго.
Защото все пак някой стържеше
калта от историческите плугове.
И той се губеше като зърно в бразди първични,
в епичните простори, времена и приключения.
Понякога той падаше като пред някакво видение.
И плачеше с тъга недетска.
За жалост никога не го попитах
къде го водят моите обувки...
(Обичам вътрешно. И мразя външните
преструвки.)
Когато нашите крака се изравниха,
за всякакви въпроси беше вече късно...
Играеше той футбол с лачените ми обувки.
А с други
ходеше по дискотеки,
на тайни сборища
и там, където
обувките се носят, за да се събуят.
Защо тъй бързо свърши тази ера?
Какво си е въобразило времето?

Живот! –
чии обувки носиш ти?
Расте човечеството.
Не духовно,
расте на ръст и на безброй...
А левите хегелианци ни предупреждаваха,
че във количеството зрее ново качество...

Вратата се отваря. И пред мене
застава моят син висок и тъжен.
В ръката си държи обувки модни.
– Виж – казва, – нови са, но ми убиват,
а ти ще можеш да ги доизносиш.
И си отива моят син.
Без отговори. Без въпроси.
И си отива моят сън.
Остава само кръстното страдание.
Рисуват облаците нови мироздания.
(В начале беше слово. А преди и след това?...
Мълчания!)
Обувам аз обувките на моя син непредпазливо.
И изведнъж, о, Господи, вселената
започва да се свива.
Убива ми, убива ме вселената.
Безкрайността ме задушава,
дявол да я вземе!

Ала не мога аз да я събуя.
Аз падам в миналото.
Ставам малък –
щропулкам като жалко смешно пате,
обуло ладии отвъдни, смешни, златни.
И всичко се завръща в къща от едно и също.
Изгрява слънцето от запад. А на изток
огромен кървав заник се е разпрострял.
(Там няколко милиона вещици пречистени
горят на клада своя идеал.)
Върхът вони на низост.
Раните са подиграни.
Зад мен е утре.
А пред мен е вчера.
И аз все вярвам в жалкото безверие.
Кръвта се връща в извора на живота.
Сълзата възлиза обратно в окото.
Сърцето люби своята катастрофа.
Духът отхвърля гнусната милост.
И безсилни са всички наши философии.
И край София няма, няма бесило.
Аз съм троха от хляба недостатъчен.
Търся момче, което вече не плаче.

И ще го питам:
– Абе, ти какво видя тогава?
Защо заплака? Какво ти стана?
Оттам ли взе тези обувки – тези капани?..

Вървя. Продължава пътят жесток.
За да намеря продължението на човека.
Ако е рекъл Бог.
А Бог е рекъл.

1994

ХЛЯБ

Синът ми идва. Но не се завръща.
На гости идва в бащината къща.
Минава като мисъл изведнъж.
Минава просто като летен дъжд.
Кристални капки в топла пътна прах.
Житейски мъдрости, които не разбрах.
И става смешен всеки мой въпрос.
Аз всичко зная, щом синът е станал гост.
Щом се усмихва. Щом отпива бавно вино...

От телевизора ни гледат мутри сини.
– Имаш ли нужда от пари?
– Утре е първи и ще взема.
– Защо си сам?
– Не знам... Но нямам никакви проблеми.
Тогава стенният часовник на съседа прозвучава.
Подслушва времето. Но се издава.
– Много пушиш...
– Навик...

И аз изпращам своя син до новия му дом,
с автомобила – там далеч – накрая на Гомор
преди Содом.
Там блокове жестоки мерят своите
еднакви сянки.
Луната бяла е като отровена Снежанка.

И ние – две джуджета, огорчени се прегръщаме.
Вратата еква. Стълбището светва.
Време е за връщане.

И тръгвам сам назад. И тръгвам сам.
Град и живот след полунощ – о, как ви знам!
На този ъгъл имаше квартална фурна.
Печеше тайнствата. А в нощи бурни,
когато сняг засипваше дори служебните трамваи,
за тази спирка, за това селение мечтаех...
Там – насред пътя – между любовта и самотата,
да спреш за малко, да си размразиш крилата.

И ето ни – мечтател млад и стар хлебар –
като на среща между земен и небесен цар.
Той фурната отворил, аз – сърцето свое лудо,
и всеки озарен от своите чудо.
Той даваше ми хляб вълшебен, ръчен,
от дървената древна жар облъчен.
И караше ме все да му говоря
за хода на човешката история.
Аз можех. Аз предсказвах утрешния свят.
Аз бях безкрайно влюбен и безкрайно млад.

Дъхът на хляб и вяра в мен остана,
скрит в дъното на творческата рана.

Но фурната сантиментална е затворена.
Навярно е починал чудотворецът.
Навярно няма го самият глад –
да търсиш,
да предсказваш свят след свят.

И тръгвам сам назад. И тръгвам сам.
И карам все по-бързо. А защо? Не знам.
Градът е същият. Светът е същият, разбира се.
Зареждат магазини с типов хляб, прах за пране
и бира.
Лепят афиши. Мият улици. Целуват се
прегърнати...

Ще позвъня по телефона, щом се върна.
Ще кажа на сина си:
– Слушай, мой човек,
ти си мечтата на един изчезнал век.
Ти нямаш право да си тъмен, да си слаб.
Изобщо... Откъде купуваш хляб?
А той ще каже с нежност и тревога:
– Добре, че се обади. Пихме много.
Разбира се... Аз бях виновен.
А хляба... Той за твойта възраст е отрова.

1986

УТРЕШЕН ХЛЯБ

Някога упреквах своя син,
че не знае откъде
се купува хляба.
А сега...
Той продава хляб.
В Америка.
Във Вашингтон.
През обикновените работни дни
преподава в университета.
Нощем пише стихове.
А във съботите и неделите
продава хляб
на пресечката на авеню Небраска и Кънектикът.

Българската нива запустява.
Земните жени, които
жънеха и хранеха потомствата,
си отиват, както свършва песен.
Политици разиграват мелодрамата
„Кой открадна родната пшеница?!"
Но остава приликата между хляба и човека,
скрита зад различни имена,
различен вкус,
а също и цена различна.

Моят син продава хляб за сандвичи,

питки розмаринови и бул маслинов,
пита „заатар“,
испанска „семолина“ със сусам,
орехов, пшеничен хляб, поръсен със стафиди,
италиански „пане бело“,
„паладин“, замесен със зехтин, мая и мляко,
царевичен хляб и хляб със семенца от тиква,
турски хляб и хляб от облаци...
Само български
и вчерашен хляб няма!

– Всеки ден остава непродаден
хляб – разказва моят син. –
Дават да си вземеш за вечеря.
Другият завързват
в пликове...
И го изхвърлят...

И умората оборва моя син.
Хлябът го продава на съня американски.
(Тези думи значат и „Американската мечта“.)
Господи, не чуваш ли, че моят син те моли нещо!
А опасното проклятие като аура го опасва.

Ако имам право на една молба и аз –
на желание последно, Господи,

направи това, което иска моят син!
После можеш и да го осиновиш!
В София
в сумрака бродят
сенки на старици.
Ровят кофите за смет – събират хляб.
Сочат ми една – била учителка
по история и български език.
– Но не бързай! – казват. – Не избухвай!
Тя не търси хляб за себе си.
Тя храни
разни кучета и птици.

Тези мои думи също са храна за кучета
и птици.

Господи! –
За какво живея?
За какво се скитам сам в Родопите?
За какво надничам в изоставени герани?
И се ровя в пещери, затрупани от хора?
И замръквам по оброчища, отречени от тебе?

Търся пътя
към скривалището на последния магьосник,
който е забравил да умре,

но не е забравил тайната на хляба.
Не на днешния хляб, който се продава.
Не на вчерашния, който се изхвърля...
Тайната на утрешния хляб ми трябва.
Хлябът, който се целува.
Хлябът, който хваща за ръка децата
и ги връща вкъщи.

1998

КОЛЕДА

Смъртта дойде на Рождество
в два и половина през нощта.
С отвъден вой я поздрави
обреченото вече мое куче.
Дотичах бос и сънен и прозрях –
стояха черни Той и Тя,
два мрака със сияйни зъби.

Преди тринадесет години
с червена панделка на шия
едва прогледнал и ме близна
като за клетва звяра Вярност.
Напразно му избрахме име Гай.
(Не Цезар като всеки втори пес.)
Съдбата си не е прекръстил никой
дори след възродителен процес.

Отучихме го да пикае в моите обувки.
И го приучихме великодушно
с храната наша да се храни.
(По правилото на доминиканците –
каквото господарят, туй и кучето!)

А тъй отдавна вече ний се хранехме с отрова!
Изял е моята вечеря моят Гай.
Напразно молиме – Прости му, Смърт! –

Защото той е знаел какво върши.

Умряха най-напред краката му
и падна.
Погледна ме с огромните си кучешки
говорещи очи:
– Не си отивай! Гледай ме до края!...
И страшно изръмжа. И пак захапа мрака.
Накрая целият приличаше
на някакво извадено сърце,
което бие, хвърлено на пода.

Седях до него и държах
издъхващата морда.
А пяната изстина и престана да трепери.
Тогава трябваше да се отвори
вратата на балкона,
както искаше поетът...

В девет часа мъглата се разрежда.
Кълвачът чука по тополата изгнила,
като че ли кове ковчег.

А Гай
лежи увит
в свалената от кухненската маса мушама.

Като свален от кръста.
Пиета!
Аз и художничката непохватно
копаем гроб. В този крив свят
едва намерихме лопата права.
От корени земята пука.
На дъното ръждясал ключ намирам.
Захвърлям го небето да отключва.
А кучето...
А Верността
напъхваме с последни сили
в тази ключалка кална на небитието.

От къщите съседни
през пердета плетени надзъртат
очите на бдителността.
Ще бъде съобщено, че съмнителни лица
укриват труп или съкровище.
Ще разкопаят. И, по дяволите! Нека! –
Щом е такава ориста
на всички фараони, цезари, водачи
и рицари на верността...

Вали суграшица. Замръзнали сълзи
на кучешките ангели. Дано все пак
натрупа и покрие гроба,

маскиран с клони като вълча яма.
Философствам;
Вълкът е кучето на боговете.
Вълкът е куче верно на умрелия стопанин.
А може би човек е бог с умряло куче.

Завършва празникът с елхите лъчезарни,
с подаръците, с прошките коварни...
Но и на Коледа настъпва час, когато
самотници разхождат кучета
под клоните неукрасени.
Забравени даряват спомени.
Потиснати освобождават
човека от световната държава.

А аз вървя през гробището за приятелства.
Разхождам аз само една душа на куче.
Тя тича превъзбудена.
Тя души храстите.
Но няма начин да остави своя знак.
При мен се връща, но не може да ме близне.
И аз не зная как
да я погаля...

А от площада идва вечерна манифестация.
Към телевизията се отправя и скандира:
„Долу правителството!"
„Долу БКП!"
„Смърт на поетите, които пишат за души
на кучета!"

Смърт!
Смърт!
Смърт!
Res, non verba!

1994

МИКРОСКОПИЧНА БАЛАДА

Това опасно островче не е Утопия –
аз наблюдавам капка своя кръв под микроскопа.

Пред своето червено огледало
Всемирът репетира ролята на Краля. Или Края...
Не знаех, че кръвта е сцена!
Червените телца приличат на корали.
А белите – като пияни
надигат селски кани.

Картините на Брьогел може би са кръв...

А молекулата на инсулина
прилича на дантелен храм
в градината затворена.
И там
Морис Жакоб е доловил как Господ си мърмори:
– Върховната мечта на всяка клетка е да стане
две клетки...

Избухва плетеница от светкавици –
дезоксирибонуклеинова киселина.

Сияние в най-тайнствения здрач.
Пазач на родовата памет. Или може би
любов в материята скрита

с нейните три съдбовни фази –
привличане,
екстаз
и отчаяние.
Структурата на нервните ни клетки,
страхотна като заледен дворец,
населен с бледни паяци, които пишат
скрижал от скреж и ледени висулки...

И изведнъж
сред лабиринта на кръвта
съзирам
телцето изтъняло и полупрозрачно вече
на мама.
Гаснеща надежда.
Избягала е и се е загубила.
Сънувала е, че съм мъртъв, но от нея крият.
Не вярва нито на сестра ми, нито на децата.
Тя знае колко милостива е лъжата.
Избягала е да ме търси и се е загубила
в разпада,
в метастазите...
Край нея
горят партийни крепости. Епохи рухват.
И от приятелствата раждат се предателства...
А тя ме търси да ми каже, че съм жив.

И да не падам духом пред стихията от низост.

Нагоре гледай, мамо! – искам да извикам. –
– Това над теб не е луна, а бленда!...
Стой там! Не ме търси! Аз идвам!
Но в крясъка всеобщ не може да се чуе нищо.

Кръвта е толкова красива.
Мъглее окулярът.
Може би
росата утринна се изпарява.
И замъглява разума.
Но не и чувството.
Но не и чувството.
Но не.

1994

ПОД СЯНКА НА ЗВЕЗДА

През този мир, през тишини и през надгробни
очертания –
вървим. По пейките спят наркомани.
– Сто лева струва гроб за вечни времена... –
подхвърля първият гробар. А верният Хорацио
мълчи.
– Но скоро всичко ще поскъпне десет пъти...
Земята тук мирише на небе.
Жена.
Размътени
очи.
И каменни учители.
Но, боже мой, къде изчезнаха звездите?! –
Онези груби, дървени, червени пирамиди
с петолъчки –
магични разсади в гнезда от свята тор.
Сега с омраза ги отлъчват.
Сега ги скубят и изгарят като плевели
в стопански двор.
Цветът червен
в природата се връща.
Не унизен,
а отвратен от нашта същност.
Разкъсан некролог от ствола на тополата плющи.
И ето че намирам гроба на един от моите бащи.
– Това ли бил? – възбужда се гробарят. – Виж ти!

В този парцел узряват най-добрите вишни.
А по-нагоре
стават най-добрите орехи...
Това е предложение да се снабдя с нещо домашно,
срамно, сладко.
О, Татко,
в моето съзнание витае тайната на тези знаци.
Защо над плочата на лекаря е кацнала акация,
а над бунтаря зрее кървавата вишна
на Всевишния?
И ти, Хорацио,
защо мълчиш,
като канал запушен с телен скелет на венец?
Не може друг
да каже твойте думи.
Не може драмата да свършва тук,
безумецо!
Освен ако сменим декора, гробището,
и мъгливия дворец...
Копае първият гробар,
изхвърля мокри облаци от дълбината на всемира.
И луната
изскача изпод острата лопата. Аз я вдигам.
– Чий е този череп стар?
Гробарят ми намига:
– Това е черепът на вчерашното Слънце...

– А Призракът?
– Той се явява в друга сцена.
Пронизва ме дихание от празнини студени...
– Не си ли чувал той да казва нещо и за мене?
– Ако си лудият,
(а има нещо гнило в твоята осанка)
тогава призракът е твой баща
и те предупреждава –
Пази се от звезди, които хвърлят сянка!
Пази се от звезди!
Пази се от!
Пази се!

1994

УДОВОЛСТВИЕТО ДА ГУБИШ

Забравих си очилата
в миналата епоха.
И не ми се връща да си ги взема...

– Тук свършва цялото стихотворение –
ми казват младите. А аз упорствам
безсмислено:
– Не! Може би
тук свършвам аз,
но текстът продължава.
И почва моето видение различно.

Забравих си очилата
в миналата епоха.
И не ми се връща да си ги взема.
Толкова не ми се връща, че
предпочитам да се скитам полусляп.
По-добре да падам по паважи
и по стълбища, отколкото да виждам
жалкото падение навсякъде.
Чувам, падат някакви стотинки
в падналата шапка на мечтата.
Ще платя на падащия дъжд,
за да плаче вместо мен където трябва.
Аз не мога. Даже и да исках.

Ще платя на вятъра да движи
облаците и миражите, защото...
Аз се уморих. Не виждам вече
нито облаците,
нито образите, скрити в тях.

Просто си забравих очилата.
А и те са ме забравили.
Това е краят.

1994

ПОСЛЕДЕН РАЗГОВОР ЗА ВСИЧКО

Смъртта отново в моя дом се крие.
Чувам я нощем как минава
по коридора. Влиза в кухнята и пие
вода от стъклената кана.
Тогава бързо ставам,
но не съм успял да хвана
нито една действителна следа от нея.
Не се люлее полилея.
Часовникът работи и светът изглежда вечен.
Като забравен кран тече човешка реч и...
Това е мама в детската опустошена стая.
Тя срича полугласно някакъв неднешен вестник.
Само заглавията. Само едрите. Тя иска да узнае
няма ли вести и предвестия небесни.
Развиделява се. Минава боклукчийската машина.
Варелите надига като стар алкохолик.
А след това отварят детската градина.
Вселената ехти от сънен плач и вик.
И мама от прозореца се взира ужасена –
Невръстно бъдеще пищи и моли миналото
да не си отива.
И старческата ѝ ръка се вкопчва в мене.
– Къде е мама? – пита мама. –
Тук не ми харесва! И не искам да съм жива!
– Спокойно! – казвам аз като че ли на всичко.

Усмихвам се, защото мразя сцените сълзливи.
– Сега е време за закуска. Има чай
и захар има още няколко лъжички.
Мислете си за нещо хубаво.
А аз излизам. Аз ще свърша нещо много важно.
– Не! – казва мама. – Стой при мен
и първо ми отговори...
– Какво?
Тя мисли дълго:
– Настъпил ли е вече твоят комунизъм
на цялата земя,
или все още...
Аз онемявам пред говорещите мощи.
Излизам бързо, както се излиза
от детските и райските градини.
Харон с веслото ме отблъсна. Вика нея.
Осъден съм на изток да живея.

1994

ФАР

На Б. Божилов

Гол като идол –
забранен,
лежа под облаци от палми,
заровен жив в небето крайно...

Но мисълта ми с други работи се занимава.

Живее ли се и след края?
Или се съществува по различен начин?
Или от нас остава само тая
невидима следа, която губят даже
звездните Кучета на звездния Ловец?...
Или ефирното пространство е изпълнено с души,
тъй както мойта чаша е изпълнена
с изпити чаши.

Какво се прави в рая?
Искам да направя нещо. „Райската скала"
е зад завоя. Но преди това
аз минах покрай бялото самотно мироздание,
в което
Жул Верн е съчинявал своите предсказания.

От другата страна на залива,
отвъд зелената мъгла,
Шагал
с цигулка или без цигулка е летял...

От песента останали са само
тези виещи се пинии –
играта на небесносини линии –
игра на Nulla dies sine linea...

Но мисълта
изкачва други стръмнини.

Пътеките зарастват бързо.
А раните изобщо не зарастват.
Друг бог е победил.
Дано е по-добър.

Така и не разбрах
кой беше изоставеният –
аз или океанът.
Зарових там утопията и компаса.
Сега лежа под палмите на Eden rock.
Сребристи хеликоптери и хидроплани
жужат и влизат в слънчевото цвете.
Събират мъдрия нектар,
докато долети и вечерта
и дискотеките на плажа
подобно медни пити се изпълват със забрава.

Тогава фарът на Гаруп
като кавалерийски кон,
запрегнат в градинарско колело,
завърта пак световната рулетка.

Луната – сребърното топче,
подскача по звезди
и спира пак на черно!
И пак безверието е модерно.

Но мисълта ми...

Тя не е заложена
нито на цвят, нито на цифра.

В човешката душа кипи любов и гибел.
Кръвосмешението на съзвездията ражда
нови илюзии, нови религии, нови апостоли.
Предричат ги. Наричат ги „втора история".
На тях разчитам.
И на тях изпращам своите сигнали.

А денем фарът на Гаруп
е само бледен призрак
на югозапад от античния Антиб.

1998

КАПРИЗ № 16

На Мария Столарова

Нещо се укрива в този свят недооткрит.

Нечий дъх прониква
в моя дух и се стаява
зад завесата от есен.
Може би избягал сън изчаква
да заспи реалността. А може би
залезът осъден е изпуснал
сетната въздишка:
– Мамо, мрак!

Хей, Невидимия,
ако си крадец –
вземай си каквото искаш:
Сънища. Илюзии. Утопии.
Няма много да забогатееш
от изящните измислици
в този свят на муцуни и мутри.

Ако си убиец –
закъснял си!
Изпревариха те ангеличните
нравствени максималисти.
Но какво ти струва да опиташ
пак?
Опитай пак, приятелю!
Repetitio est mater studiorum.

Ако си бездомник –
остани!
Хлябът и виното са на масата.
Излъжи ги, че си мой приятел
от казармата. Или,
че си моят час.
И вече си настъпил.

Но ако си Пратеникът –
чакам те.
Ако искаш да научиш тайната –
глухоняма ли е тишината,
или се преструва на умряла
гръмотевица,
трябва първо да ме разпознаеш.

В лабиринтите на тайното чудовище
или пък в музея на мадам Тисо.
Сто магьосници направиха
сто отровни мои двойници.
„Като живи са."
Изобразяват
моите сто измислени самоубийства.

Трудно ще ти бъде, Пратенико,
но аз зная, че ще ме познаеш.

По аурата от морава умора
ще ме разпознаеш.
След това ще седнем в кафенето
под чадърите на тротоара.
След това ще се освободим от тайните.
След това ще минат много хора,
омерзени от историята.
Ще ме гледат
състрадателно
и ще си шепнат:
– Вижте този –
сам със себе си, без мобифон, говори.
След това ще се облегна на предела,
откъдето почва всичко друго.
И ще чувствам само как се сливат
любовта и свободата в мен.

1999

●●●●

БЕЗЛУНЕН КАЛЕНДАР

The moon is an angel with a bright light sent
To surprise me once before I die
With the real aspect things
It holds the light steady and makes no comment. *
W. MEREDITH

I.
Нито вълк, нито брат.
Човек за човека е българин.
Идва хаосът с нови везни. А след него –
дни и нощи.
И нощи без дни.
Времена, за които се казваше –
няма такива!
Времена, за които...
Я по-добре не говори!
Ето – Ти ги допускаш и вече дори ги укриваш.
В същността си потайно и смаяно ги наблюдаваш.
Не са идвали друг път такива отломки живот.
Бегълци от затворени кръгове. Стръвни светци.
Във ръката си стискат
строшена стрелка от часовник.

*„Луната – ангел с неотслабваща светлина, изпратен
Да ме изненада, преди да умра
С истинската стойност на нещата.
Държи той светлината непрестанно и мълчи."
У. МЕРЕДИТ
из „Зимни стихове за сестра му"

А на шията
скъсана струна кърви.
Няма дни като тези в познатите ни календари.
Освен... може би само в един,
да речем – безлунен.

II.
Наричам.
Но не кръщавам.
Календар. Върволица. Керван уморени тревоги.
Да се влачи така!
Да си търси бога...
С тези дни, които не могат
нито да се разкайват,
нито да прощават.

III.
Нито една непрелетна птица.
Нито
едно вечнозелено растение.
Под дъжд киселинен листопадът се свлича.
За да се види,
че няма и провидение.

IV.
И когато всичко окапа, отрече се, отлетя,
всред възцарилото се безлюдие,
при мен остана само една детска мечта
и няколко луди.

V.
Може би синовете на финалния Мунчо?
Не!
Не помнех кои са.
А те...
Те... не можели да ме забравят.
Идваха.
И в големия залез на смисъла
се разхождахме като през някаква дива дъбрава.

VI.
Бяха тъмно-несретни.
Безлунно-недраги.
С маниери и дрехи от друга неведома драма.
Бяха сбъркали сцената, думите, здрача.
Но не бъркаха чувството. Искаха да ми помагат.
И в салона Вселена,
в епохата на минувачите –
само тяхното сгърчено рамо.

VII.
Всъщност исках и аз да отмина.
Съвсем да отмина.
Всъщност вече си спомнях за Андите
и за големите птици.
За поета, завърнал се в невъзвратимата Лима.
Отвратен от закони. Отровен от писко.
Доброволно постъпил в приют за побъркани
и лунатици...
Може би е добре да отминеш в това помрачение.
Да си мислиш, говориш и пишеш, каквото поискаш.

VIII.
Моите спътници слушаха неодобрително.
Не! Не им се харесваше мисленето на поетите.
Вече бяха опитвали те „доброволния“
краен приют.
Романтично начало.
Но лека-полека разбираш, че главният лекар –
господарят на болния свят, е същинския луд.

IX.
Не е много приятно
да направиш такова откритие
в миг, когато той стиска в едната ръка

твойто бъдеще,
а в другата – ключа на тайните,
който заключва тъй лесно
и толкова трудно отключва.

X.
Защо ли бяха нужни всички прения?
Известен философ от женски пол
ме просвещаваше напразно в „Ла Купол":
Изкуството е шизофрения!
Властта е параноя!
Сега бих искал като мъртвия учител
да кажа или да помисля:
„Господи, не съм достоен!"

XI.
Този безлунен лист сърцето затъмнява.
Както жените затъмняваха прозорците
по време на войната.
Отвън изчезваш –
вътре в себе си оставаш.
В това пространство защитено
могат да се връщат
звездите ослепени твои, хванати една за друга.
И без да си владетелят с юдейско име –
в сърцето ти да падне гръм.

XII.
Прозира вече мълния. Мирише на озон.
Самата Свобода
всред сечивата ме избира.
Театърът на вечността подготвя своя нов –
напълно непознат сезон.

1996

КАРТАТА НА СВЕТА
в една чакалня

На Цв. Марангозов

Чакалня –
пълна с чувство, че си сам
всред храм
на външното и вътрешно пространство.
Конвулс на вестник –
смачкан ангел.
Течение на изходи и входове.
И мисълта, навяваща
минаването на съдбата.
Минават всички средства през това
кръстовище. И даже Бог
с машината се спуска.
И свършва с чудо безконечността.
Докато вярваш, нещо е преминало.
Нещо съществено те е напуснало.
Не виждаш перспективата... И точно тя
е емигрирала. Докато вярваш.
Колко тържествено и слънчево звучеше
това прозрение на Ренесанса!
Учело. Фра Анджелико. Мантеня...
И в дъното – Де Кирико.
(Познавах го.)
Далечина!
Сега я няма.
Вместо нея
разпънали са карта на света.

Хвърлена карта! Колко е мъчително
да срежеш и разгърнеш детска топка.
Не си добър картоиграч.
Но гледаш...
И преговаряш стария урок:
как сушата се е разпукала и как
са се отдалечили континентите...
Издава ги обаче бреговата линия –
Банкнота, скъсана
така, че да се разпознаят
по двете части бъдещите тайни.

Да. Има някакво разбягване на всичко.
Но гледаш.
А погледнато отвъд
познатите ни океани,
от някаква чакалня, пълна
с неясни същества и съществителни,
това разпръскване ти става ясно.
Откриваш точката убежна,
забита в твоя полуостров,
в твоите балкани,
в твоя Аз.
Какво чакаш, приятелю?
Другия бряг?
Или другата част от банкнотата?

Кого чакаш, когато от тебе изтича
този знак на раздяла, разтрогване и разпиляване?
Този взрив на мечти. Този разрив горчив
на всемира...

На изпращане, без да са канени, идват годините.
Старомодните спомени ще се разплачат на глас.
Беше време... Ний бягахме всички от някакви
строги родини.
Днес онези родини, приятелю, бягат от нас.

1996

ГИБЕЛТА НА ГОМОР

Всички говорят за Содом.
Никой не мисли за Гомор.
Защо?
Защото някой си го е изрекъл втори?
Солени стълбове
проклинат твоя дом.
Преди историята да отвори
устата си беззъба,
страхът от истината си е свършил
своята работа.
И вместо минало минава минувачът –
вечният мрачен очевидец пуска дума,
че над Владая заличават думи,
измират рими,
гинат книги.

Между две тихи планини
шосето на злините се въздига.
Опасни облаци в душите ни витаят.
Складове.
За какво са правени? Не знаеш.
Но в тях сега захвърлят книгите, обречени
на претопяване... опяване. О, не...
Работят бързо, планово и тайно.
Войничета са подбрани – не случайни.
А само мургави и неграмотни.

Да не разбират кой умира.
Да отстраняват твърдите корици,
както деца блажени късат
крилца на пеперуди или птици.
А след това товарят
в затворени вагони книжните тела
на Платон, Ленин, Трънски и Аквински,
на Шекспир, Брежнев, Райнов и Разцветников –
от съчиненията им
един завод ще произвежда тоалетна
хартия.
Жестоко безразборна е стихията!

Бойно поле на разгромената епоха.

Вървя през трупове на книги
като баща, дошъл да търси
своите деца. Не ги намирам.
Изцапан съм с кръвта на идеалите.
И ставам изведнъж баща на всички
обречени, отречени, осъдени слова,
които ще се смесят
в търбуха на завода за забрава –
лъжа и правда,
слава и позор...

Заслужен отдих за проклетия Гомор!

Не ми е жал за времето откраднато.
Аз чувствам как от мен растат треви.
И не завиждам на онез, чиито задници
ще знаят повече от техните глави.

1996

IX

Бях посрещач, бях изпращач на славата.
Сега съм насаме със свободата си.

НЕБЕСЕН СРИВ

Действителната смяна на епохите е смяна
на безднmите. И този бряг гранитен
е паметникът на изчезналия кораб.
Сенките на поетите и призраците на платната
все още се явяват тук – в Ню Ингланд.
Когато лумне есенна луна
и златното вълнение на кленовете скъса
наште последни котви,
тогава Робърт Фрост е неизбежен.
Не е от тук и той.
Но тука всичко е от него.
В горите – дълги зидове. Обрастват.
Може би са огради на забравени
владения. Или са вълноломи
на минали предизвикателства.
Душите ни се спъват. Ала Фрост
минава и руши стените.
Между Ню Йорк и Бостън,
между Йейл и Харвард
да си поет е нещо
възможно, маловажно и божествено.
Емили Дикинсън и Една, Робърт
Пен Уорън, Лоуъл и...
Техните привидения ще срещнеш
в черквата, в кръчмата или на някой
невидим бряг. Юджин О'Нийл

е седнал върху камъка на старото пристанище
и съзерцава
бледните пасажери на изчезналия кораб.
Всички сме тръгнали към облаците. Само
Уилям Мередит се връща от небето.
Като китайски надпис слиза
по стълба от копринена хартия.
Всеки от нас има два свята.
Единият ни ражда. Другият ще ни погълне.
И само Уилям владее много бездни.
Веднъж ми подари една за спомен;
Ню Ингланд – тайната градина на поетите.
Кучето Майки – верен лабрадор,
ме води към брега по скришен път.
Червени кардинали пърхат в клоните.
И изведнъж пред мене блясват
изчезналите хоризонти.
Над кораба тримачтов две латински думи,
опънати от непотребен вятър,
*плющят. Две думи: „MARE LIBERUM“... **
И те са пуснати!

1996

* Mare Liberum (лат.) – Море на свободата

МЕЛНИЦАТА НА УИНТРОП

Тя е само спомен за началото. Но като гледам
колко зле играе ролята на етнографски паметник,
подозирам, че началото се крие живо в нея –
роб, избягал от плантация,
шаман
индиански – изгорен.
Говорещ дим, който твърди, че
не вода, а време движи колелата. Камък
на достатъчното основание. Ще смели всичко
в кръговрата си.
Градът възниква.
После го опожаряват.
После пак възниква.
Процъфтява и така
нататък. Всичко ти се струва вече смляно –
Пекуот. Наянтик. Намеок...
Скърцане на уморен метал.
Но по дървения улей рукват спомени за мелници.
Вятърници, нарисувани в старинна книга
с конник, който е забил в крилото пика,
без да подозира, че след време
„той“ ще бъда „аз“.
Дълги бързи вади през ливадите, където
лястовици, мушимороци и щурци
търсят римата на воденицата.
Всичко ти се струва вече смляно.

Но светът на оцелелите –
метално-стъклената и бетонно-днешна
цялост –
този мост над устието –
кеят на Юджин О'Нийл
и всичко е така спокойно!
Животинките не се страхуват от човеците.
Само вятърът все още има правото да счупи
клон. Сърца, препълнени със зърно
и молитви чути, чакат ред. Керван жетварски
ще нощува край огньовете на стара вяра –
че ще има може би и утре хляб насущний...
Твърд, но сладък. Бряг на хоризонта.

1996

УТРИННО СКИТАНЕ ИЗ НЮ ЛОНДОН

Безоблачно небе очаква изгрева.
Приготвени са птици и отблясъци.
Тъй всяко същество очаква
да му се случи нещо светло.
Това е старата всеобща вяра –
религия за хора и растения,
простори и видения... И ето –
луната – източна танцьорка,
се е извила за поклон последен.
Кленове голи се замерват
с катерички. Някакво листо
съсухрено е тръгнало на черква.
Невидимите параходи, натоварени
с нощта, надават рев – отплават.
Изпуснали и този шанс,
сиво-зелени сенки с дълги виолетови
опашки бързат да се скрият
в малкото гробище на първите заселници.
Някога тези каменни градини са садени
на най-високите места. Надолу
блести реката. А нагоре...
по-близо е. По-лесно
душата си намира пътя.

Полъхва на пристигане. И чувам
шептенето на чезнещите сенки:
– Разбира се, че Уилям е прав.
– Разбира се, че осемнайсти век
е по-добър от този непогребан...
Тогава слънце озарява
белите, смели капитански къщи.

1996

СЛЪНЧЕВИЯТ КОРАБ

Тогава слънчевият кораб се отдалечава
тържествено нагоре по реката.
Бях посрещач, бях изпращач на славата.
Сега съм насаме със свободата си.

След залеза небето още дълго свети,
но улиците са съвсем безлюдни.
Спокойно ставам част от силуетите
на уморената световна лудост.

Друг някой със звездите си играе.
Там нещо трепка и придвижва се напред –
като пчела избягала от рая,
под месеца минава самолет.

1996

ПИАНО-БАР
„Narcissus“

На Р. Хартайс

Фантазия.
Блус-фантазия.
Алкохолът е твърд и стар.
В пиано-бар.
В час полупразен.
В чашата с ледени елмази.
Тази музика ти е последен другар,
след като Двайсти век умря от омрази.
Фантазия.
Блус-фантазия.

Без сцена. Без бутафория.
Откровена, гола зала.
Всичко се случва на фона на прозорец.
Но през него се вижда магазинът за залези.
Небесните тресавища
в начале без слова,
наивно съзерцаваш ти
със сетни сетива.
Потъват в себе си хората.
В себе си бавно се давят.
И старият брод История
остава без дъно здраво.
– Никой не ви е канил! –
клокочи калта алчна.

Стоим на сърцата си каменни.
Не смеем да направим крачка.
Онез, които си направиха
крила, не се завърнаха...
Само музиката въввисява.
И за нищо не ти се сърди.
Фантазия.
Блус-фантазия.
В пиано-бар.
В час полупразен.
Капакът на рояла е вдигнат
като нож на гилотина.
И ще минеш ти. Без да мигнеш.
Като нотното време ще минеш –
Da capo al fine.
Защо не.
Защо не.
Da capo al fine.

1996

* *Da capo al fine (муз.) – От начало до край.*

ЖЕНИ, КОИТО ЧАКАТ КОРАБИ

Малките бели кули,
накацали по покривите, някога са правени
за чакане на някогашни кораби.
Приличат на фенери.
Разбити клетки, от които светлината
е избягала.
Небесни стъкленици за сълзи...

Но чувствам, че и тези образи са празни,
защото ние сме престанали
да забелязваме
малките бели кули,
предназначени за самотни,
за вечно чакащи
жени на капитани.

Ний сме обхванати от други океани.
Подводниците атомни лежат отсреща
на дъното на Гротън.
Но сигурно и те са вече
напразни образи на изтощено време...

Какво все пак остана,
да ни изпълва и да свети в нас,
докато порим дългите вълни
и след това?

Останали сте само вие –
жени безмълвни, тъжни и великолепни –
жени,
които чакат китобойни кораби...

Видения на старото пристанище.
Ний ще потънем.
Вие няма да повярвате.

О, скъпа,
отвори вратата на съня –
аз ида.
Аз се завръщам доброволно
в клетката за огън.

И пак изгрява космос звездно-личен.
Сърцето ми ти праща своя знак.

Морският фар пулсира дактилично –
в две кратки светлини и дълъг мрак.

1996

НЮЛОНДОНСКО ЧЕРВЕНО

На Ивон и Кен

Река се влива в океан.
Над кей от сън – стоманен кран.
Каменни храмове.
Дървени замъци.
Златни дървета.
Слава.
Забрава.

В Ню Лондон всичко е направено
да гледа към пристанището си, където
се случва този символ –
с флаг развян
река се влива в океан.

Всичко това се наблюдава най-добре
от гробището на върха. Огрян
от късно слънце, той прилича
на омагьосан кораб.
От счупената мачта е възникнал
столетен клен
с разперени видения.

Дора го нарисува. А на мен
ми хрумна да го наречем Дървото на живота.
Доволен, кленът ме удостои с награда –
една червена шепа шепот:

„Кой?... Откъде?... Защо?...“ Да. Чувам. Слепи сили
разцепват плочи. Имената се разпадат...

Лорд Клен,
аз идвам от Обратната страна.
Там антиподи мерят с кървави пергели
главите си обърнати надолу. И ако една
глава от уравнението се отделя,
обесват я на твоя антиклен:
„Ти вече твърде много знаеш!
За тебе вече ний сме твърде прости!
Въздигай се! – крещят. – Отивай в рая!
Там боговете чакат те на гости!...“

Така изпратиха и мен.

Моят нов бог е видимо смутен.
Какво да ми пошепне още?
Той не знае.
Не знае как ще преживея утрешния ден.
Той знае само,
че тук не е точно рая.

Лорд Клен,
на мен съвсем ми стига,
че гледам към пристанище,

че в себе си пристигам.
Съсед на облаци.
Неидентифициран.
Сам.
Ще мия
за препитание летящите чинии.

Ако ли пък съм мъртъв,
колко хубаво е да си мъртъв!
Безкрайното спокойствие да те прегърне.
Да се загубиш в огледалния си план,
както река се влива в океан.

1996

ПОРТРЕТ НА ГРАД,
наметнат с буря

На Френсис

Дали това е град или парче от друго време,
изхвърлено на днешен бряг? Не съм решил.
Старото име Намеок е означавало място
за риболов.
Но китовете си отиват и се раждат
атомни подводници.
Главната улица започва от пристанището
и от названието „Капитанската разходка".
Безлюдният оказионен магазин
носи табела „Капитанските съкровища".
Изглежда, всичко гибелно е капитанско –
казва говорещият папагал.
Двете страни на улицата са обзети
от две недогорели катедрали –
гранитносива срещу тухленочервена.
Това са най-възвишените построения.
С тях мери рамо само мохиканският хотел.
Луксозен е. Под него се продава
изкуството на победените.
Още на входа нещо те погалва
по челото, негалено тъй дълго... Трепваш.
Орловите пера висят от тънък обръч.
А в него е оплетена омайна паяжина – мрежа
от кордите на индиански въдици.
Какъв е този инструмент шамански? –
питаш непременно.

И ще ти бъде обяснено, че това е
ловец на сънища. Направен ръчно.
Цена – трийсет и девет долара и петдесет...
Понечваш да излезеш, но навън започва буря.
Едва тогава ти разбираш, че си сън
и вече са те хванали в капана.
В Ню Лондон казват: Ако времето не ти харесва,
почакай пет минути – то ще се смени.
Но ти си сън! А в сънищата времето
протича по непознаваеми закони.
И ето – огнени харпуни
свистят в небето капитанско.
Облаци – призраци на китове, се мятат.
С опашките си чупят мачтите.
Помитат те от кървавия брод.
И ти потъваш в прилива на мрака...

После ще казваш: Скъпа, забеляза ли
какъв мрак мина през душите ни?
Какъв мраз от тържествени лъжи!
Животът ми трепереше,
както самотен самолет навлиза в болен облак...
Ще казваш после... Но сега лежиш
изхвърлен на брега. Парче от друго време.

Град, нежно построен върху земя на разрушители.
Безлюден сън...

Защото тук след залез слънце хората изчезват.
Като че ли и те залязват.
Остава здрачът на поезията. И остава
портретът вечно незавършен.

Майко на сънищата,
моля те, не ме събуждай!

1996

ИЗМАМНАТА ИГРА НА ВРЕМЕНАТА

(Нюлондонски квартет)

I. Пролетна виола

Валя проливен пролетен пробудник.
(О, Господи, поникна нова дума!)
Обърна го на сняг. Удари буря.
Огромен океански прилив върна
назад течението на реката.
Но не и времето.
Цикламите
и нарцисите оцеляха.
Но от дървото на живота се откършиха
велики разклонения.

Сега стоя на някакво парче от слънце.
И гледам.
Просто гледам.
В парка – гробище
на първите преселници,
бутилка недопита свети.
А на пристанището е доплавал кораб без прозорци.
Напомня ми за нещо. На ковчег прилича!
Прелита птица непозната.
Тя вика бъдещето с предпотопен глас.
Или крилете ѝ дървесни скърцат.

И слушам.
Просто слушам.
И харесвам простите неща.
Защото колкото са по-елементарни,
толкова по-универсални ми се струват.
А универсумът се състои от простите стихии.
И само ний се състоим от обобщения,
от формули, закономерности и смъртност.

II. Лятна цигулка

Да бъдеш бъдещ... Е, добре. Но трябва
очите да четат няколко такта по-напред,
което значи да не си съвсем сегашен.

С прозрачен гваш е нарисуван този
наш мимолетен, летен свят.
Паузите – белите полета – недокоснати
от четката или от лъка, подсказват
други решения. Ала е вече късно.

Звукът е отлетял.
Цветът – пресъхнал.
И в тази ясна равнина дори сълзата
оставя белег – странен кратер
от метеор.
Око на Малдорор...

Светулките не ме познават вече.
Изгрява месецът.
Носталгия повява.
И полудяват маковите ниви в мен.
И поздравявам непознати:
– Добър вечер.
Нали това е „Оушън авеню"?
И отговорите не ме интересуват.

Едва докосвам действителността.
Като флажеолет.

И тлее някакъв далечен слюден юг
в завършващия ред.

III. Есенно виолончело

Вече се страхувам от есента –
от моята любов предишна.
Мъгла навлиза в същността.
И ми пречи да вдишвам

синьото и зеленото. Те се срещат
и се разделят тайнствено.
Харесват ми. Но защо крият нещо
от мен и от брат ми Каин?

Нали сме освободени от една и съща пранга.
Защо цветът на раните ни различава
като очите на ангела
от очите на дявола?

Нюансът от изумруда до аквамарина –
мирише на океан, на Порт Мистик, на бродник.
И корабът – призрак, през мене ще мине
и ще ме отнесе в преданието народно.

А там дланите на клена още ли са окървавени
от разлъките наши, от проклятието
на разклона?...
И още ли сълзи, божествено червени
по бузите на Перелик се ронят?

IV. И зимен клавесин

Земята за снега е сигурно това, което
за нас са небесата тъй последни.
И този век дълбок си търси края. Ала сега...
огромен сняг се приземява на летище „Кенеди".
Не го побират никакви програми.
Пустеят пистите. Немеят самолетите –
клавиши, недокоснати от висшия,
от новия, внезапния бял Бог.

В салоните смълчани ний стоим,
под информационните табла неосветени,
като подтекст,
над който няма изречение.

Това са краткотрайните затвори
на нашата свободна воля.

Ще мине бурята.
Ще пуснат всички полети.
И ще ни върнат отменения простор.
Ах, само свободата не обича
да я освобождават.
Аз видях
как тя проби стената на салона.

и със стихията се смеси.

Използвам пробива,
за да си хвърля римите в потока
на времето, съзнанието или тайнството...
Така се хвърля пистолет след дуел,
любовен дневник след раздяла.
И жребий след... А не преди това.

И не остава в небесата знак.
Надменен сняг
се приземява на летище „Кенеди“.

1999

X

> Господи, благодаря ти, че забрави
> да заключиш моята клетка.

ПРЕДГОВОР КЪМ МЪЛЧАНИЕТО

Тъй както предговор се пише най-накрая,
така и аз сега на някакво започване играя.
Легло кораво. А до него стомна тъмна, изпотена.
И от прозорчето се вижда планината на Орфей.
Тъй откровено
се възвишава тя на юг от моя досегашен
грешен път.
Докато мисля, ето –
никнат дървеса и облаци по стръмната ми плът.
С ръждясал клюн нещо дълбае небесата гнили,
където в черни дупки червеите на съмнението
са се свили.
Камбана с глас на сечиво пробива
тънката черупка на всемира.
А черквата е кацнала като кълвач
върху стебло от здрач
и светлина ефирна.
През рамото на Бога хвърлям поглед
и прочитам –
получил е и той писмо слугинско, анонимно,
заканително:
„Ако не дойде краят на света, тъй както
беше обещал,
ще ти извадим досието за онази кал...“

Пред наглостта се губи всякакво желание
за покаяние.
Бог е начало, от което не започват разстояния.
Така че да оставим вечността да се оглежда
в нас.
Да закачим на циганския гвоздей този глас,
който ни тласкаше навън, нагоре, настрани,
на вятъра...
О, Боже! Колко сладостна е тишината ти.

1994

СВЕЧЕРЯВАНЕ

Загубва се представата за време...
Самото време гасне.
Или сам
съм се загубил в залеза прощален.
Над планината на гадателите пада тънка сянка.
Над всичко, смятано за ясно, и
над мен
звезда изгрява като свещ.
Свеж въздух лъхва вечерни ухания.
И тишината е последно мироздание.
Заспивам и се будя,
сякаш влизам и излизам
от себе си и в себе си, и в мрака,
който ме чака, вече пълен.
Загубва се представата за време...
Ребе елен.
Пропява чухал: Чух! И все повтаря
като обиден проповедник: Чух!
Какво си чула, дявол да те вземе,
проклета нощна птицо с лунен клюн?!
Какво си чула?
Моето мълчание?
Оставаше и да си ме разбрала!
Сега. Точно сега, когато...
Загубва се представата за време.

1994

КАМЕНОПАД

На Блага Димитрова

1.
Препълних си очите с мрак и много
позорни гледки.
Препълних си очите и не мога
да ги затворя.

Неща, които съм обичал, ме отвличат
в лиричната пустиня.
Над градски смог и над суетен тътен
като настъпен смок се гърчи пътят.
По стръмен склон
моторът се задъхва. Радиаторът клокочи.
Въпросите на Сфинкса бият в моите слепоочия.
Пейзажът
сякаш иска да разкаже
огромния разгром на идеала.
Приятелю Един, опасен проход сме избрали.

2.
Един каменопад ми отклонява погледа.
– Какво ти е? Внимавай! –
казваш ти.
А всъщност виждам –
непредпазлив мираж минава горе.
Ще стъпи лошо.
И ще бутне дума.
И ще събуди предсказание.
И ще се срути насъбраното скално мълчание.

И ще затрупа пътя ни.
И ще прекъсне
единствената наша връзка.

3.
Скалата, от която капят камъни,
се е надвесила над пропастта като вдовица.
По-точно като майка ми. И тя е.
Лицето ѝ е скрито зад желязна мрежа,
за да не капят тежките сълзи на пътя.
Не кантонерите,
а тя самата
се е почернила с това
предпазно покривало –
ръждясал тюл,
воал печален…

4.
И ето ме на горната земя.
Лежа в трева.
А от долу долита звук на чук.

Дали не са прокапали сълзите на каменопада?
Или съдбата чука на вратата на България?
Не! –
Бай Григор –

миньорът на затворените рудници,
гайдарят на безлюдните мегдани,
кове ковчег.
За себе си.
Кове го бавно, здраво.
Изпробва го.
Изпитва го като последна лудост.
Не го интересува мнението
на общественото мнение.
Избрал си е място за гроб и го е изкопал,
за да не бъде задължен на никого, освен
на древните свирачи и копачи.
На рамка за тютюн е закачен
черният му костюм да се ветрее,
като плашило над бразди от спомени.
Приготвил си е за раздяла бяла риза.
Пари за свещи и свещеник е стъкмил.
Измил си е душата със сапун от пепелява луга.
И не остава друга работа...
Само ковчега.

5.
Кове и се ослушва невъзможният Григор.
Заслушвам се и аз.
Отвъд чертата
на този кръгозор

от камъни и същества познати,
някакво друго ехо друг ковчег кове.
И спомням си бълнувания за обратни светове.
И спомням си въпросите детински и напразни:
Защо там, в Книгата на книгите, се казва,
че Ной кове ковчег, когато прави кораб?
Наистина ли страшният потоп ще се повтори
скоро?
Наистина ли дървеният сал и дървената клада
се отличават само по стихията,
която ги поглъща?...

Между два кораба и два потопа
се люлее моята същност.
По-тихо! Ще събудите каменопада!

6.
Майко на пропастите.
Майко българска и моя.
Оттук нататък няма повече завои.
Оттук започва път единствен – път към всичко.
Каква преграда да си сложа на очите и устата?

Лежа в трева. Чукът е спрял.
И съм се слял със тишината.

Вестникът – този сгънат призрак,
се преструва на забравен.
Птици – магьосници
и тълкуватели на съница,
вещаят края.
А вчерашният ангел е оставил
луната недопита.

1999

СЛЕДОБЕДНА СЛЕДА

Няма кой да затвори очите на мъртвата кръчма.
Бореят ни поднася дъх на бор и север.
На ламаринения бар
се е облегнал някакъв всемир.
Държи се като другоселец или член
на землеразделителна комисия.
Дошъл е да ме раздели от теб и всичко,
което съм обичал.
И обичам.

Местният философ – стоикът Стойо,
допива своя втори „облак" –
ужасна смес от мента и мастика.
Говори нещо с радиото. После дяволито
ме пита да призная:
вярвам ли, че Земята се върти.
Знам неговите хитрини и гледам да повторя
точно това, което вече съм му казвал:
„Аз вярвам. А Земята се върти..."

Сега – по никое си време,
всеки е никой.
Но ако теч прониже с меч дъждовен
нашия покрив,
кой капката ще хване?
Ако от хълма, като сънен пристъп,

прозвъние бавната камбана,
кого ще викнат гроб да изкопае?

Прозвънва бавната камбана.

Стоикът мой, косачът
на омагьосани ливади, трепва:
„О, не! Това не е възможно!
Защо ме викат?
Ние сме последните!"

А може би... А може би
мъртвата черква съобщава за смъртта
на кръчмата.

И в тези наши небеса скалисти
трибагрените облаци са спуснати
на половин мечта
и мачта.
И помни!

1999

КАПРИЗ № 23

Изкуството на фугата вярваше,
че слиза от небето.
Всъщност небето слизаше
по скалистата пътека.
При първата картофена нива
плашилото се бореше с бурята.
Гарванът гледаше
и вярваше,
че това е Бог.
А Жерар дьо Нервал вярвал,
че каквото е било мечтано
от човешки същества,
съществува на този
или на онзи свят.
Лисицата вярва,
че човешкото същество
е подвижна пещера.

Празна с минало,
пълна с бъдеще,
а на дъното – страхът от светлината.
Билки. Боров мрак.
Самотен облак.
Хоризонт. Сълза. Гърди.
Ние пием мечти.
Ядем надежди.

Разхождаме се по сънища.
Пол Валери вярваше,
че начинът на изразяване е религия.
Тогава ще ти кажа:
Хайде да играем на криенка!
Ти жумиш първа.
А аз ще хукна обратно по пътеката,
по която слиза небето.

2002

КАЗАХ НА СМЪРТТА

Малкият кос подсвирна:
– Идва сенокос.
А после тишината каза:
– Идва буря.
Огледах се и казах на смъртта
да ми окоси тревата.
Тя бе избила като влажно
петно върху грамадата
на действителността.
Не ѝ хареса моя глас, защото
изчезна, както се изсъхва.
Тогава чух дъждът да слиза
по склона стръмен и скалист.
Познавам този шум –
бих казал:
Авторът мачка своя ръкопис.

2001

КАТО ЧЕ ЛИ

и знам, че страшен, страшен, страшен,
и знам, че страшен дъжд ще падне.
БОБ ДИЛАН

Като че ли се кани да вали.
Самотна капка дъжд в прахта избухва.
Не съм виждал по-голяма
сълза –
учудва се вятърът. –
Но защо плаче? Нали
всички сме прахосани?

Като че ли седя под навеса
на стара автобусна спирка.
Но всъщност всичко е затрупано
под свлачище от изветряло време.
Последният рейс е заминал.
А с него – и последният учител.
Какво да прави тука?
Вече няма
деца.
Настъпва
вторична неграмотност.
Старият плуг е забравил
как се оре.
Старият път е забравил
къде отвежда.
Само старата Земя още помни. Но

като че ли тук не е на Земята.

Преди да тръгне, Даскала бил мрачен.
От магазинчето си купил
цигари, ала само колкото
да развали пари за път.
Не купил хляб.
Било е ясно всичко.

Преди да тръгне, дълго гледал
от моста Мирабо, под който
тече безшумно Алами дере.
И любовта тече. И селянки
си хвърлят бедните боклуци.

– Учителю, къде отиваш? –
запитал каменарят Петър.
– Спокойно! –
отговорил Даскала. –
Върнете си естествените граници!
Ще дойдат нови времена.
Ще дойде рейсът
и от него
ще слезе новият Учител...

Облакът слиза и...
Като че ли се кани да вали.

2001

И ПАК УБИЙСТВО В КАТЕДРАЛАТА

По Т. С. Елиът
На Чарлс Буковски

1.
Орфей не е признавал писмените знаци.
Не е въздигал храмове с добра акустика,
защото неговата планина е правена за катедрала.

И този хълм е истински амвон.
И склонът с идоли зелени, зад които следват
три реда хребети –
това е вече Ренесансът –
откривателят на перспективата.
А в Божиите подножия мъглите
белеят като белите полета
на Книгата – полета
за гениален маргинал.
Ах, този, който е избрал
това място за старчески приют,
е чувал гласове.

2.
Така нареченият Капитан
се спусна по една пътека,
използвана за сметище и други задни цели.
Но се прибра по пътя с автобус,
защото стръмнината е голяма.
Той беше дребосък.
Беше смутен.

Но обясни с остатъци от хумор,
че изтребителите предпочитат
по-малки... но на ръст. А иначе
беше дошъл да ми покаже
последните си стихове. Да се сприятелим.
Така ли? – мислех си. – А кой
ще бъде Томас Бекет и кой Хенри II?
– В старопиталището всички се приспособяват.
Разхождат се в гората. Влюбват се.
Дори се женят...
Палят огньове. Правят си скривалища.
Защото се краде...
Но имам чувството, че нещо ни дели...
Да, бях откраднат. Бях пропуснал
голяма част от думите на Капитана.
Да, има граница.
Търпението има граница.
И нетърпението има граница...
А гласно казах:
– Тук е границата
между широколистните и иглолистните.
Той се усмихна:
– Аз останах сам,
още преди да дойда тук.
Аз пиша главно епиграми.

Местният вестник ги печата.
Дори ми плащат някой лев...
Щях да забравя –
нося шоколадови бонбони.
Бяха с изтекъл срок и сок. Пияни вишни.
Ухаеха на спиртоварна.
И аз реших, че трябва да отворя
шише мастика.
Но след чашата дойде същинският въпрос.
Новият мой приятел искаше съвет,
защото ракът го прихванал неспасяемо
като ракета въздух-въздух.
– Направо свършвам. Лекарите ме отписаха.
Само един земляк ми дава
надежда за спасение, но тя е
да пия собствената си урина.
Дай ми съвет. Какво да правя?
Успях да не повърна, но се сгърчих
като гъсеница, нападната от мравки.
– О, не! Не знам. Не мога да ти кажа...
– Да, гнусно е! Ала смъртта не е ли?...
На мое място би ли го направил?
– Не! – казах рязко.
И настъпи тишина.

А рейсът свиреше – предупреждаваше, че тръгва.
И вече качвайки се, Капитанът каза:
– Аз се шегувах.
Страх ме е.
Но мисля като теб. Сега...
Ела ми ти на гости. Няма
специален ден за свиждане. Просто ела!

3.
Отидох. Не веднага. Но и не след дълго.
Сънена портиерка ме насочи към небето:
– Знам. Капитанчето те чакаше. Но отлетя...
И от душата ми отлитна някакво
проклятие, като че ли
ми съобщиха, че крилата са измислица.
Такава като Дядо Мраз.
Какъв престъпник е това благоприличие!
Какъв убиец!
Гордеехме се, че сме пили
с пилоти спирта срещу обледяване.
Мислехме мръсотии, от които
и Алън Гинзбърг би се изчервил.
Прегръщахме се с високопоставени
лайна. Но се гнусим сега
от миризмата на смъртта, която ще ни изпикае
след дългото препиване с живот.

Слова в Началото, защо изменяте
библейския си смисъл в Края?
И ето зея аз като врата
отворена. През мене влизат
наемните убийци в катедралата.
Но върху мечовете им издигнати
не виждам ангел да блести.

2001

ПЪТЕКА

На Георги Трифонов

Някой те произнася, приятелю.
Да не би да си станал молитва?
Някой те брои. Като пулс. А ръката
едва-едва те напипва.

Какви ги дрънкаш?! Я иди да побягаш.
И тръгваш. Но се оглеждаш.
И откриваш накрая –
Някой хвърлил мъртво агне
на пътеката, по която правиш джогинг
и мечтаеш.

Небето е ясно. Всъщност всичко е ясно.
Откъм моста пролайва бясната лисица.
След това душата ти отново обраства
в тишина. Но вече си взет на прицел.

И не казвай, че това са селски картинки.
Знакът е еднакъв в целия всемир.
Даже този вонящ близнак на Сфинкса
ти напомня царете Едип и Лир.

Пропастта с движение на устни ронливи
ти подсказва отговор: – Скачай в мен! Хайде!
Не. Ти ще продължиш по пътеката горделива.
Не. Не са уиски тукашните сто гайди.

А мъртвешката глава се зъби срещу прохода.
Враната, лисицата и други герои
оглозгват мършата, сменят епохите
и вече не знаеш скелета на какво е.

Може би е на онова лъвче позлатено,
което падна от юнашкото ти калпаче,
когато беше в първо отделение
и те остави тайно да плачеш.

Днес всички сменят своя цвят и посока.
Като китаристи танцуват по всички позиции.
Само ти ли ще останеш на пътеката жестока –
нанизан като зърно на броеница?

Стига си броил молитви и проклятия.
Щом лисицата е ухапала твоята следа,
скъсай броеницата и да се разпилеем, приятелю,
в друга, по-истинска свобода!

Тази идея, това лудо семе
едва ли ще се прихване в моята същност.
Свалям седлото от гърба на времето
и лягам в тревата да яздя просъници.

Тогава през клепки премрежени виждам
как пътеката верна побягва от мен.
Изоставя ме. Колко е смешно и безгрижно!
Като че ли все още не съм роден.

2001

●●

БИЛО

С които воювам – не ги мразя.
Които пазя – не ги обичам.
Уилям Бътлър Йейтс
(В превод на дъщеря ми)

Заспивах на връх.
А се будех на бряг.
Мистерия! –
И представете си,
тази мръсница е майката
на подхвърлените представления.
Но какво става там,
отвъд завесата
на затворените очи?

Там душата пълзи
по бледното голо било
на туй, което вече е било.
Берачка на билки за болки.
Душата ми се отдалечава,
и търси нещо загубено.

Загубих си способността да се опиянявам.
Не че съм спрял да пия
илюзии.
Не. Просто
те вече не ме ловят.

И как да не се случи това, когато
по бледното голо било
ходи войната –
топла, студена,
тайна, звездна, глобална
или дявол знае каква,
ходи бавно като сеяч
и хвърля семето на безизходицата.

Нищо не пониква по-бързо.
И не че куршумите не зреят за мен.
Не. Просто
те вече не ме ловят...

За какво беше
това трескаво бързане?
Всички тези рецитали, заклинания
и поздрави към огъня?
Може би,
ако не си бях гледал
толкова често часовника,
нямаше да стане толкова късно.
Нямаше да построят
този замък от залез
на бледното голо било.

Какво ще кажеш,
стари приятелю Петер Кюрман?
Не трябва ли да пуснем колесниците
още веднъж около крепостта?
Отгоре да ни махат лудо и прощално
красавиците, заради които водихме войните.
Защото вече се превръщам
на бледно голо било,
което не знае
на какви стихии държи юздите.
Но знае, че нищо не е удържало
моите юзди.

2001

ПУСТИНЯ В ГЛАСА

Август 2000.
Навлизам в равнината.
Първото впечатление ме сепва –
някой е изтръгнал хоризонта
и го е подпрял
отвесно
върху небето.
Всъщност това е
огромен стълб от дим,
изправен като паметник на мрака.
Всъщност...

България гори.
Под озоновата лупа
хора-миражи
са я запалили,
хвърляйки
неугасени сърца.

Мъртвешки вятър идва от Сахара.
А ние към пустинята отиваме.
Там някога се скиташе гласът
на викацията... А сега
пустинята в гласа витае.
Пустинята, пустинята, пустинята
в гласа на моята любов.

Пустинята, пустинята
в гласа на разума.
Пустинята
в „Глас народен – глас Божи!"...

Искра прескача и взривява думите.
Буквите краснописни се разпадат
на овъглени кръгчета, лулички и ченгелчета,
на звуци, знаци и следи от птици.
Няма ли някаква река
между езиците на огъня и нас?
Поне поток
на някакво съзнание
да спре пожара?
Някакъв тих, бял Дунав?
Някаква Марица
окървавена?...
О, Panta rhei!
Всичко тече.
Всичко тече.
Само България гори.

Навлизам в равнината.
Движа се срещу пожара.
И може би съм станал част от него.

Кой луд отстъпва и прилага
тактиката на изгорената земя?
Земята не е негова.
И нещо повече –
аз съм земята.
И кой от мен отстъпва тъй коварно?
Изгаря истините за живота ми.
Изгаря чувството ми за Родина...

Добре... Разгорещил съм се... Добре...
Знам правилника –
ще отбия
колата в сянката край пътя.
Ще пия нещо разхладително.
А после мога и да взема
онази сладка смърт на автостоп.

2001

БУТИЛКИТЕ

Събуждам се.
Отключвам очи
и излизам от себе си.
Първото нещо, с което се сблъсквам,
това са празните бутилки.
О, здравейте!
Знаех си, че има неща,
които няма да ме изоставят,
докато странствам в розови кошмари.
Еднооки,
като малки циклопчета,
те пазят своите пещери.
И си спомням как Ванга –
сляпата врачка,
говореше на Рафаел Алберти:
– Бедни испанецо,
всички твои
роднини са вече мъртви.
Ето ги –
душите им идват
и се нареждат като бутилки...

Оттогава съм станал много внимателен
към бутилките. Защото,
ако се съди по тяхното обкръжение,
голям е бил моят

род пропит.
Твърдят, че разговорът
между живите и мъртвите
не се подслушва.
Но, за всеки случай,
по-добре да не дрънкам
с празните стъкла.
По-добре да пусна
във вестника съобщение
до всички актуални корабокрушенци:
„Предлагам бутилки
заедно с писмата –
SOS! SOS! –
Цена – символична."
Обаче
на този свят, в който сме будни,
корабокрушенците са много повече
от всички кораби.
И вече никой
не изхвърля даже празен поглед
към бездната на чуждото крушение.
А някога
с достойнството на бедните
нашите майки връщаха празните шишета,
за да купят хляб.

Сега и това
става трудно.
Сега и епохата –
както я гледам,
търси склад, за да върне
нашите празни думи.
И любовта връща нашите
празни илюзии.
И ти, празно сърце,
потърси
някой денонощен Бог,
за да му върнеш празните пространства
срещу нова бутилка
„Всемир“ by Targovishte.

2001

ГРАФОМАНКАТА

Тя мислеше, че има две души.
Но всъщност имаше две лица.
Тя бе лютиво-сладка,
като китайско блюдо.
И като нашта двулична епоха.
Която е религиозна, но
залага семейните икони.
Която е сантиментална, но
ипотекира бащината къща.
Която е свенлива, но
продава предварително телесните си органи
на медицински институт.
Посмъртна проституция с науката.
Но в името на любовта
към изкуството.
Заради него
тя си купува
отблясък от небесно огледало.
Така нарича първото издание
на своя дневник в стихове.
Тогава вече трябва да поръча
вечерна рокля
с подходящата за нея вечер.
Като се почне от вечерята, разбира се:
Шампанско.
Хапки с чер хайвер.

И супа от трепанги. А след нея –
английски розов ростбив.
Виното е „Пино ноар".
Сорбето е антрактът
между първото и второ действие.
Тогава идва гъши дроб, гарниран с трюфели.
Коктейл от френски сирена.
Бисквити и кафе с ликьор
(„Бенедиктин" или „Шартрьоз").
И ето идва онзи миг върховен,
когато на изисканите гости
тя ще покаже своите акварели –
моря и небеса,
мечта и гибел.
А след това
и даже едновременно
тя ще чете с трепетащ глас
от книгата – виновница за всичко.
На връщане от облаците
тя е уморена.
Очите трябва пак да свикнат
с мистичния сумрак
на свещите, догарящи безшумно.
О, Господи!
В салона е замряла вечността.
Аполинер лежи с превръзка кървава.

Последното, което чува
е крясък на тълпа: „Смърт на Гийом!"
Във две съседни локви кръв
се валят Гумильов и Маяковски.
Лудият Езра Паунд се е заврял
сам в клетката за птици.
А Елиът – бос и с навити крачоли,
обкичен с водораслите кафяви и червени,
събуден от човешки гласове, се е удавил.
Единственият буден е екранът
на Интернет,
където съобщават,
че краят на света се е отложил.

О, Господи! –
повтаря Графоманката. –
Каква огромна отговорност
от днес лежи на моите плещи!

2001

КОТКАТА ПИЕ ОТ МОЯТА ЧАША ВОДА

На Тома Марков

Знам, че това е сън.
Знам, че сега
би трябвало да мръдна
ръка. Да го прогоня. И да взема
успокоително лекарство... Но
не мога.

Вместо мен,
нощната лампа се раздвижва.
Видоизменя се
и става междузвезден кораб,
и от него
човечетата слизат да ме вземат,
като че ли съм тяхното успокоително лекарство.

Разбира се, не целия.
Моята цел,
моята ос,
моята самоцелност неспокойна –
такива работи не са им нужни.
Те идват да изтръгнат от душата ми
само една предполагаема костилка.
Една ампула малка, скрита
под опаковката от лъскаво съзнание.
Ала под него...

Нещо тайнствено се случва.
Човечетата бягат ужасени.
Но корабът го няма.
Чувам лочене... О, Господи! –
Котката пие от моята чаша вода.

Благодаря, Спасителю!
Благодаря!
Сега
ръката ми ще се раздвижи.
Виденията ще умрат от страх. А аз,
по липса на успокоително,
ще трябва да преглътна част от себе си...

– Можеш да пиеш и водата – казва котката. –
Защото аз съм само спомен
за твойта някогашна котка Симо.

Ако не вярваш,
ако се съмняваш,
спомни си Антоан,
спомни си Лавоазие.
Спомни си как изследваше водата
и вместо златна рибка хвана
закона, според който нищо

не се създава, нито губи,
а само се видоизменя...
После
спомни си гилотината, където
самият Лавоазие
загуби своята глава.
Adieu, mon cher! Adieu!
Майка ти каза да не се страхуваш.
Ти няма да умреш в чужбина.
Пази се от вода и слава.
В това ужасно време на видоизменници,
противно на законите –
създавай!

2001

ГРАДИНИТЕ НА ВЕЧНОСТТА

Изведнъж
свикват съвета на ветровете.
Облаците си спомнят, че са твои роднини.
И чуваш:
– Крайно време е да заведем детето
на зоологическа градина.

И разбираш, че това е укор – опасен укор
за съвсем друго, забравено обещание.
И те причаква тъмнозелено утро
под маслините гетсимански.

Настъпил е отново седмият ден.
Бог си почива.
А ти си сътворен.
Входът в градината днес е безплатен.
Ябълката свети. И езичето на змията.

Скърца пясъкът по карл-линеевите алеи.
Преражддам се лениво. С очи земноводни
разглеждам небето.
Там ли ще живея?
Но фамилията не иска повече да я водя.

Родословното дърво шуми недоброжелателно.
И всички са уплашени.

Всички са озлобени.
– Махай се!
Не искам да те виждам, татко! –
крещи моето бъдеще срещу мене.

Хвърля на земята книжния плик.
И сандвичите с кетчуп се размазват
като кръвта на античен мъченик,
чието име не е запазено.

Клонът е счупен.
Да не ровим причините.
Дете, направи си свое начало, свой нов клас,
по който нова вечност да мине.
А свой собствен край ще си измисля аз.

Но защо никой не забелязва раздялата?
Хора и животни през решетките се гледат.
А аз вдигам на ръце залеза.
И след малко ще се скрием безследно.

Никога не съм бил по-свободен
звяр, избягал от политическата градина.
Какво, че по моста със звездните сводове
някакъв нов век бил минал.

Минавам и аз през гранични дъбрави.
А после се вливам в отвъдна гледка.
Господи, благодаря ти, че забрави
да заключиш моята клетка.

2001

XI

Всъщност
Господ не заключва.

Светът е семантичен знак,
който не може да се изговори.

КАПРИЗ № 20

На Панко Анчев

Я виж –
Времето хвърля сянка.
Времето излиза от гробницата.
Обръща страницата.
И се прибира обратно в себе си.

Ти си живял по-малко от мен,
затова си по-сигурен
и по-ясен.
Кажи
как да постъпя?

Човекът, за когото мечтаехме,
ми каза да престана
с този начин на живот.
– Дай под наем своя свят,
за да си платиш
данъците и лекарствата.
Твоят свят е прекалено романтичен
и просторен.
И е в центъра.
А ти си все по-малък и си периферен.
Няма да издържиш дълго
на това несъответствие.
Дай своя свят под наем
на чужденци. Те плащат скъпо.

А сам се премести в обител тиха,
в най-скромното панелно мироздание,
в реалността – убиец на поезия.

И докато скърцам със зъби,
времето си забравя сянката
под моите очи
и по грешка взима моята сянка.
Не му завиждам.
Тя ще го побърка.
Защото моят свят се състои
от картини, музика и книги.
И не мисля да напускам себе си.

Мили мои
изтъркани,
издраскани,
старомодни грамофонни плочи,
защо ме гледате с такива тъжни очи?
Пак оня ли ви каза,
че сте станали вече надгробни плочи?
Може пък на мен така да ми харесва.
Я му теглете една майна
на този, за когото мечтаехме!
„Ум, който не мечтае, полудява“ –
казваше мъдрецът.

А аз тогава от какво съм полудял?

И ти, вълшебна, сенчеста, свободна планина,
зелена и през зимата,
нали си знаеш
защо няма да пожълтееш,
нито да почернееш,
нито да побелееш
като мен.
Ами защото не си реалност.
Защото си нарисувана.
И аз мога да те целуна по челото.
Но няма да те дам за данъци.

И вие, мои книги, писани от птици,
какво сте се оклюмали? Защо мълчите
като на свиждане прощално?

Аз няма никога да се откажа
от вас. Двубоят между думата
и смъртта
не свършва тук.

И по-добре никога, отколкото късно.
И вече е по-добре.
И вече е никога.

2001

КАПРИЗ ПОСЛЕДЕН

Какъвто животът – такава и смъртта.
Уилям Бътлър Йейтс
(В превод на дъщеря ми)

Вървя.
И водя за ръка баща си.
А той е все по-малък.
Загубил е ключа от къщи.
Но няма никога да си признае.
Метнал се е на мен.
И всъщност аз сега не знам
къде бих могъл да го отведа.
Интернетното кафене
има ден за профилактика.
Освен това не зная как
се отваря сайта
на Онзи свят.
Знам само,
че светът е изречение
от дълъг апокриф за богове.
И се опитвам
да си построя дом от думи.
Но той се срутва върху мен.
И аз крещя:
Кислород,
помогни ми да изгоря по-бързо!
Непоносимо ми е тежко!
Желязо,
отказвам се от теб!
Върви по дяволите, твърдост.

Светът е начин на изразяване.
Татко,
не искам да бъда баща!
Ужасно ми е тежко.
Мамо,
не искам да ставам по-възрастен и от теб!
Позволи ми този каприз последен.
Направи нещо! Моля те!

Ти, която си вече в земята,
а земята е била винаги в тебе,
кажи, че си Богинята-майка.
И всички неща са ми братя.
Разреши ми да се харесам на тъмнината.
И да се отпусна завинаги
в безкрайната
нейна прегръдка.

2001

КАМЕННИЯТ КОРАБ

Тревисто възвишение –
пиедестал за облаци...
Но там е хвърлил котва
каменният кораб
на Але.

Всички викингски дракàри
отдавна вече са потънали,
изгнили са или са изгоряли,
или са се разбили
в реалността като илюзии.
И само каменният кораб още пори
безвремия и времена.

Блести крайбрежното въображение.
Вятърът спори с езерцата.
Нарича ги крадци на небеса.
– Това изобщо не е кораб –
избухва той. –
Това е мегалит.
Обсерватория...
А може би е храм.
А може би е гроб.
Но не и кораб...

Вдигам яка,
обръщам гръб на вятъра,
защото все пак ми се иска
да го е имало
този отчаян
завоевател Але.
Дори сърцето ми подсказва,
че вътре в мене също плава
каменен кораб
с екипаж от тайни.
Дори това тревисто възвишение
ме насърчава с неочаквани появи –
издути като корабни платна,
сънливи крави
пасат полярното сияние.

2002

РАЗЦЕПВАНЕ НА ПРАСКОВА

Докато сладкодумният грузинец
се мъчи непрекъснато да те напие, ти
мисли за нещо друго.
И го направи.
Тъй както времето се прави на съдба.

Дръж нежно своята измислица,
защото тя е таен знак.
Мек мъх и сладък сок
по пръстите.
А устните сами ще се разтворят.
И ще нахлуе в тебе твоята природа...

Когато си поемеш дъх отново,
ще имаш чувство, че е минала стихия.
Вълна столетна е отнесла
гнилите мостове
и къщички мъчителни.
Но ти къде си бил?
Защо не помниш?
Долитат думи каменни.
Отлитат случки без събития.
„Моля, мъжете тук да станат. И
да пием за жените!“

2002

КЛЮЧ

На Дончо Цончев

Пиехме тихо,
когато чухме стъпките на сянката.
И аз станах да ѝ отворя,
но тя се бе прехвърлила през оградата.
Тогава

Ловецът на пробласъци ми каза:
Виж какво,
я ми остави ключа под бърсалката.
Понеже се надявам да се върна пак,
понеже се надявам...
За разлика от Оня,
с когото сме си бърсали сълзите...
Остави ми ключа под бърсалката.
Както правят всички.

Вече не правят,
казах аз.
Но ще ти оставя ключа
под онзи облак.
Както правят всички мълнии.

А всъщност
Господ не заключва.

2002

ДУХЪТ СИ СЪБИРА НЕЩАТА

На Тошо Тошев

Паметта – това е
къщата на душата.
Случайни думи.
Как си ги запомнил, приятелю?
Вратата зее.
Вътре е доста разхвърляно.
Паякът се люлее –
въобразява си, че е махалото на самотата.
– Слушай, малкия,
точно тук си бях скрил
тетрадката с тайни.
По дяволите!
Кой е пипал точно тук?
Паякът ми прави знак да приближа.
И когато се навеждам,
той ми забива един шепот:
– Твоят дух си събира нещата...
– Какво искаш да кажеш?
– Искам да кажа,
че си стяга багажа...

Тишина –
Всичко е забравено.
О, Господи,
какво прекрасно нещо
е тишината,
в която
душите влизат и излизат
и си говорят
за ангела Майкъл!

2002

Вариации на забравена ТЕМА

1.
Противно на всичко,
идвам от бъдещето,
отивам в миналото.
И всичко става още по-противно.
Тесен сребърен проток
свързва двете морета.
Времето ми се чуди.
Небето ме наблюдава
с известно подозрение.
Защото
знамето на кораба
прилича на език,
който се плези на мечтите.
И ако не беше този
ветрец, който излиза
от ноздрите на спящия Нептун,
истината би била непоносима.

2.
След известно време
всеки път забравя своя смисъл:
От къде идва,
къде отива
и защо изчезва?
И защо, и защо?
Проклета моя кръв,
защо не те пролях
под стените на Кабиле?!
Защо не написах с теб
като осъдените на смърт
нещо незабравимо,
нещо като отвор в затвора?!

2002

ХЕРМЕНЕВТИКА

Нещо разбърква мислите ми.
А под тях гори огън.
(Така майка ми вареше домашен сапун
по време на войната.)
Малък лютив огън,
а над него клокочи
пепеливо небе
с лоени облаци.
Очите ми се насълзяват от дима.
Все по-трудно тълкувам
кое е сън,
кое се случва наяве.
Звъни се.
Тичам на вратата.
Няма никой.
Дигам слушалката –
Пустинен сигнал.
И от никъде никой.
А ме търсят.
Това се превръща
в малка пробойна
като от куршум 9 мм –
нещо като рана в течението
на останалото време –
нещо като уста на водовъртеж.

Иска май да ми каже нещо важно.
Но аз съм вече погълнат
от това родно безредие.
И не чувам нищо друго,
освен шуртенето на бъдеще,
където
някой си мие
окървавените ръце
с калъпче домашен сапун.

2002

СТЪКЛЕНИ СЪСТОЯНИЯ

Една птица се удари в мен
и разбрах, че ставам прозрачен,
прозирен,
прогледен –
Я виж ти! А бях
само проницателен.
И то невинаги.
Сега
като че ли ме разпитват:
Казвай какво видя?
Какво прозря?
И защо?
И аз вече съм престанал да се гърча
под бича на свободната си воля.
Няма какво да признавам.
Тайните падат сами от мен –
сърцевидни листа,
пронизани с лъч купидонов.
И аз съм листопаднал.
А над мене през клони студени
родословно ме гледа
гола вис –
Не се окайвам,
нито тържествувам.

Чувствам се прозорец
между този и онзи светоглед.
След птицата
чакам камъка.
Тогава ще стана система напълно отворена
под звън на счупено
Битие,
Небитие
и само Не...
И други стъклени състояния.

2002

ПРЕД ПОЛОЖЕНИЕ

Аз май няма да умра като хората.
Достатъчно е да престана
да те сънувам
и въпросът ще се уреди...
И всичко ще изглежда немислимо.
Само аз ще изглеждам замислен.
И ще въздъхна: Не можа ли
да ме избере
някоя по-прилична смърт?
– Ти от кой край си? –
ще започне тя.
– Аз съм от края на света –
ще завърша аз.

Но преди да се случи всичко,
ела още веднъж, мое вечно момиче.
Донеси ми наглата усмивка,
с която те свалях
първия път.

Тя е скрита в тенекиената кутия
от бисквити,
кутията, изрисувана с лунен вятър,
мистрал и ръждясал ветропоказател –
кутията, в която крия
пистолета на баща ми,
защото...
цял живот повтарях
а днес го казвам за първи път:
Аз няма да умра като хората.

2002

НЕДАЛЕЧ ОТ БРЕГА

Недалеч от брега
аз стоя на стени допустими.
Безполезно растение с въздушни корени.
А под мен
вече седем епохи
са разкопани.
Седем двойници твои
ме гледат под счупени шлемове.
Троя, Троя, Троя,
колко си моя!
А няма следа, по която да тръгна към себе си.
Нищо станало не е останало,
освен сянката на слепия поет,
който едва ли е бил тук.
А аз стоя на стените.
И защо трябва да виждам
черния път
и полето,
където парцалени селяни махат ръкави?
Кого плашат?
Какво пазят?
Само балите слама
блестят разхвърляно
като ограбени саркофази.
Лъхва огнен вятър.
И чувам на плашилото откъслечните фрази:
Менелай преследваше Парис
за красотата, която

не спаси света.
Ахил излезе на двубоя с Хектор
за трупа на приятелството –
пета на душата.
А ти, Време, ветровито и тихо,
всякакво и непрекъснато,
ти с кого се бориш?!
Толкова силен ли е Той?
И за какво е всичко?!
Ала за каквото и да е,
привършвай!
Вече ми омръзна
да плаша птици.
Вече съм уплашен сам!

Безстрашни тракторчета влачат
зелени планини от дини.
Туристи някакви ме питат
не съм ли аз археологът.
Бърборят, че войната свършила.
Но този кон червен,
който пасе
в корито на пресъхнала река,
не е ли дар данайски?

А сърцето е отворено.

2002

AQUILA NON CAPIT MUSCAS

т. е.
орелът не яде мухи.
С тази антична
ирония ни отминаваше
старомодният даскал,
когато го замеряхме
с книжни птици.

Но защо си спомням
тези неща за забравяне?

В забравен от някого вестник чета,
че шегаджии от Източните Родопи
хвърляли мърша с отрова –
дар за последните
лешояди.

Вятър – пазач на върхове,
се гърчи с вързана уста в тревите.

Лешояда е орел, избягал от ада.
По други данни бил освободен
поради липса на доказани
престъпления и грехове.
Бил наклеветен от сладкопойни роднини,

които се препитават
с крилати насекоми.
Но вонящата слава не изветрява.

Макар че като си помислиш –
всеки става накрая леш
и тогава
има ли значение
какво ще те погълне –
земна зев
или огнен език,
или небесен клюн?

Облак с дъх на асфалт топи снеговете.
Топят се и белоглавите лешояди.

Няма кой да закриля крилата.

Но може би геолози или граничари
ще намерят сираците –
скалните голишари,
и ще ги занесат завинаги в низината.

Нещо... доста старомодно го давам –
реалистично до същинизъм.
И си спомням неща за забравяне.

Поне да бях научил латински.
Но за нищо не съжалявам. Не ме е яд, че
животът ми вече премина.
Мъчно ми е за последното лешоядче,
което ще умре в зоологическа градина.
И ще екне гласче под небето последно
под саван от стоманена тел:
– Татко, татко, гледай! –
Мухите ядат орел.

2002

СЕМАНТИЧНИ СЕМЕНА

Да слушаш стихове на непознат език –
наистина това наподобява
паранормалните явления,
контактите с небитието,
рисуването на пейзаж
отвъд мъглата,
готова да ти каже: „О, не е това!
Съвсем, съвсем не е това...“

В квартала има някаква тръба,
която пее водосточни
пророчества на вятъра.
Не тракане на ламарина. Не свистене.
А музика.
Мелодия.
Молебен.
Излизал съм посред нощ да я търся,
да разбера магията.
Но тя веднага млъква.
– Не се страхувай! –
казвам ѝ. –
Не ме интересува
какви безумия разпространяваш,
а как го правиш...

Ласло Наги например,
когато Господ му даваше добро настроение
и безспирен спирт,
превеждаше български народни песни.
„Дилмано-дилберо“ и т.н.
той си го разбираше като:
„Сокол кацна на моето рамо“.
Понеже беше куц,
налагаше му се да лети,
а не да сее.

Някакъв кон го беше ритнал
в детските години
и другите възрасти се страхуваха да дойдат.
И той ставаше едно голямо дете.
После – едно огромно дете.
После – едно старо дете.
Не помня на какъв език сме си говорили
тъй дълго с Лаци. После
крилатият кон дойде да си го вземе.

А вчера дойде Мануел Муньос Идалго.
И масата, откупена за вечни времена,
се изпълни с кастилиански възклицания.

Само чашите гледаха с празен поглед,
когато Маноло каза:
– Дойдох да ви предупредя,
че калъпът, от който ни правеха, се счупи
и повече няма да правят
такива като нас.

С нещата трябва да говориш
на техния чуплив език. Не си въобразявай,
че те разбират твоя.
Ако намериш начин, покажи им,
че ги изпитваш, както се изпитва
желание или досада,
или ученик. Тогава всички
деца ще почнат да подсказват
със знаци и движение на устни.
А хванеш ли един-единствен знак,
ти вече имаш важен пленник –
„Език“, както са казвали на фронта –
следа от истина, подобна
на белег от крило върху небето.
Веднага тръгвай! Но помни –
само лъжата е правдоподобна.

И ето, поучен от своето куче,
захапвам сам своя повод.
Това значи, че искам да изляза.
И да си мисля, че сам водя себе си.
Искам да изляза от тези проклети думи,
ограбени от политици,
олигавени от поети,
вонящи на донос.
Искам да изляза от тях.
И да те обичам безсловесно.
И да тичам по онова поле.
Да прескачам магнитно-силовите линии.
Да душа полюсите
и да гледам
как мравки влачат семантични семена.
Народът не обича пеещите насекоми.
Народът обича баснословните мравки.
И те ме побиват, защото
Светът е семантичен знак,
който не може да се изговори.

2002

ДУМИ ЗА ЛЮБОМИР ЛЕВЧЕВ

РЕДОВЕ ОТ БИОГРАФИЯТА

Роден на 27 април 1935 г. в Троян. Завършил Философско-историческия факултет на Софийския университет. Редактор и главен редактор на в. „Литературен фронт" (1961-1971). Първи заместник-министър на културата (1975-1979). Председател на Съюза на българските писатели (1979-1989). От 1991 г. е редактор-собственик на издателска къща и международно списание „Орфей".

Първата му книга „Звездите са мои" излиза през 1957 г. През 2002 г. публикува книга стихове „Капризи". Междувременно е издал повече от 30 книги поезия. А също и романите „Убий Българина!" и „Ти си следващият". 58 негови книги са издадени в 36 страни.

Действителен член на Европейската академия за изкуство, наука и култура – Париж. Член-основател на Европейската академия за поезия – Люксембург. Фелоу на Йейлския университет – САЩ. Член на Международния литературен фонд – Москва.

Международни награди:

Златен медал за поезия на Френската академия и звание Рицар на поезията (1985);

Медал на Асоциацията на венецуелските писатели (1985);

Награди „Мате Залка" и „Борис Полевой" – Русия (1986);

Голяма награда на института „Ал. Пушкин" и Сорбоната (1989);

Световна награда за мистична поезия „Фернандо Риело“ (1993) и др.

След 1989 г. е издал следните поетични книги:
„Мелодыя для флейты“ (Minck, 1990),
„Taal Van Vuur“ (Belgie, 1990),
„Рицаря, Смъртта и Дявола. Стиховидения“ (1992),
„Del mas alla“ (Madrid, 1993),
„Превалец“ (Skonje, 1993),
„Отвъд и други стихотворения“ (1994),
„Безлунен календар“ (1995)
„Небесен срив“ (1996),
„Sky Break“ (Pueblo, Colorado, USA, 1997),
„Пръстен и други приготовления“ (1999),
„Bir Yildizdi Tasidigim“ (Istanbul, 1999),
„Гладиатор с меч от здрач“ (1999),
„Магнолия“ (2001),
„Селена. Лявото око на боговете“ (2001),
„Капризи“ (2002),
както и романа
„Ти си следващият“ (1998),
„You Are Next“ (New York, 2001).

В ПРЕДДВЕРИЕТО И НА ИЗХОДА

В стихотворението „Медресе“ от книгата „Свобода“ (1974) Левчев описва един мюсюлмански университет, където млади хора изучават „една религия ужасна“. И в този процес на усвояване на „ужаса“ един до друг стоят създателите на хармония, търсачите на истини, поетите на историята Улугбек, Авицена и Омар Хайям. Поезията на Любомир Левчев не е „една религия ужасна“, но тя много ми напомня нарисуваната от него картина в медресето. Защото в нея има същото парадоксално съчетание на възторг, съзидание и светла надежда с неверие, разпадащ се свят и объркaност. Романтичният порив, страстното желание да се постигне щастието върху цялата планета, вярата, че идеята за социална справедливост е безсмъртна и непременно ще бъде постигната с всеотдайна и жертвоготовна революция, съжителства с разумното отчитане, че всичко е много сложно, но че тази сложност постоянно се разлага и освобождава една неуправляема енергия на отчаянието, старостта и смъртта. Също както когато пролетният вятър рязко спре да духа, над земята застива пустинна жега или мъртвешки хлад. Бъдещето с неговото равенство и братска обич изведнъж се обръща назад по посока на историята и потъва в братоубийствените войни, в инквизицията и античните философи. Дори и любовта вече не е естествено чувство между мъж и жена, а е вплетена в стенописите на същото това „преддверие на

безверието", за да се превърне в обекта на рационално занимание, в игра на умовете. Летежът на фантазията е непременно овладян от съзнанието за здравия корен, за необходимостта да се стои тук, на Земята, и никога да не я напускаме. Тези вътрешни сблъсъци учестяват и стават все по-остри и драматични с напредването на годините и възрастта. Това са изконно присъщите на поезията на Любомир Левчев състояния на духа. Дори и първата му книга, която обикновено се възприема като по младежки дръзка и публицистична, е всъщност заплитането на конфликта между съгражданието и събарянето. И когато казвам „съграждане" и „събаряне", аз имам предвид библейския им смисъл. Защото мерките в поезията на Любомир Левчев са вселенски и библейски. Всичко се съизмерва с мащабите на мирозданието. Дори и най-малките разстояния и чисто ежедневните преживявания, превъплътени в стихотворения, са отломък от едно огромно тяло. Такъв замах и такъв поглед в българската поезия притежаваше единствен Вапцаров и не е чудно, че Левчев често споменава името му и го прави герой и съавтор на поезията си. Но Левчев е близък и с Маяковски, Уитман, П. Неруда – другите титани на XX век. Чрез тези поети модерният човек осъзнава новата действителност и изразява новото съзнание за зависимостите между хората и природата, между хората и хората. И особено: между човека и обществото и времето като движение и напред, и назад.

Предметният свят на Любомир Левчев, току-що създаден и още незастинал във формите си, вече е разтърсен от взривове и земетръси. Той се люлее от напрежение и бързо се разпада на разпръскващи се навред отломъци. В същото време тези отломъци отново се събират (и сякаш на същото място във вселената), организират се в ново цяло, застиват в новите си форми, за да се пръснат отново във въздуха и потънат в новото си битие. Може да е странно за един поет, който възпява съзиданието и положителния идеал, че поезията му е по-скоро вряща лава, отколкото спокойно устроен бит. Но такъв бе и Вапцаров. Такива бяха и Маяковски, и У. Уитман. Такъв е и Любомир Левчев...

В неговата поезия има всичко. И това всичко е колкото реално, толкова и иреално, извън представите и уговорките за смисъла на думите. Когато назовава с думи нещата, Левчев не се затваря в преките им значения, а непременно казва още. Това би могло да се нарече метафоричност, но не е съвсем, защото не са метафори сътворението, животът и смъртта, за които поетът непрестанно говори и размишлява. Те са неговият свят, който е безкраен и необозрим. Затова и той не го описва подробно, а измъква чрез отделни думи елементи от него, за да ги усмири и положи пред очите и представите ни.

Такава поезия не се създава по всяко време и във всяка епоха. Необходими са условия, за да се породи подобна представа за света, и човек, който да я има и пресътворява с думи. Любомир Левчев е поет на най-сложното и най-драматичното състояние на българското общество. Той е писателят, който заедно с Йордан Радичков, Цветан Стоянов, Андрей Германов, В. Попов, Владимир Башев, Петър Караангов и др. долови през 60-те години на XX век разпада на колективистичното общество. Тогава всичко изглеждаше съвсем различно. Монолитността на идеологията и на личността не допускаше колебания и пропукване на обществените основи. Това е драматизмът на времето. Подземният тътен става все по-тревожен и по-остър, но го чуват единствено поетите и разказвачите, увлечени от по-

литически ентусиазъм за преобразяване на света и установяване на справедливост. Сърцата им все по-често долавят тревогата, разколебаването и напрежението. Някаква смътна опасност се приближава и надвисва над спокойствието и хармонията. Л. Левчев е като чувствителна мембрана, вибрираща болезнено.

Започва смяната на епохите!

Епохите се сменят пред очите на хората, но очите на хората невинаги забелязват това. Големият писател обаче, дори понякога да не го осъзнава, изразява покълващите идеи и става предвестник на промените. Такъв писател е и Любомир Левчев. Неговият герой е човек, който в упоението на великата идея за справедливост и свобода е все по-често и все по-трагично сам. Многолюдието и стремежът към всеобщност и разбирателство с целия свят подчертават и подхранват самотата. Но самотата не е страшна. Тя те кара по-силно да обичаш и да мечтаеш за повече взаимност и общителност. По-страшни са съмнението и раздвоението. Човекът в поезията на Любомир Левчев постоянно декларира, че е силен, могъщ и целеустремен, а всъщност е обладан от съмнение. То подклажда неверието в собствените клетви и разколебава твърдия характер. Затова е и толкова силна носталгията по устойчивостта на земята и корена; но още по-силно е чувството, че самата земя не е толкова твърда и че коренът не е достатъчен, за да се постигне с негова помощ равновесие. И как да бъде, когато пластовете се движат, а въздухът стене от напрежение и болка. Но ти носиш в себе си спомени, знания и завещания на предходните поколения. В тази несигурност, изменчивост и нетрайност на света всичко може да изчезне в един миг, да се стопи или да се превърне в безполезност и безсмислие. Заплахата над личността е заплаха за физическото му съществуване, но и за духовната му цялост и хармония. Съзнанието за приемственост е висша почтеност, но е и бреме, защото усложнява живота и го прави по-тежък и несигурен. Знанията наистина са печал. Въпреки това героят на Левчев се бои, че може да ги изгуби, да ги забрави и с тях да бъдат забравени неговите предходници и роднини. Миналото живее единствено в настоящето. А нали настоящето може да потъне в небитието и така да спре времето. Днешният човек ще заличи в съзнанието си онова, което са му завещали предците, и те ще изчезнат заедно със забравата. Новото трябва да съжителства в хармония със старото. Тази хармония е вече извоюване на свобода. Свободата обаче е нетрайна и непълна, щом старото и новото воюват и щом личността е разколебана и натоварена с комплекси и драматични спомени. Миналото е желано, ако съумява да сложи ред и хармония, но и тогава натоварва с нови значения настоящето и го прави още по-сложно и противоречиво.

„Рицар“, „смърт“, „свобода“, „огън“, „гладиатор“, „звезди“, „хляб“, „заклинание“, „обсерватория“ – това са основни думи в поезията на Любомир Левчев. Общото между тези думи и техните значения е, че носят смисъла на променливото и трайното, на възвишеното и земното, на красивото и полезното. Такова съчетание на съгласие и противоречие е самият герой на Любомир Левчев. Но такава е и епохата, в която живее този герой. Тя търси своите измерения и идеали, а заедно с тях и своите най-точни думи. И понеже е гранична епоха, епоха на разпад и преход, нейните жестове са ту показно аристократични, пренесени от далечното минало, ту грубо плебейски, родени от ежедневието на обикновените работници. Разрушаващата антична древност и рицарска достолепност се преобразяват в

площадно-битово ежедневие, в трудов процес, разговор в кръчмата или партийно събрание. Думите преливат от една епоха в друга, от един стил в друг, за да изразят гордост или страх, радост или обреченост, отпътуване или очаквано завръщане. И всичко е без никаква ирония. Напротив, трагичният тон звучи и зад противоречието, публицистиката и изповедта. Осъзнатата реалност се задълбочава в собствената си противоречивост и обреченост. За нея вече всичко е от значение и има смисъл. Времето не може да спре, но и личността не може да престане да го изживява и осъзнава като преминаване от преходност към вечност, а после обратно.

Литературата на разпадащия се колективизъм обича темата за пътуването, защото движението в пространството е движение във времето; то е промяна, осъзнаване на различията и изтичането на мига. Животът тогава се концентрира в мига и той става смалена вечност. Новите пейзажи и хора са нови светове и нови времена. Те съдържат надеждата, че в тях може да има повече устойчивост и че техните тайни за живота ще помогнат да се намери разковничето. Пътуването е и бягство, и приближаване; то те измъчва с предстоящата неизвестност, но и ти дава спокойствието на пристигането у дома. Между тръгването и пристигането, т.е. в самото пътуване, е заключено пространството на любовта и съмнението, на тревожния размисъл за съвременността. Не е случайно, че то протича трудно, в мъгла или в проливен дъжд, с напрегнато взиране и в постоянно очакване на някакво препятствие, на опасност с трагичен край.

Но поезията на Любомир Левчев не е само „предверие на безверието"; тя е и изход от безверието. Вярата в единството на цялото мироздание и на всичкото време от сътворението до второто пришествие; вярата във възможностите на човека и на неговото съмнение - ето поезията на Левчев. Тя цялата е от парадокси. Самият човек в нея е парадоксален, защото е едновременно създател и рушител, родител и убиец, състрадателен и жесток до уродливост. Тази двойственост го измъчва, но той не се старае особено да я отхвърли. Повече го измъчва губенето на сили, отслабването на енергията и задълбочаването на съмнението. И може би смъртта е истинската свобода, защото отключва белезниците, отвързва те от позорния стълб и ти отнема тялото, което носи толкова много беди. Там, в смъртта, е истинската религия, вярата, пресътворяването, чистотата, неверието и безсмъртието на думите...

ПАНКО АНЧЕВ

ГЛАДИАТОР С МЕЧ ОТ ЗДРАЧ

Съвременната българска поезия представлява един удивителен организъм, който, от една страна, се развива в съответствие с пулсациите на социума, а от друга страна, има самостоятелен интелектуален и духовен живот. Независимо от празните брътвежи на различни литературни некрофили, които полагат неимоверни усилия да убедят общественото мнение, че последните петдесет години и в българската поезия са били пустиня, ние виждаме, че се открояват имената на неколцина съвременни поети, които съхраняват жива и продължават съзидателната енергия на голямата българска поезия, разгръщат поетическите завети на Ботев, Яворов, Пенчо Славейков, Дебелянов, Гео Милев, Лилиев. Достатъчно е да споменем тук автори като: Валери Петров и Александър Геров, Иван Пейчев и Веселин Ханчев, Михаил Берберов и Иван Давидков, Павел Матев и Петър Караангов, Любомир Левчев и Иван Динков, Константин Павлов и Иван Цанев, Никола Инджов и Георги Константинов, Екатерина Йосифова и Калина Ковачева... Списъкът може да бъде продължен още.

Сред тези имена едно от най-екзотичните цветя е Любомир Левчев. Предизвикателно дързък още с първите си книги („Звездите са мои“, „Завинаги“, „Интелигентска поема“), той привлича вниманието на критиката и на читателите с редица многопосочни, а нерядко и взаимно изключващи се внушения.

Като че ли първоначалната поетическа позиция, която афиширано (а понякога и скандално) защитава в първите си лирически сбирки поетът, е желанието за естетико-художествено взривяване на щампите и каноните на една ако не архаизираща се вече поетика, то поне банализирана поетическа визия, сковано поетическо зрение. От една страна, първите книги на Левчев (а и на поети като Владимир Башев, Михаил Берберов, Никола Инджов, Петър Караангов и други поети, които по-късно критиката определи под общ знаменател като априлско поколение) маркираха един естествен лирически протест, който отразяваше адекватно социални раздвижвания в средата на петдесетте години. От друга страна, самите художествени произведения (в значителна степен това се отнася не само за поезията, но и за прозата в този период) също индуцираха обратно, макар и на пръв поглед незначително, влияние върху обществените настроения и процеси. Интересно е да се проследи взаимното проникване, дифузията между набиращите инерция нови социални идеи, разкрепостяването на обществото и относителното му отваряне за тези нови идеи, и новаторските естетико-художествени послания на авторите, за които става дума. Тънка и почти неуловима е границата на взаимното влияние и облъчване. Но несъмнено енергията на литературните и общокултурните послания действа като своеобразен катализатор за разгръщането на социалните идеи, пряко влияе върху социалната практика. Така можем донякъде да разберем изключително противоречивия, разгъващ се на тласъци напред и внезапни връщания назад, криволичещ, сякаш калейдоскопно разтворен период на 60-те години на XX век. По това време започват да се избистрят настроенията на съмнения и разочарование от идеала. Тези съмнения обаче все още не стигат до степен на обобщение, на глобален поглед или преоценка на това, което се нарича изграждане на ново общество. Засега в произведенията на споменатите млади автори патосът преобладава над съмненията, възторженият романтичен порив изтласква резигнацията.

Първите книги на младите поети от 60-те години предизвикват различни реакции. От една страна, почуда, симпатия, а понякога даже акламации – заради способността да се улови духът на новото време и да се претвори в нова оригинална художествена форма. Второ – усещането за общност на поетическата гилдия, движена върху крилете на едно обществено обновление на идеите и, разбира се, върху една нова, освежена естетика, освободена от догми и клишета. И трето – съпротива срещу казионната критика, заета с някои охранителни функции, а не толкова реагираща срещу художествените достойнства на творбите.

Без съмнение Любомир Левчев е един от ярките смутители на литературното спокойствие по онова време. Лирическата провокация (съзнателно или несъзнателно търсена от поета) върви поне по няколко направления. Едното е постоянен нагнетяващ стремеж за вътрешно самодвижение и саморазвитие на собствените поетически търсения. И ние откриваме с течение на времето едно своеобразно движение от разказвателния лирически рисунък към все по-голяма асоциативна и метафорична концентрация. В ранните творби (от „Звездите са мои" до „Позиция" и „Но преди да остарея") навсякъде се сблъскваме с наивистичен дори изказ, неусложнени сравнения, изчистена образност и даже желание за лирическо повествуване.

Мария –
младата вдовица –
вдовицата на землемера,
със вдигната глава и спуснати ресници,
премина
през градината.

И мракът стана два пъти по-черен
от черната ѝ рокля,
от чорапите
и панделката черна на косите ѝ...
(Романтична балада)

А в по-късните творби („Бавен марш", „Сантиментална кабала", „Небесен срив") откриваме езотерично почти звучене, максимално натоварване на стиха с литературни и митологични алюзии, реминисценции, многопластовост, полифоничност, амбивалентност. Релефно ярко тази особеност изпъква в „Пръстен и други приготовления". Тук вече поезията не е разказ, а своеобразно съзерцание, опит чрез словото да се открият дори скритите съдържателни послания на празното пространство, порив и непрестанен стремеж да се открие смисълът на универсума. Главната цел като че ли е чрез словото да се изобрази разтварянето в субстанцията на противоположното. В отделното стихотворение лирическият персонаж е колкото индивидуален, толкова и тотален. Човекът е част от универсума, а универсумът е човешки. Разбира се, високата степен на абстрактност не разрушава поетическото въздействие, а обратно – облъчва с някаква мистична притегателна сила причудливите метафори и сравнения.

От невидимия кораб
на пристанището слиза здрачът –
сам и с наметало от самотност.
Аз съм здрачът.
Аз съм сянката под твоите клепачи.
Разреши да те целуна.
Разроши безумието.
Разруши стената лунна.
Искам да докосна устието с устни.
Да почувствам моста. Да почувствам
острата стоманена юзда за яздене
на стихии.
(Мостът на устието)

При Любомир Левчев откриваме своеобразни пулсации между лирическия пейзаж (графики от думи, зарисовки, словесни скици от натура) и експресията на образа – поетът прави постоянни опити да нарисува живота на идеята, да проследи дихането на мисълта, да усети вътрешната енергия на метафората, параболата, художествената елипса. Тази особеност изяснява твърде добре и постоянното преливане и взаимни дифузии между свободния, белия и класическия стих у него. Едно от любимите му средства, изглежда, е синкопът, няма да сгрешим, ако кажем, че той е структурообразуващ елемент. И може би няма да е пресилено, ако си позволим и една екстраполация на музикални термини – като че ли Левчев бемолизира и бекаризира стиха. Словесната игра, художествената еквилибристика обаче за него не е самоцелен версификаторски похват, а обратно – виртуозното владеене на римата, ритъма, подплатява удивителния усет и разбиране на полифоничното звучене на всяка дума, на комбинациите от думи, които раждат поезията. Поезия-

та е всъщност като бинарното оръжие – самостоятелно думите са обикновени, но съчетани, раждат съкрушително блестящ, образен или/и интелектуален масив, своеобразно оръжие за масово емоционално поразяване. Стихът у Левчев акумулира метафорично и ритмично напрежение. Много често има почти музикална конструкция и почти винаги накрая завършва с метафорична кода.

Съдбата ни прилича повече на подготовка
за съдба,
на опит...
Изтриват ни.
Изстъргват ни със ножа
и ни започват отначало.
Художникът не си постига идеала.
И подвиг е да издържиш!
Но ний ще издържим!
Защото
кръвта ни е цветът основен
върху палитрата на времето, все още.
И нашите сълзи – едничкия съединител.
А съвършенството ще тържествува ли все пак?
Ще бъде ли завършена
онази композиция мечтана?
И кой ще се любува на хармонията нейна?
Кой ще ни съзерцава?
Когато ний ще бъдем само облак прах
подир смъртта, препускаща на бледен кон.
(Смъртта, препускаща на блeден кон)

Постоянният стремеж на Любомир Левчев да използва своеобразни музикални конструкции или пластически решения при изграждане на стиха има сериозна мотивация. Левчев се опитва не само чрез съдържанието на думите, но и звуково и визуално да пресъздаде образа на епохата като едно живо същество, като един организъм. Изплъзващия се и изключително противоречив образ на епохата поетът изваява, като навлиза в социалните и психологически дълбини на отделната личност. Вътрешните пертурбации в духа на отделния индивид дават интересни отговори за развитието на целия социален организъм, на обществото. А човешката същност, цялото кълбо от индивидуални и обществени противоречия разкрива и вътрешните пулсации на обществото. Левчев има едно твърде показателно стихотворение – „Нощната стража". Това са поетични екстраполации върху едно велико произведение на Рембранд, отправящо към потомците знаменателно историческо, а и художествено-естетическо послание. Невидимата стража на вечността сякаш проверява епохата, конкретния човек и неговото време. Но доколкото социалните идеи и практика облъчват отделния човек, дотолкова би трябвало и конкретната личност (особено ако това е творец) да отправя своите нравствени послания към обществото. Виждаме обаче, че настъпват значителни разминавания между обществения морал и личния морал, между благородните по принцип идеи за изграждане на едно ново общество и индивидуалната корист, себелюбие, алчност, меркантилност, неудържима потребителска психика, демагогия и т.н. Съвременно с мощна сила се разгръща и обратната тенденция – обществото, което е декларирало, че иска да изгради един свят на равенство, братство, свобода, всеобща хармония, свят на красотата и високия морал, изоставя собствените си скрижали, подменя ги, взривява ги с вътрешна аморалност и противоречивост. Конфликтът между високите прокламирани цели и идеали и действителността, която

бива завладявана все повече от парвенюшки дух, от сектантска ограниченост, от демагогия и повърхностност, най-сетне от неискреност – започва да става нетърпим, назряват социални разломи. Общественото съзнание започва да самопроизвежда непродуктивни настроения, които обратно влияят върху съзнанието на отделния човек, извършва се една пълзяща преоценка на нравствените и социалните ценности. В крайна сметка големите думи се оказват изпразнени от съдържание, идеалът почти обезсмислен, а социалната практика – отрицание на благородната социална теория. Разстоянието между утопичната теория и компрометиращата се обществена практика става светлинни години. Българските поети през 60-те, 70-те и 80-те години на XX век по различен начин художествено отразяват тези сътресения в социалния организъм и в отделната човешка душа. Любомир Левчев се движи от Байроновата чаша за вино, направена от череп, през огнения следобед на двадесети век (да си спомним стихотворението „Пасо добле“), през портрета на епохата (поемата „Гърците, които си отиват“) към тайнството на смъртта („Аз, който не избягах от Помпей“).

В такъв план става обяснимо систематичното героизиране на историята в поезията на Любомир Левчев или най-малко на личностите, които движат историята. Тази особеност ще открием още в някои от ранните стихосбирки на поета („Звездите са мои“, 1957, „Завинаги“, 1960, „Позиция“, 1962), тя намира потвърждение и в последните засега творби на Левчев, например „Небесен срив“ (1996) и „Пръстен и други приготовления“ (1999).

За Левчев историята, както вече посочихме, е живо същество, постоянен художествен лайтмотив, отправна нравствена точка, социален коректив, естетическа норма. Човекът сам е история – сякаш ни казва поетът.

Човекът е роден преди зори.
Повит във вестник
и подхвърлен
пред някакъв луксозен магазин.

Човекът плаче.

Събират се край него минувачите,
покрусени като на погребение.
И както траките –
оплакват
съдбата на новородения...

Защо не му се радвате?

Човекът
сияе в своята първа светлина.
На своїто време той законен син е –
повит във новини и бюлетини,
сам най-тържествената новина!
(Човек)

Човекът е част от историята, той е тухла в нейната огромна постройка. И същевременно историята има човешки облик, нейното разгръщане е белязано от човешките страсти и противоречия. Защо все пак човекът не се поучава от собствената си история? Защо той не може да осмисли и по този начин да предотврати постоянно повтарящи се трагедии? Защо влиза постоянно в едни и същи трагически капани? В поезията

на Левчев това са не само реторични въпроси. В метафоричния подтекст той търси отговори, дири скрития смисъл на човешкото движение в историята и на историческото движение на човека.

Директното публицистично послание в поезията винаги крие опасност от елементаризиране на лирическото внушение. Интересно е обаче, че Левчев успява да облече в оригинални лирически решения директната теза, да метафоризира съответната идея, която иначе би прозвучала като публицистично клише. Един от способите за това е да се постигне поетизиране на делника, както и да се открие делничността на самата поезия. Поезията като всекидневие, изчистено от банални стереотипи и кухи форми. При това в поетичния делник Левчев вижда невидимата светлина на спиртоварната, на асфалтовата база, на кремиковските скели, чува плача за разрязаните крачоли, бавното реене на падащото листо. И тук през годините можем да усетим едно особено люшкане от подчертания патос и публицистичния възторг към резигнацията, скепсиса, разочарованието.

Кажи, къде е радостта, поете?
Кажи, къде са точките опорни?

Не ти оспорват вече стиховете,
макар че те са не по-малко спорни.

Не ти оспорват правото да страдаш.
Съгласни са дори да бъдеш нов...

...И в несъпротивлението падаш,
като в една целувка без любов.

(Кажи, къде е радостта, поете?)

Ако в ранните стихосбирки на Левчев преобладава възторженият летопис на строежите, на вътрешните пулсации и усилията за изграждане на едно ново общество („Но преди да остарея", 1964, „Пристрастия", 1966, „Обсерватория", 1967, „Рецитал", 1968, „Стрелбище", 1971, „Свобода", 1974), в по-късните му творби надделява съмнението, объркването, разочарованието, умората. Чува се вече викът на двадесетия век. Започнал е големият лов, пуснати са викачите на вечността, човечеството е подгонено като ранено животно. Като яростно слънце изгрява предчувствието за идещите социални разломи, във въздуха витае едно непредотвратимо усещане. Усещането е не само за катастрофични сътресения в конкретното (българското) общество, не само за трусове в общопланетарен и социален мащаб, но и усещане за трагични колизии в душата на отделния човек, за опасни нравствени деградационни процеси. Като че ли с края на века идва и голямата катастрофа.

Часът е час за смърт.
И от самия връх
на небесата
пада
последната звезда.

Предутринникът лъхва
и ни довява предчувствие
за края на света.

Далечен лай на кучета и на викачи.
Значи
това наистина е час за смърт.

(Големият лов)

За да изрази неизразимото излъчване на века, за да обхване необхватните му пулсации, Левчев търси помощта на различни културни алюзии, реминисценции, аналогии, поетически парафрази, скрити цитати, позовавания на мислители, художници, поети – от българските поети (Ботев, Вапцаров, Пеньо Пенев) до Дюрер, Ван Гог, Сезан, Едуард Мане, Висоцки, Хокусай, Търнър, Гарсия Лорка, Пабло Неруда, Рафаел Алберти и т.н. Какъв е смисълът на тази своеобразна естетико-художествена концентрация? – Емоционално, мисловно, метафорично, пластическо нагнетяване на интелектуални излъчвания и послания.

Желанието за разговор с духа на великите личности, усилието да се осмислят техните нравствени, естетико-художествени и социални завети, размишлението върху значението на големите исторически събития, опитът да се проникне в езотеричния смисъл на отделните епохи и в непрекъснатата верига на времето – позволява на поета да се добере до някои отговори, в които проблясва частица от истината. Ето едно стихотворение, което великолепно илюстрира как историческото послание дава точен и проницателен отговор на въпроси на човека от края на двадесети век:

Смъртта е тайнство. Страх... Но край – едва ли.
Земната люлка в пустотата ме люлей.
И чувам сферите – кристалните сигнали –
аз, който не избягах от Помпей.

Преди разкопките да ме разкрият –
свит като ембрион, тих, вкаменен –
аз просто устоях срещу стихиите.
И забравимото се вкопчи в мен.

Аз гледах как вий бягате надолу
към лодки и спасителни лъжи.
Окрали храмовете, вий се молехте –
грехът на чужда памет да тежи.

Човеци. Зверове... Изчезна всичко.
Как хубав бе пустинният Помпей!
При мен останаха две-три тревички.
И слава допълзя като злодей.

Смениха Бог. Проучиха Вулкана.
Градът развратен станал е музей.
И само аз при себе си останах –
аз, който не избягах от Помпей.

(Аз, който не избягах от Помпей)

Съществен структурообразуващ елемент в поезията на Любомир Левчев в такъв аспект става въображаемият диалог, реторичното поставяне на въпроси, своеобразната словесна фехтовка, която позволява на автора да разгърне не само идеята си, но и да организира формата на стиха, архитектурата на лирическата визия. Така ще си обясним защо толкова често поетът естетизира патоса или патетизира естетичното, емоционализира идеята или идеализира емоцията. Той твърде често върви от пластическото виждение към стиховидението, към словесния пейзаж. Или от музикалния мотив към изследването на загадъчните обеми на думите, на техните невероятни съчетания в разгърнати метафори. Един от малкото съвременни български лирици, който се стреми да изгражда – и твърде често го постига – стихотворения метафори, е Левчев. Важно е обаче да отбележим, че музикалните мотиви (или инвенции), пластическите визии

(или своеобразно скулптуриране на стиха), както и словесните пейзажи звучат в ансамбъл. Само така се изгражда разгърнатата метафора стихотворение. Това е може би най-адекватният начин да се долови особената, екстатична същност на посланието на двадесети век с неговото фрагментарно раздробено, а понякога ирационално съзнание. Въобще ирационалният, имагинерният характер на епохата привлича като магнит поета и редица от неговите стихотворения жадуват да уловят параметрите на тези неуловими и необясними ирационални послания.

Пропя онази първа и самотна моя птица.
Тогава срещнах Призрака.
Той ме попита
Къде наблизо има гроб, за да се скрие.
Аз отговорих, че най-близкият е моя.
Той се изсмя
И от студените му сини устни
Изблика кръв –
Онази, от която
Се правят знамена,
Звезди
И нови хоризонти.
– Но ако не успея своевременно да го намеря,
Тогава хвърляйте вини и грехове върху ми,
Докато се издигне пирамида от безумия.
Не трепери! Да бъде планина! Вулкан да бъде!
От устните на хоризонта бликва
тънка струйка кръв.
– Довиждане до следващата лава!...
Тъй...
Свърши времето, което
Наричахме история
И светъл ден,
А се оказа нощ.
Без слава.
Довиждане до следващата лава!
(Разсъмване)

Последните засега лирически творби на поета твърде ярко илюстрират тази тенденция. Нека само препрочетем „Микроскопична балада", „Сантиментална кабала", „Под сянка на звезда", „Свечеряване", „Удоволствието да губиш", „Последен разговор за всичко". Тук все по-често се появява образът на Смъртта (да си спомним впрочем, че ранният Левчев също мечтаеше да си назначи смъртта за секретарка), но сега този образ е твърде езотеричен. Поетът се опитва да открие тайната целесъобразност, скрития смисъл на този всевиждащ и контролиращ всичко образ. За него той е последна Съвест на епохата, вътрешен Самосъд, огнена Вечност, Вход, но същевременно и Изход, Арка към неведомото и невидимото познание. А защо не и краен отговор на всички въпроси, които измъчват съвременния човек – за смисъла на неговото съществуване, за жестоките послания на този век, за драматичната съдба на търсещия истината индивид, за безсмислието на всяко усилие, или висшия смисъл на човешкото усилие, насочено към познанието. Особено ярко се откроява това в стихосбирката „Пръстен и други стихотворения" (1999).

Смъртта отново в моя дом се крие.
Чувам я нощем как минава
по коридора. Влиза в кухнята и пие
вода от стъклената кана.
Тогава бързо ставам,

но не съм успял да хвана
нито една действителна следа от нея.
Не се люлее полилея.
Часовникът работи и светът изглежда вечен.
Като забравен кран тече човешка реч и...
Това е мама в детската опустошена стая.
Тя срича полугласно някакъв неднешен вестник.
Само заглавията. Само едрите. Тя иска да узнае
няма ли вести и предвестия небесни.
Развиделява се. Минава боклукчийската машина.
Варелите надига като стар алкохолик.
А след това отварят детската градина.
Вселената ехти от сънен плач и вик.
И мама от прозореца се взира ужасена –
Невръстно бъдеще пищи и моли миналото
да не си отива.
(Последен разговор за всичко)

И отново се сблъскваме със страшния въпрос – защо невръстното бъдеще пищи и не иска уж лошото минало да си отива. Нали отиващият си двадесети век е най-ужасният, най-кръвопролитният, най-чудовищният в новата история на човечеството. Какви ли апокалиптични видения навестяват поета в нощите на неговото поетическо съзерцание?

Големите български поети винаги са били и своеобразни пророци на своето време. Те провидчески са виждали развитието на обществото и човека десетилетия след като вече са напуснали тази земя. Ако направим един бегъл преглед на българската поезия от Ботев до Геров, не може да не ни удиви изумителната способност на българските поети да предугаждат не само бъдещите социални разломи и трансформации, но и безднните в душата на отделния човек. Любомир Левчев се нарежда в тази фаланга от ярки български поети, които определят лицето на днешната ни лирика, един от поетите, в чиито вени тече лирическата кръв на голямата българска поезия.

Заедно с поети като Александър Геров, Валери Петров, Павел Матев, Христо Фотев, Иван Динков, Константин Павлов, Никола Инджов, Георги Константинов, Петър Караангов той продължава великата традиция на българската поезия да бъде не само естетико-художествен глас и съвест на своята епоха, но и социален и нравствен ориентир за движението на човека във времето и за пулсациите на времето в душата на отделния човек и обществото.

1999 г. *ИВАН ГРАНИТСКИ*

СЪДЪРЖАНИЕ

Любомир Левчев
СТИХОВИДЕНИЯ

Редактор
ИВАН ГРАНИТСКИ
Студии
ПАНКО АНЧЕВ
ИВАН ГРАНИТСКИ
Графичен дизайн и корица
ПЕТЪР ДОБРЕВ
Предпечатна подготовка
ВАНЯ КРЪСТЕВА
Коректор
ВАЛЕРИЯ СИМЕОНОВА

Формат 84/108/32
Печатни коли 30,5
Издателство
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“
Печат
„ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА“ ЕАД

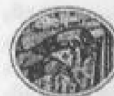

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“

Поредица „БЪЛГАРСКА КЛАСИКА“
в 120 тома
2002 – 2005 година

Издателство „Захарий Стоянов“ предлага специална поредица – най-доброто от високата българска класика. Всеки том е придружен от статии, анализиращи от различни гледни точки творчеството на българските класици. Изданието е насочено към ученици и студенти, както и към широката българска общественост.

1. Захарий Стоянов – ЗНАЕШ ЛИ ТИ КОИ СМЕ? – 5 лв.
2. Иван Вазов – НЕМИЛИ-НЕДРАГИ – 5 лв.
3. Йордан Йовков – СТАРОПЛАНИНСКИ ЛЕГЕНДИ – 5 лв.
4. Димчо Дебелянов – ЧЕРНА ПЕСЕН – 4 лв.
5. Христо Ботев – ПОЛИТИЧЕСКА ЗИМА – 5 лв.
6. Пейо Яворов – ПЕСЕН НА ПЕСЕНТА МИ – 5 лв.
7. Паисий Хилендарски – СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ – 4 лв.
8. Софроний Врачански – ЖИТИЕ И СТРАДАНИЯ ГРЕШНАГО СОФРОНИЯ – 4 лв.
9. Иван Вазов – ПОД ИГОТО – 6 лв.
10. Любен Каравелов – БЪЛГАРИ ОТ СТАРО ВРЕМЕ – 5 лв.
11. Добри Чинтулов – СТАНИ, СТАНИ, ЮНАК БАЛКАНСКИ – 5 лв.
12. Алеко Константинов – БАЙ ГАНЬО – 6 лв.
13. Васил Левски – НАРОДЕ???? – 5 лв.
14. Иван Вазов – ЕПОПЕЯ НА ЗАБРАВЕНИТЕ – 5 лв.
15. Петко Славейков – ИЗВОРЪТ НА БЕЛОНОГАТА – 6 лв.
16. Пенчо Славейков – ЕПИЧЕСКИ ПЕСНИ – 6 лв.
17. Константин Величков – ЦАРИГРАДСКИ СОНЕТИ – 5 лв.
18. Стоян Михайловски – КНИГА ЗА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД – 5 лв.
19. Гео Милев – ЖЕСТОКИЯТ ПРЪСТЕН – 5 лв.
20. Елисавета Багряна – ВЕЧНАТА И СВЯТАТА – 5 лв.
21. Асен Разцветников – ЖЕРТВЕНИ КЛАДИ – 5 лв.
22. Пенчо Славейков – НА ОСТРОВА НА БЛАЖЕНИТЕ – 6 лв.

23. Димитър Талев – ЖЕЛЕЗНИЯТ СВЕТИЛНИК – 6 лв.
24. Христо Фотев – ПЕЙЗАЖ ОТ ДУМИ – 6 лв.
25. Любен Дилов – ПЪТЯТ НА ИКАР – 6 лв.
26. Кирил Христов – ХЕЙ, ПРОЛЕТ ИДЕ – 6 лв.
27. Петко Тодоров – ИДИЛИИ – 6 лв.
28. Стефан Стамболов – СВОБОДА ИЛИ СМЪРТ (поезия и публицистика) – 6 лв.
29. Емануил Попдимитров – СЪНЯТ НА ЛЮБОВТА – 5 лв.

ПРЕДСТОЯЩИ ЗАГЛАВИЯ:

30. Братя Миладинови – БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ПЕСНИ
31. Георги С. Раковски – БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС
32. Захарий Стоянов – ЗАПИСКИ ПО БЪЛГАРСКИТЕ ВЪСТАНИЯ
33. Любен Каравелов – СВОБОДА И НЕЗАВИСИМОСТ (публицистика)
34. Васил Друмев – НЕЩАСТНА ФАМИЛИЯ
35. Райко Жинзифов, Григор Пърличев и Никола Козлев – ХАЙДУТ СИДЕР И ЧЕР АРАП
36. Неофит Бозвели – МАТИ БОЛГАРИЯ
37. Добри Войников – КРИВОРАЗБРАНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ
38. Цани Гинчев – ГАНЧО КОСЕРКАТА
39. Теодор Траянов – БЪЛГАРСКИ БАЛАДИ
40. Николай Райнов – МЕЖДУ ПУСТИНЯТА И ЖИВОТА
41. Христо Смирненски – ДА БЪДЕ ДЕН
42. Николай Лилиев – ПТИЦИ В НОЩТА
43. Георги Райчев – СЪНОВИДЕНИЯ
44. Георги Стаматов – МАЛКИЯТ СОДОМ
45. Елин Пелин – ВЕТРЕНАТА МЕЛНИЦА
46. Михалаки Георгиев – МЕРАКЪТ НА ЧИЧО ДЕНЧО
47. Константин Петканов – МОРАВА ЗВЕЗДА КЪРВАВА
48. Константин Константинов – ПЪТ ПРЕЗ ГОДИНИТЕ
49. Никола Фурнаджиев – ПРОЛЕТЕН ВЯТЪР
50. Ангел Каралийчев – РЪЖ
51. Стоян Загорчинов – ДЕН ПОСЛЕДЕН
52. Боян Пенев – БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА
53. Д-р Кръстев – МЛАДИ И СТАРИ
54. Симеон Радев – СТРОИТЕЛИТЕ НА СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРИЯ
55. Спиридон Казанджиев – ПРЕД ИЗВОРА НА ЖИВОТА
56. Васил Пундев – ДНЕШНАТА БЪЛГАРСКА ЛИРИКА
57. Никола Вапцаров – МОТОРНИ ПЕСНИ
58. Тодор Влайков – ПРЕЖИВЯНОТО
59. Дора Габе – ПОЧАКАЙ, СЛЪНЦЕ
60. Илия Бешков – СЛОВО И ОБРАЗ
61. Георги Караславов – СНАХА
62. Светослав Минков – ДАМАТА С РЕНТГЕНОВИТЕ ОЧИ
63. Добри Немиров – БЕДНИЯТ ЛУКА
64. Антон Страшимиров – ХОРО
65. Николай Марангозов – НА ПОВРАТКИ В СЕЛО
66. Ст. Л. Костов – ГОЛЕМАНОВ
67. Ламар – ЖЕЛЕЗНИ ИКОНИ
68. Илия Волен – ЧЕРНИ УГАРИ
69. Иван Мешеков – ЛЯВО ПОКОЛЕНИЕ
70. Владимир Василев – ПАНТЕИСТИ И МАНИАЦИ
71. Александър Балабанов – МЯСТОТО НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА
72. Михаил Арнаудов – БЪЛГАРСКИ ОБРАЗИ
73. Георги Кирков – ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ
74. Димитър Подвързачов – КАК ДЯВОЛЪТ ЧЕТЕ ЕВАНГЕЛИЕТО
75. Иван Хаджийски – БИТ И ДУШЕВНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД
76. Иван Хаджийски – ОПТИМИСТИЧНА ТЕОРИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД
77. Йордан Иванов – БОГОМИЛСКИ КНИГИ И ЛЕГЕНДИ
78. Иван Шишманов – ОТ ПАИСИЙ ДО РАКОВСКИ
79. Христо Радевски – ПУЛС
80. Сирак Скитник – СТАРО И НОВО ИЗКУСТВО
81. Александър Геров – ХОРА И ЗВЕЗДИ
82. Валери Петров – СБОГУВАНЕ С МОРЕТО
83. Александър Вутимски – СИНЬОТО МОМЧЕ
84. Богомил Райнов – ЛЮБОВЕН КАЛЕНДАР
85. Веселин Ханчев – ЖИВ СЪМ
86. Пеньо Пенев – ДНИ НА ПРОВЕРКА
87. Димитър Димов – ОСЪДЕНИ ДУШИ
88. Емилиян Станев – АНТИХРИСТ
89. Антон Дончев – ВРЕМЕ РАЗДЕЛНО
90. Николай Хайтов – ДИВИ РАЗКАЗИ
91. Генчо Стоев – ЦЕНАТА НА ЗЛАТОТО
92. Павел Матев – ПРЕОБРАЖЕНИЯ
93. Андрей Германов – ОЦЕЛЕЛИЯТ ПРИ ТЕРМОПИЛИТЕ
94. Любомир Левчев – СТИХОВИДЕНИЯ

I IV

95. Михаил Берберов – ПУЛСАЦИИ
96. Георги Джагаров – В МИНУТИ НА МЪЛЧАНИЕ
97. Петър Мутафчиев – ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД
98. Васил Златарски – ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА ПРЕЗ СРЕДНИТЕ ВЕКОВЕ
99. Димитър Благоев – НАШИТЕ АПОСТОЛИ
100. Христо Вакарелски – БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ОБИЧАИ
101. Петър Динеков – ВЪЗРОЖДЕНСКИ СТРАНИЦИ
102. Асен Златаров – СЛЪНЦЕТО И ЖИВОТЪТ
103. Дамян Дамянов – ИСКА МИ СЕ ДА ЖИВЕЯ
104. Павел Вежинов – ЗВЕЗДИТЕ НАД НАС
105. Ивайло Петров – ХАЙКА ЗА ВЪЛЦИ
106. Йордан Радичков – БАРУТЕН БУКВАР
107. Иван Пейчев – ЕСЕН НА БРЕГА
108. Дончо Цончев – ЧЕРВЕНИ СЛОНОВЕ
109. Атанас Далчев – ПРОЗОРЕЦ
110. Йордан Йовков – АКО МОЖЕХА ДА ГОВОРЯТ
111. Пейо К. Яворов – В ПОЛИТЕ НА ВИТОША
112. Любен Каравелов – МАМИНО ДЕТЕНЦЕ
113. Пенчо Славейков – КЪРВАВА ПЕСЕН
114. Иван Радославов – ИДЕИ И КРИТИКА
115. Елин Пелин – ПОД МАНАСТИРСКАТА ЛОЗА
116. Димитър Димов – ТЮТЮН – I том
117. Димитър Димов – ТЮТЮН – II том
118. Чудомир – НАШЕНЦИ
119. Йордан Йовков – АЛБЕНА
120. Димитър Талев – ПРЕСПАНСКИТЕ КАМБАНИ

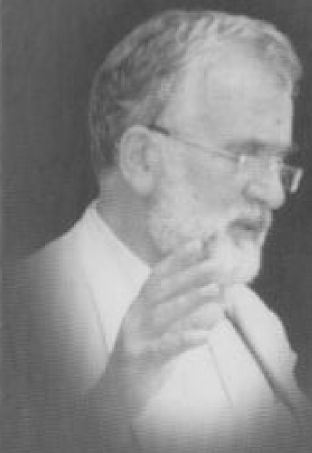

Класическите произведения на българската литература са слънчевите стълбове, крепящи националното ни самосъзнание. Те са кристалните мостове на възторга, по които Отечеството ще премине през огън и страдание и ще пребъде в третото хилядолетие. Издателство „Захарий Стоянов“ предлага специална поредица – най-доброто от високата българска класика. Всеки том е придружен от статии, анализиращи от различни гледни точки творчеството на българските класици. Изданието е насочено към ученици и студенти, както и към широката българска общественост.

Поредица
БЪЛГАРСКА КЛАСИКА

ИЗДАТЕЛСТВО • ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ •